

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Diplomová práce

Daria Egortchenko

Eufemismy v současné ruštině

Euphemisms in Contemporary Russian Language

Praha 2013

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kitzlerová, Ph.D

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Janě Kitzlerové, Ph.D. za věcné připomínky k tvorbě a organizaci práce, užitečnou metodickou pomoc, ochotu a vstřícnost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 02. ledna 2013

.....

Klíčová slova

Lingvistika, eufemismus, jazyková tabu, funkce eufemismů, druhy eufemismů, současná ruština

Key words

Linguistics, euphemism, linguistic taboos, functions of euphemisms, sorts of euphemisms, contemporary russian language

Abstrakt

Tato práce popisuje problematiku použití eufemismů v současné ruštině. Cílem je stanovit, pro jaké tematické okruhy se používají eufemismy v moderní ruštině, a porovnat, zda se současná situace v jazyce shoduje se závěry dosavadního výzkumu. Dále pak určit, jakou funkci plní eufemismy pro jednotlivé tematické okruhy, a porovnat frekvenci výskytu eufemismů pro určitou oblast v lifestyleových časopisech pro ženy a v novinách se širokou čtenářskou základnou. Materiál pro výzkum byl získán z ruského tisku. Byly shromážděny příklady, které dosud nebyly použity v předchozích výzkumech. Na základě teoretických poznatků byly stanoveny tematické okruhy použití eufemismů a jejich funkce. Získané příklady byly zkoumány z několika hledisek – jakou plní funkci, pro jaký tematický okruh se používají, zda mohou být v daném kontextu považovány za eufemismy, zda byly v dostupné odborné literatuře popsány aj. Mezi závěry práce patří zjištění, že v současné ruštině se vyskytují eufemismy pro tematické okruhy, které dosud nebyly v odborné literatuře popsány. Dále bylo stanoveno, že tematické okruhy výskytu eufemismů a frekvence jejich použití se liší podle toho, v jakém druhu periodik se objevují. Při častém výskytu určitého eufemismu lze hovořit o jeho automatizovaném použití.

Abstract

This thesis describes the issue of the use of euphemisms in contemporary Russian language. It aims to determine thematic areas in which euphemisms are used in contemporary Russian and compare it with conclusions of previous research. Another purpose of the research is determine function of euphemisms for particular thematic areas and compare frequency of incidence of euphemisms in lifestyle magazines for woman and newspaper with extensive target group. Material for the research was derived from the Russian press. Collected examples have not been used in previous studies. Based on theoretical findings thematic areas of using euphemisms and their functions were determined. Collected examples were explored from several perspectives - function, thematic areas they were used for, connection between context and perception of particular name as euphemism, description in the literature etc. One of the conclusions of this thesis is finding that there are thematic areas where euphemisms are used in contemporary Russian that have not been described in the literature. It has been determined that thematic areas of euphemisms incidence and frequency of their use were differed according to sort of periodicals they were found in. In case of frequent occurrence of particular euphemism can be regarded as its automated use.

OBSAH

1	ÚVOD A METODIKA.....	9
2	TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1	DEFINICE POJMU	11
2.2	EUFEMISMY A TABU	14
2.3	POUŽITÍ EUFEMISMŮ	18
2.4	KLASIFIKACE EUFEMISMŮ	25
2.5	DYSFEMIE, DETABUIZACE A EUFEMIZACE VULGARISMŮ	31
	ZÁVĚR.....	35
3	EUFEMISMY V LIFESTYLOVÝCH ČASOPISECH PRO ŽENY	36
3.1	TÉMATATA SPOJENÁ SE SEXUALITOU A PARTNERSKÝMI VZTAHY	38
3.1.1	<i>Sexuální tematika.....</i>	38
3.1.2	<i>Tématata spojená s problematikou partnerských vztahů.....</i>	43
3.1.3	<i>Homosexualita .....</i>	45
3.2	TÉMATATA TÝKAJÍCÍ SE MODERNÍHO STANDARTU KRÁSY	47
3.2.1	<i>Plnoštíhlá postava a souvisící jevy .....</i>	47
3.2.2	<i>Ostatní tematata spojená se vzhledem .....</i>	48
3.3	SPOLEČENSKY NEŽÁDOUCÍ JEvy.....	50
3.4	TÉMATATA SPOJENÁ S FYZIOLOGIÍ LIDSKÉHO TĚLA	52
3.5	OSTATNÍ TÉMATATA	53
	ZÁVĚR.....	55
4	EUFEMISMY V NOVINÁCH.....	57
4.1	SOCIÁLNÍ OBLAST	58
4.1.1	<i>Kriminalita .....</i>	59
4.1.2	<i>Ztráta zaměstnání .....</i>	64
4.1.3	<i>Havárie.....</i>	66
4.1.4	<i>Konzumace alkohol a spojené jevy .....</i>	67

4.1.5	<i>Národnostní menšiny</i>	68
4.1.6	<i>Prostituce</i>	69
4.1.7	<i>Korupce</i>	69
4.2	POLITICKÁ OBLAST	72
4.2.1	<i>Vojenské eufemismy</i>	74
4.2.2	<i>Diplomatické eufemismy</i>	76
4.3	PENÍZE A FINANČNÍ ZABEZPEČENÍ	79
4.3.1	<i>Levné výrobky</i>	79
4.3.2	<i>Skupina obyvatel s nízkými příjmy</i>	82
4.3.3	<i>Některé další oblasti použití eufemismů</i>	82
4.4	SEX A PARTNERSKÉ VZTAHY	84
4.4.1	<i>Sex</i>	84
4.4.2	<i>Partnerské vztahy</i>	86
4.5	FYZIOLOGIE LIDSKÉHO TĚLA	88
4.5.1	<i>Trávení a vyměšování</i>	89
4.5.2	<i>Reprodukce</i>	92
4.5.3	<i>Nadváha</i>	94
4.5.4	<i>Věk</i>	96
4.6	SMRT	98
4.7	EUFEMISMY S IRONICKÝM VÝZNAMEM	101
5	ZÁVĚR	103
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	105

1. Úvod a metodika

V současné době můžeme v ruštině pozorovat tendenci ke stále častějšímu výskytu eufemismů. Používají se pro velmi široké spektrum jevů, které mluvčí z nejrůznějších důvodů nechce pojmenovat přímo. Tematická oblast výskytu eufemismů je velice různorodá, používají se pro pojmenování smrti, nemocí, některých aspektů partnerského a sexuálního života, negativních sociálních jevů, fyziologických pochodů, politických otázek a v mnoha dalších případech.

Pro tuto diplomovou práci jsme zvolili téma *Eufemismy v současné ruštině*. Ačkoliv existuje celá řada publikací, které se věnují eufemismům v ruštině, žádná z nich nemapuje nejaktuálnější jazykovou situaci. Této problematice se již dříve věnovala celá řada badatelů, zmíníme V. P. Moskvina, L. P. Kryšina, E. P. Seničkinovou, M. L. Kovšovovou. Při výzkumu této problematiky vycházejí dosavadní práce v tomto oboru ze slovníků eufemismů a děl ruské literatury. Domníváme se, že by bylo přínosné zmapovat současnou situaci v oblasti použití eufemismů a porovnat, zda se shoduje s poznatky, které jsou popsány v odborné literatuře.

V naší práci budeme vycházet z eufemismů, které se vyskytly v ruském tisku v období od 01.01.2011 do 30.06.2011. Pro náš výzkum jsme vybrali lifestylové časopisy pro ženy *Elle* a *Cosmopolitan* a noviny se širokou čtenářskou základnou *Аргументы и факты* (dále AiF). Tyto dva rozdílné typy publikací jsme zvolili proto, abychom získali co nejširší okruh použití eufemismů. Sběr materiálu jsme prováděli v článcích, které byly publikovány na webových stránkách jednotlivých periodik ve sledovaném období. Eufemismy vyskytující se v lifestylových časopisech pro ženy a v novinách se širokou čtenářskou základnou budeme zkoumat zvlášť. Vycházíme z předpokladu, že tematické okruhy použití eufemismů se budou v těchto dvou odlišných typech periodik výrazně lišit.

V teoretické části naší práci vymezíme pojem eufemismus. Na základě odborné literatury předběžně stanovíme tematické skupiny použití eufemismů. Ve zmíněných publikacích ve zkoumaném období budeme hledat výrazy, které odpovídají naší definovanému pojetí eufemismu. Získané eufemismy předběžně seřadíme do jednotlivých tematických okruhů (např. eufemismy pro smrt, fyziologické pochody apod.). Později při zpracování materiálu budeme upravovat rozvržení jednotlivých tematických skupin a zařazení jednotlivých eufemismů. Při rozhodování o zařazení jednotlivých eufemismů do určité

tematické skupiny budeme vycházet z tematického okruhu použití eufemismu a z motivace pro použití daného eufemistického pojmenování v konkrétní komunikační situaci.

Oporou na úrovni teoretické nám poslouží především nejnovější ruskojazyčné práce, které se věnují otázkám použití eufemismů.

Cílem této práce je zmapovat výskyt eufemismů v současné ruštině a případně objevit nové tematické oblasti použití eufemismů, které dosud nebyly v odborné literatuře popsány. Také nás zajímá, jaké eufemismy se v současné době používají pro tematické okruhy, které již byly podrobně zdokumentovány.

2. Teoretická část

2.1. Definice pojmu

Termín eufemismus pochází z řeckého euphēmistos (eu znamená „dobře“, phēmi „mluvím“, euphēmía – „slušná řeč“).¹

Na začátku naší práce je nezbytné definovat pojem eufemismus. Uvedeme, jak tento pojem definují vybraní badatelé, a poté stanovíme definici, ze které budeme vycházet v této práci.

Řada badatelů při definici eufemismu vychází z toho, že eufemistická pojmenování se používají za účelem zachování komunikační vhodnosti. Mluvčí se snaží vyhnout se komunikačnímu neúspěchu tím, že bere ohled na pocity adresáta a jiných účastníků řečové situace, a proto se vyvaruje použití výrazů, které by mohly být vnímány jako urážlivé či jinak nevhodné.

Z tohoto hlediska na eufemismy nahlíží V. P. Moskvín, který uvádí: „Эвфемистическая замена используется в стремлении избегать коммуникативных конфликтов и неудач, не создавать у собеседника ощущение коммуникативного дискомфорта; с тем, чтобы смягчить остроту события, ослабить эмоциональный удар. Адресант речи употребляет эвфемизм всякий раз, когда предполагает, что тема разговора может обидеть, причинить боль или смущение собеседнику. Эвфемизмы делают возможной и ситуативно приемлемой вербализацию любых тем, любых смыслов и любых понятий.“²

Stejně jako Moskvín nahlíží na eufemismy z hlediska zachování komunikační vhodnosti projevu a snahy vyvarovat se komunikačnímu neúspěchu i M. L. Kovšová: „Эвфемизмы служат заменой тех слов или выражений, которые, по мнению говорящего и в соответствии с правилами речевого этикета, являются нежелательными, не отвечают цели общения и могут привести к коммуникативной неудаче.“³

---

¹ KOVŠOVÁ, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 7. ISBN 978-5-94244-015-2.

² MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertroje. Moskva: LENAND, 2010. s. 23. ISBN 978-5-9710-0137-3.

³ KOVŠOVÁ, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 7. ISBN 978-5-94244-015-2.

Australští badatelé K. Allan a K. Burridgeová při definici eufemismu take vycházejí ze snahy mluvčího vyhnout se komunikačnímu neúspěchu: „A euphemism is used as an alternative to a dispreferred expression, in order to avoid possible loss of face: either one's own face or, through giving offense, that of the audience, or of some third part.“⁴

Jiní badatelé nahlíží na eufemismus jako na použití vhodnějšího výrazu místo toho, který je z nějakého důvodu považován v dané situaci za nevyhovující. Ačkoliv podstata chápání pojmu eufemismu zůstává stejná, rozdíl vidíme v tom, že tito badatelé se v definicích zaměřují nikoliv na použití eufemismu v rámci určité komunikační situaci, nýbrž na charakteristiku nevyhovujícího výrazu, resp. na vymezení vlastností takového výrazu.

Ruská lingvistka A. V. Barinová takto definuje použití eufemismů: „...использование смягчающих или маскирующих выражений для обозначения таких понятий, которые, будучи названными напрямую, могут быть расценены адресатом как грубые, резкие, непристойные, оскорбительные, либо вызывающие негативные ассоциации и поэтому неприятные.“⁵

Shodný názor na definici eufemismu má V. Z. Sannikov: „Эвфемизм – слово или словосочетание, употребляющееся вместо наименования прямых и более точных, но признаваемых в условиях общения неприличными или грубыми.“⁶

Ruská badatelka E. P. Seničkinová nahlíží na otázku definice eufemismu z podobného hlediska: „Эвфемизмы – это слова или словосочетания, служащие в определенных условиях для замены таких обозначений, которые представляются говорящему нежелательными, не вполне вежливыми, слишком резкими.“⁷

Také slovenský lingvista J. Mistrik chápe eufemizmy podobně, uvádí: „Eufemizmy sú zjemňujúca slova a výrazy pre neprijemné a drsné veci. Sú to v podstate štylistické synonyma ktorá sa nahrádzajú tabuované slova.“⁸

Z jiného hlediska se na definici eufemismu dívá O. S. Sachno, která se věnuje převážně eufemistickým frazeologismům. Definuje eufemismus z hlediska změny způsobu pojmenování

---

⁴ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, s. 11. ISBN 0195066227.

⁵ BARINOVA, A. V. Vidy i sposoby evfemizacii v sovremennom russkom literaturnom jazyke. *Sibirskij federal'nyj universitet.: Naučnaja biblioteka* [online]. 2006, č. 6, [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0112778.pdf

⁶ SANNIKOV, Vladimir Zinov'jevič. *Russkij jazyk v zerkale jazykovej igry*. Moskva: "Jazyki russkoj kul'tury", 1999. s. 462. Jazyk. Semiotika. Kul'tura. ISBN 5-7859-0077-7.

⁷ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 9. ISBN 5-06-005395-4.

⁸ MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. uprav. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, s. 82-83. ISBN 8008025298.

skutečnosti: „Эвфемизацию можно рассматривать как прием устранения неприятного факта путем изменения способа его констатации. В результате эвфемистического переименования говорящий пытается преодолеть определенный этический дискомфорт, возникающий при несоответствии принятой в обществе системе ценностей.“⁹

Na základě výše uvedeného materiálu je patrné, že většina autorů zdůrazňuje použití eufemismů za účelem vyvarování se komunikačnímu konfliktu či dyskomfortu jednoho z účastníků komunikace. Komunikační rozpor by mohl být vyvolán použitím přímého pojmenování, jež může být v dané situaci považováno za příliš explicitní, hrubé, urážlivé a celkově nevhodné. Na základě výše napsaného jsme pro účely této práce zvolili následující definice pojmu: Eufemismus je výraz, který v porovnání s přímým pojmenováním vyvolává méně negativní konotace, je méně hrubý, urážlivý či přímočarý, tudíž je celkově vhodnější z hlediska zachování vhodnosti projevu. Používá se za účelem vyvarování se komunikačnímu konfliktu a nepříjemných pocitů u adresáta projevu nebo jiného účastníka komunikační situace.

---

⁹ SACHNO, O. S. *Frazovyje evfemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet, 2008. s. 9. ISBN 978-5-89966-783-1.

2.2. Eufemismy a tabu

Vznik eufemismů je těsně spjat s jazykovými tabu. Původní eufemismy vznikly jako důsledek zákazu vyslovení přímého pojmenování určitých výrazů (viz níže), Velká sovětská encyklopedie definuje původ eufemismů takto: „Эвфемизм является следствием лексического табу (запрета), который благодаря разного рода предубеждениям, суевериям, религиозным верованиям налагается на употребление названий определённых предметов и явлений окружающего мира, в результате чего человек прибегает к иносказательным выражениям.“¹⁰

Termín tabu pochází z tongštiny (austroneský jazyk) a původně znamenal zákaz určitého chování. V kontextu vzniku eufemismů můžeme mluvit o zákazu vyslovení nahlas určitých pojmenování.¹¹ Původně tento zákaz pramenil z pověrečného strachu přivolat vyřčením tabuizovaného výrazu prokletí na mluvčího či celou společnost. Obava před prokletím byla natolik silná, že porušení tabu se v některých případech trestalo smrtí.¹² Vysvětlení tak silného strachu z vyslovení tabuizovaných výrazů poskytuje Seničkinová, která uvádí, že v dávné minulosti člověk ztotožňoval výrok a jednání, domníval se totiž, že slovo je obdařeno nesmírnou mocí.¹³ Shodný názor na tuto otázku má Kovšovová: „На ранних стадиях развития культуры человек отождествлял вещь и слово, испытывал веру в магию вещи и слова, осознавал природную связь между ними.“¹⁴ Tabuizace vyslovení určitých pojmenování je tedy spojena s přesvědčením, že je možné působit na okolní svět prostřednictvím jazyka.¹⁵

Funkcí původních eufemismů (substituce tabuizovaných výrazů povolenými pojmenováními) bylo ochránit člověka a celou společnost před zločinným působením

¹⁰ Evfemizm. In Bolšaja sovětskaja enciklopedija [on-line]. Kuznecov, A. M., 1969-1978 [cit. 15.5.2012]. Dostupné z: http://enc-dic.com/enc_sovet/Jevfemizm-101918.html

¹¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdaniye četvertioje. Moskva: LENAND, 2010. s. 21. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹² ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, s. 12. ISBN 0195066227.

¹³ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 3. ISBN 978-5-9765-0219-2.

¹⁴ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 60. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁵ SACHNO, O. S. *Frazovyje evfemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet, 2008. s. 12. ISBN 978-5-89966-783-1.

nadpřirozených sil.¹⁶ Strach z nadpřirozených sil a jiných děsivých skutečností spolu s vírou v totožnost slova a označovaného předmětu nutil člověka nacházet nová pojmenování pro jevy, ze kterých měl strach. Nově vzniklá pojmenování skrývala podstatu označovaných skutečností, odváděla pozornost od děsivých vlastností zmiňovaného předmětu či jevu.¹⁷

Cílem substituce tabuizovaných výrazů dovolenými bylo pomoci jazykových prostředků odstranit děsivé vlastnosti jevu nebo předmětu a nahradit je kladnými či aspoň neutrálními.¹⁸ Prostřednictvím nepřímého obrazného pojmenování lidé chránili sami sebe před jevy, ze kterých měli strach, jako jsou přírodní živly a divoká zvířata.¹⁹

Mechanismus substituce tabuizovaných slov jinými výrazy u primitivních národů popisují také Allan a Burridgeová: „The speaker imagines himself to be overheard and understood by spirits, or animal, or other things whom his fancy endows with human intelligence; and hence he avoids certain words and substitutes others in their stead, either from a dread that they may understand his speech and know what he is about, when he happens to be engaged in that which, if they know of it, would excite their anger or their fear.“²⁰

Mezi oblasti života, na které se tradičně vztahoval zákaz přímého pojmenování, patřily smrt, nemoci, fyziologické procesy lidského organismu, názvy některých orgánů, jména bohů a duchů, názvy nebezpečných nebo rituálních zvířat, některé sociální jevy, které byly považovány za nemístné z hlediska tehdejší morálky,²¹ dále jména zemřelých, vlastní jména, některé přírodní jevy.²²

Z výše uvedeného vyplývá, že prvotní funkcí eufemismů bylo vyvarovat se přímému pojmenování určitých děsivých jevů. Příčinou tabuizace přímého pojmenování byl pověrečný

---

¹⁶ KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 60. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁷ VAVILOVA, L. N. K voprosu ob evfemizacii sovremennoj russkoj reči. In: ANDRAMONOVA, N. A. *Russkaja i sopostavitel'naja filologija: Sistemno-funkcional'nyj aspekt*. Kazan', 2003, Dostupné z: <http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11>

¹⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 60. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁹ Tamtéž, s. 60

²⁰ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, s. 11. ISBN 0195066227.

²¹ SACHNO, O. S. *Frazovyje evfemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet, 2008. s. 13. ISBN 978-5-89966-783-1.

²² KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 60. ISBN 978-5-94244-015-2.

strach z těchto jevů. J. Bečka je nazývá pověrečné tabu. „Pověrečná tabu jsou slova, jež označují bytosti a jevy budící takový strach, že raději ani nejsou vyřčena.“²³

Postupem času začaly vznikat nové oblasti použití eufemismů, které přímo nesouvisely s pověrečným strachem z nadpřirozena. Jedná se především o eufemismy pro jevy, které jsou spojeny se sociálním životem člověka. V současné době převládají eufemismy, jejichž použití je podmíněno společenským chováním člověka, nikoliv pověrečným strachem.²⁴

Jinými slovy v dnešní době jsou aktuálnější spíše společenská než pověrečná tabu. Bečka charakterizuje společenská tabu takto: „Společenská tabu jsou slova, která se pro svůj obsah nehodí do vyššího společenského styku, slova pro jevy neetické a choulstivé. K nimž se druží slova, jež záporně hodnotí vlastnosti a činnosti člověka, zvláště tehdy, mají-li charakterizovat osoby přítomné nebo přítomným osobám blízké, milé apod.“²⁵

Také australští badatelé Allan a Burridgeová se vyjadřují k problematice společenského tabu: „Many of the taboo terms are avoided because their use is regarded as distasteful within a given social context: they are dispreferred, not because of any fear that physical or metaphysical harm may befall either Speaker or Hearer, but lest Speaker lose face by offending Hearer's sensibilities. Some speakers would claim that to utter the taboo terms would offend their own sensibilities, because of the supposed unpleasantness or ugliness of the taboo terms themselves.“²⁶

Substituce společensky tabuizovaných témat eufemismy je těsně spjatá s prostředím, mluvčím a adresátem projevu. „Čím kultivovanější je společenský život, tím větší bývá počet slov, která jsou společenskými tabu. [...] Čím lidovější je projev, tím menší je okruh slov tabu, naopak přechází se více v opak eufemismu, totiž v dysphemismus. Jsou tu také veliké rozdíly individuální.“²⁷

Použití eufemismů v projevu souvisí také s dalšími faktory. Výskyt eufemismů se častěji objevuje v řeči vzdělaných lidí, ve formálním prostředí, při komunikaci se starším nebo

---

²³ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, s. 122. ISBN 8020000208.

²⁴ SACHNO, O. S. *Frazovyje eufemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet. 2008, s. 13. ISBN 978-5-89966-783-1.

²⁵ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, s. 122. ISBN 8020000208.

²⁶ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press. 1991, xii, s. 12. ISBN 0195066227

²⁷ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, s. 122. ISBN 8020000208.

cizím člověkem a také v případě, kdy společník má vyšších společenským postavením. Naopak při komunikaci s blízkými je výskyt eufemismů méně častý.²⁸

Podobný názor zastává L. P. Krysin, který uvádí: „Чем жестче социальный контроль речевой ситуации и самоконтроль говорящим собственной речи, тем более вероятно появление эвфемизмов; и, напротив, в слабо контролируемых речевых ситуациях и при высоком автоматизме речи (см. общение в семье, с друзьями и т.п.) эвфемизмам могут предпочитаться "прямые" обозначения, или дисфемизмы.“²⁹

Stejně jako Krysin i Moskvín zdůrazňuje, že čím přísnější je společenský dohled nad řečovou situací a sebekontrola mluvčího, tím větší je pravděpodobnost vzniků eufemismů. Moskvín spojuje použití nebo naopak vynechání tabuizovaných výrazů v projevu jednak s autocenzurou, a jednak s vnější cenzurou. Pod pojmem autocenzura neboli vnitřní cenzura Moskvín rozumí sebekontrolu řečníka nad svým projevem a vyhýbání se nevhodným (popř. tabuizovaným) výrazům, tématům apod. Pojem vnější cenzura autor chápe jako vliv kodifikace, redaktorský zásah, vliv veřejného mínění (tzv. společenská cenzura).³⁰

---

²⁸ BARINOVA, A. V. Vidy i sposoby evfemizacii v sovremennom russkom literaturnom jazyke. *Sibirskij federal'nyj universitet.: Naučnaja biblioteka* [online]. 2006, č. 6, s. 230-232 [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: <http://library.krasu.ru/ft/articles/0112778.pdf>

²⁹ KRYVIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, s. 28-49 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

³⁰ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoe. Moskva: LENAND, 2010. s. 22. ISBN 978-5-9710-0137-3.

2.3. Použití eufemismů

Ve většině případu použití eufemistických pojmenování se nesetkáváme s žádnými signálními slovy nebo jinými formálními prostředky, které by upozorňovaly na výskyt eufemismů.³¹ Při rozpoznávání eufemismů musíme proto vycházet především z kontextu.³² V ojedinělých případech se můžeme setkat s určitými signálními slovy nebo jinými prostředky, které upozorňují na použití eufemismů. V mluveném projevu se objevují výrazy jako: *я извиняюсь; это деликатная тема; как бы так выразиться; мягко говоря; как бы так сказать, чтобы никого не обидеть* atd., před vyslovením eufemismu se používá pauzy³³ a/nebo se eufemismus vyslovuje změněným tónem hlasu.³⁴ V písemném projevu je výskyt signálních slov ještě vzácnější, objevuje se především v přepisu dialogů.³⁵ V písemném projevu eufemismus může být dan do uvozovek³⁶ nebo graficky odlišen od zbytku textu použitím kurzívy nebo jiného druhu písma.³⁷

Jak již bylo řečeno výše, použití eufemismu je jedním z prostředků zachování vhodnosti projevu. Vhodnost projevu se skládá ze souladu projevu s tématem (tematická vhodnost) a vhodnosti projevu v určité komunikační situaci (situační vhodnost). Použití eufemismů je těsně spjato se zachováním situační vhodnosti projevu.³⁸ Stručně charakterizujeme oba typy.

Pod pojmem tematická vhodnost Moskvín rozumí použití takových slov a slovních spojení, které jsou vzhledem k tématu projevu vhodná, a která korespondují s obsahem sdělení. Tímto je myšleno především to, že výběr lexikálních prostředků se bude lišit v závislosti na

---

³¹ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 131. ISBN 978-5-94244-015-2.

³² Tamtéž s. 144.

³³ Tamtéž s. 133.

³⁴ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 40. ISBN 5-06-005395-4.

³⁵ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 133-134. ISBN 978-5-94244-015-2.

³⁶ Tamtéž s. 145.

³⁷ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 40. ISBN 5-06-005395-4.

³⁸ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertroje. Moskva: LENAND, 2010. s. 14. ISBN 978-5-9710-0137-3.

tématu hovoru, při rozhovoru o všedních záležitostech zvolíme jiné výrazy, než při debatě o filosofických otázkách.³⁹

Pod pojmem situační vhodnost Moskvin rozumí požití lingvistických a nelingvistických prostředků, které nejsou v rozporu s danou komunikační situací. Je tím míněno použití takových prostředků, které jsou vhodné vzhledem k účastníkům komunikační situace (adresát, mluvčí, ostatní účastníci komunikace včetně náhodných svědků), dále vzhledem k času a místu projevu. Pro zachování situační vhodnosti projevu je nezbytné zohlednit sociální a osobnostní faktory a individuální řečové preference jednotlivých účastníků komunikační situace. K sociálním faktorům patří společenské postavení, náboženské vyznání, národnost aj.; k osobnostním Moskvin řadí pohlaví, věk, vzhled, zdravotní stav, minulost apod. Pod pojmem individuální řečové preference Moskvin rozumí tolerance jednotlivých účastníků komunikační situace k určitým výrazům a tématům. Na základě shody třech výše zmíněných faktorů Moskvin dělí komunikační situace na symetrické a asymetrické. Symetrická komunikační situace je taková, při které mezi účastníky komunikace nejsou žádné zásadní rozdíly po sociální, osobnostní ani lingvistické stránce. Asymetrická komunikační situace se vyznačuje rozdíly mezi účastníky komunikace v jednom nebo několika faktorech. Čím více je mezi účastníky komunikační situace rozdílů, tím větší je komunikační nerovnost. Situační vhodnost se může v jednotlivých jazycích či zemích lišit.⁴⁰

Jak již bylo řečeno výše, některé definice eufemismu přímo vycházejí z funkce zachování situační vhodnosti projevu prostřednictvím použití substituce nevhodných výrazů eufemismy. Uvedeme si další příklad takové definice, kterou najdeme ve Výkladovém slovníku pod redakcí Ušakova (Толковый словарь русского языка): „ЭВФЕМИЗМ, эвфемизма, м. (от греч. *euphemeo* - говорю вежливо) (лингв.). Слово (или выражение), употр. для не прямого, прикрытого обозначения какого-н. предмета или явления, называть к-рое его прямым именем в данной обстановке неудобно, неприлично, не принято (напр. "в интересном положении" вм. "беременна"; "если с больным ничего не случится" вм. "если больной не умрет").“⁴¹

Použití eufemismů v komunikační situaci závisí podle Seničkinové na těchto faktorech:

1. Faktor kontextu (фактор контекста). Kontext může napomáhat nebo bránit tomu, aby lexikální jednotka byla použita ve funkci eufemismu. „Если контекст содержит

---

³⁹ Tamtéž, s. 14-15.

⁴⁰ Tamtéž s. 17-20.

⁴¹ Евфемизм. In: UŠAKOV, Dmitrij Nikolajevič, ed. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. Moskva: Sovetskaja enciklopedija, 1935-1940. 4 sv.

языковые единицы с нейтральной и положительной оценкой, это благоприятно для возникновения эвфемистической функции. Употребление лексических единиц, выражающих негативную оценку, приводит к нарушению эвфемии.⁴² V této souvislosti Seničkinová zkoumá, zda lexikální jednotka může být považována za eufemismus, pokud se v nejbližším kontextu vyskytuje přímé pojmenování. Dochází k závěru, že ačkoliv eufemistická funkce tohoto slova nebo slovního obratu bude snížena, stále se jedná o eufemismus. V naší práci budeme vycházet z tohoto tvrzení.

2. Faktor bezprostřednosti komunikace (фактор непринужденности / детерминированности общения) Při bezprostřední komunikaci v neformální situaci se eufemismy vyskytují méně často, než v případě přísného společenského dozoru a sebekontroly mluvčího při formálním projevu. V tomto bodě badatelka navazuje na Krysina (viz výše).

3. Faktor stylu (стилевой фактор) spočívá v tom, že různé jazykové jednotky plní eufemistickou funkci v odlišných funkčních stylech. Každý funkční styl disponuje vlastními prostředky pro eufemistickou substituci nevhodných výrazů.

4. Sociální faktor (социальный фактор). Většina eufemismů jsou v ruštině sociálně determinovaná, používají se pouze příslušníky určité sociální skupiny (městské obyvatelstvo, adolescenti apod.)

5. Faktor sociální podmíněnosti (фактор социальной относительности). Stejný výraz může být v různých sociálních kontextech vnímán jako eufemismus i jako vulgarismus. V nespisovném lidovém projevu výraz *полный тунец* může sloužit jako eufemismu, v jiném bude vnímán jako příliš zřejmá narážka na známou nadávku a bude považován za hrubý.

6. Faktor kultury projevu (фактор речевой культуры) Množství eufemismů v projevu závisí na příslušnosti mluvčího k určité kulturní úrovni. Čím vyšší je kulturní úroveň mluvčího, tím více eufemismů používá ve svém projevu.

7. Faktor času (временной фактор). Postupem času zjemňující funkce eufemismu slábne a tyto lexikální jednotky začínají být vnímány jako příliš přímočaré pojmenování. V některých případech po určité době dochází k navrácení slovu či výrazu eufemistické funkci (viz Seničkinova).⁴³

S posledním jmenovaným faktorem souvisí proces zastarávání eufemismů. Čím častější je použití určitého eufemismu, tím rychleji zastarává a ztrácí své eufemistické vlastnosti a vyžaduje novou neopotřebovanou náhradu. Nicméně proces zastarávání eufemismů nesouvisí

⁴² SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 30. ISBN 5-06-005395-4.

⁴³ Tamtéž s. 30-34.

pouze s frekvencí použití, ale také s vlastnostmi denotátu tabuizovaného výrazu a s extralingvistickými faktory. Čím tabuizovanější je slovo či jev, které označuje, tím rychleji dochází ke kontaminaci denotátu a tím rychleji je vyžadován nový eufemismus. Mezi extralingvistické faktory řadíme sociálně-politické změny ve společnosti, vymizení předmětu či jevu, pro jehož pojmenování se používá eufemismus apod. Během zásadních sociálně-politických změn obměna eufemismů je mnohem častější, než v době sociální stability a prosperity prosté politických zvrátů.⁴⁴

Podobný názor na zastarávání eufemismů má Krysin, k této otázce uvádí: „Эвфемизмы, в отличие от большей части лексических средств языка, особенно чутки к изменениям в области культуры человеческих отношений и нравственных оценок тех или иных явлений общественной жизни. То, что кажется эвфемизмом на одном этапе развития общества, перестает им быть на следующем, превращаясь в средство, которое, с точки зрения большинства носителей данного языка, именуется объектом слишком прямо.“⁴⁵

Seničkinová uvádí čtyři základní znaky, které vykazují všechny eufemismy. Prvním z nich je odkazování k negativnímu denotátu. Tento denotát je spojován s jevem, který má negativní konotace. Druhým znakem je sémantická neurčitost (семантическая неопределенность) eufemismu. Pod tímto pojmem Seničkinova rozumí menší explicitnost eufemismu v porovnání s přímým pojmenováním. Třetím znakem je vylepšení vnímání denotátu při použití eufemismu v porovnání s jeho přímým pojmenováním. Jinými slovy eufemismus musí vyvolávat pozitivnější asociace, než přímé pojmenování označovaného jevu. Poslední čtvrtý znak spočívá v tom, že vylepšení denotátu má pouze formální charakter. Právě díky tomu, že vylepšení denotátu je pouze formální, adresát promluvy je schopen bez velkého úsilí identifikovat předmět, o kterém se hovoří.⁴⁶

---

⁴⁴ Тамтёж, s. 131-133.

⁴⁵ KRYGIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

⁴⁶ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssaja škola, 2006. s. 17-18. ISBN 5-06-005395-4.

Na následujícím příkladu Seničkinová ukazuje popsané znaky: Так слово *невеселе* потому эвфемизм, что, во-первых, соотносится с негативным денотатом (пьянство порицается обществом); во-вторых, обладает долей семантической неопределенности, поскольку указывает не на характерную черту пьяного, а на сопутствующий такому состоянию признак; в третьих, наименование обладает мелиоративным характером (ассоциат веселый позитивнее денотата пьяный). В четвертых, все же и говорящему, и адресату ясно, о ком идет речь, поэтому улучшение денотата носит формальный характер.

Považujeme za vhodné zmínit některé jazykové jevy, které mohou být v určitém kontextu zaměňované za eufemismy. Názory badatelů na hraniční jazykové strategie se často liší, uvedeme některé z nich na problematiku zaměňování eufemismů a tajné mluvy, dezinformace a tropů.

Moskvin takto definuje tajnou mluvu: „Под криптолалией условимся понимать использование приемов и номинативных средств языка в «конспиративной» или криптофорной функции“.⁴⁷ Cílem tajné mluvy je především skrýt význam vyřčeného před třetí osobou.⁴⁸

Při použití eufemismů a tajné mluvy se významně liší okruh účastníků komunikační situace. Účastníci komunikace, kteří užívají tajnou mluvu, jsou následující: 1. mluvčí; 2. adresát; 3. třetí osoba, před kterou je třeba utajit smysl výroku. Použití tajné mluvy je motivováno snahou utajit význam sdělení před třetí osobou, která není adresátem projevu. V komunikační situaci s použitím eufemismu je přítomen mluvčí, adresát a v některých případech třetí osoba. Přítomnost třetí osoby, ačkoliv není adresátem projevu, může motivovat mluvčího k použití eufemismu, nicméně jeho smysl je zřejmý i pro třetí osobu. V tom podle Moskvinu spočívá hlavní rozdíl mezi tajnou mluvou a použitím eufemismů. Zatímco účelem první jmenované je skrýt význam projevu před třetí nezasvěcenou osobou, která není adresátem promluvy, smysl eufemismu je zřejmý pro každého účastníka komunikační situace. Rozdíl mezi použitím eufemismů a tajnou mluvou můžeme často určit pouze na základě kontextu.⁴⁹ Jako příklad obtížného zařazení slova k eufemismu nebo tajné mluvě Moskvín uvádí příklad použití slova *педикулез*: „Так, термин педикулез в устах врача может быть квалифицирован: 1) как эвфемизм – в случаи, если он говорит пациенту, знающему содержание этого термина: «У вас педикулез»; 2) как криптоним – если врач говорит своему коллеге при пациенте, заведомо не знающем медицинской терминологии: «У больного педикулез»“.⁵⁰

V některých aspektech Seničkinová nesouhlasí s Moskvínem. V uvedeném příkladu použití slova *педикулез* badatelka vidí nikoliv tajnou mluvu, ale použití lékařského termínu ve

---

⁴⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdaniye četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 75. ISBN 978-5-9710-0137-3.

⁴⁸ Tamtéž, s. 76.

⁴⁹ Tamtéž, s. 76.

⁵⁰ Tamtéž, s. 77

funkci tajné mluvy. Za tajnou mluvu považuje pouze nově vytvořený systém jazykových prostředků, nikoliv použití již existujících.⁵¹ V této otázce se přikláníme k názoru Seničkinové.

Dalším jazykovým jevem, za který může být eufemismus zaměňován, je dezinformace. Lingvisté, kteří se zabývají danou problematikou, zaujímají odlišné postoje k otázce rozlišení eufemismů a dezinformace. Moskvin se domnívá, že ačkoliv hranice mezi dezinformací a milosrdnou lží, kterou vnímá jako jednu z možných funkcí eufemismu, je často nejasná, nemůžeme tyto pojmy ztotožňovat. Tyto pojmy Moskvin odlišuje od sebe na základě účelu, za jakým se používají. Chápe dezinformaci jako záměrné poskytování zkreslených a zjevně lživých informací za účelem oklamat adresáta sdělení a dosáhnou vlastního prospěchu. Milosrdnou lež se používá s cílem neranit city adresáta. V prvním případě se podle jeho názoru jedná o dezinformaci, ve druhém o eufemismus. V této opozici vnímá použití eufemismů jako protiklad k dezinformaci.⁵²

Názor Seničkinové na danou otázku je zcela odlišný. Badatelka zastává názor, že explicitně odlišit použití eufemistických pojmenování a dezinformaci není možné. Domnívá se, že základní funkce eufemismu – maskování nepříjemných stránek skutečnosti, a dezinformace – zkreslování faktů, ve většině případu není možné zcela přesně oddělit od sebe. Zkreslování skutečnosti v menší nebo větší míře považuje za podstatu většiny ruských eufemismů. Seničkinova nepovažuje dezinformaci a použití eufemismů za protikladné strategie, nýbrž za vzájemně se doplňující vlastnosti stejného jevu.⁵³ I v této otázce souhlasíme s názorem Seničkinové.

V odborné literatuře se setkáme s opačnými názory na vztah eufemismů a tropů. Kovšovová nahlíží na tropy a eufemismy jako na dva odlišné jazykové jevy. Domnívá se, že se tropy používají výhradně za účelem zkrášlení textu a ve snaze vyhnout se opakování.⁵⁴ Podobný názor má Moskvin, který striktně rozlišuje eufemismy a tropy a nepřipouští vzájemné prolínání jejich funkcí.⁵⁵ V naší práci budeme vycházet z názoru Seničkinové, která uvádí, že: „Наличие украшающей (декоративной) функции языковой единицы не препятствует ее

---

⁵¹ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobije*. Moskva: Vyššaja škola. 2006. s. 68-69. ISBN 5-06-005395-4.

⁵² MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 93-94. ISBN 978-5-9710-0137-3.

⁵³ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobije*. Moskva: Vyššaja škola. 2006. s. 71-73. ISBN 5-06-005395-4.

⁵⁴ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 256-259. ISBN 978-5-94244-015-2.

⁵⁵ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 28-30. ISBN 978-5-9710-0137-3.

функционированию в качестве эвфемизма. Языковая единица способна быть эвфемизмом, будучи поэтическим тропом.“

2.4. Klasifikace eufemismů

Z výše napsaného vyplývá, že výzkum eufemismů se týká nejen lingvistiky, ale do jisté míry i sociologie. Eufemismům v sociologickém kontextu se věnuje Krysin: „Обращаясь к теме "эвфемизмы", исследователь вынужден привлекать к анализу не только сами эвфемистические выражения, но и тот социально-культурный и языковой фон, на котором возникает нужда в эвфемизмах.“⁵⁶ Témata, pro která se eufemistická substituce používá, Krysin dělí na osobní a sociální.⁵⁷ K osobním tématům Krysin řadí vztahy mezi mužem a ženou, názvy některých tělesných pochodů a orgánů, nemoci a smrt.⁵⁸

Sociálním tématům Krysin věnuje mnohem větší pozornost. Používání eufemismů v této oblasti považuje v dnešní době za častější: „Важно подчеркнуть, что в современных условиях наибольшее развитие получают как раз способы и средства эвфемизации, затрагивающие социально значимые темы, сферы деятельности человека, его отношений с другими людьми, с обществом, с властью. [...] Основная цель, которая преследуется говорящими при использовании эвфемизмов в социальных и межличностных отношениях, - стремление избегать коммуникативных конфликтов и неудач, не создавать у собеседника ощущения коммуникативного дискомфорта. [...] Более специфической - в социальном смысле - является другая цель эвфемизации: вуалирование, камуфляж существа дела. Эвфемистические средства, используемые для этой цели, весьма разнообразны и характерны, как кажется, именно для нашей языковой действительности.“⁵⁹

K oblastem, kde se uplatňují sociální eufemismy, Krysin řadí diplomacii (např. *пойти на крайние меры, непредсказуемые последствия*); represivní činnost státních orgánů (*высшая мера наказания, применить санкции*); oblast státních a vojenských tajemství, jako je například výroba zbraní (*разработка необычных видов оружия, нетрадиционные формы войны*); vojenské akce, špionáž (*специальная акция, иметь, получить допуск*); ekonomická oblast (*товары повышенного спроса, дефицитные товары, дефицит*); vztahy mezi různými skupinami obyvatel – sociální a národnostní rozdíly apod. (*некоренное население,*

---

⁵⁶ KRY SIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkojj rechi. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

этническая чистка); názvy některých neprestížních profesí (*оператор машинного доения, оператор на бойне, оператор очистных работ*).⁶⁰

Na Krysinem zavedené rozdělení oblasti použití eufemismů na osobní a sociální navazuje Kovšovová. Rozlišuje dvě oblasti použití eufemismů: každodenní (обиходно-бытовая область) a sociálně politickou (социально-политическая область). Tyto dvě oblasti použití eufemismů se liší důvody, které vedou k vytvoření nepřímého, maskujícího pojmenování – eufemismu.⁶¹ Každodenní oblast použití eufemismů zahrnuje eufemistická pojmenování pro anatomii a fyziologii člověka, jevy spojené se sexualitou, vzhled, povahové vlastnosti a smrt. Původně tyto eufemismy sloužily jako substitute tabuizovaných výrazů, v dnešní době plní společensko-etickou funkci (этикетно-эстетическая функция).⁶²

Sociálně politickou oblast použití eufemismů Kovšovová dělí na dvě skupiny: eufemismy moci (эвфемизмы власти) a eufemismy obyvatel (эвфемизмы народа). První jmenované používají státní orgány při informování obyvatelstva o nepříjemných událostech nejrůznějšího charakteru. Tyto eufemismy se vyznačují tím, že kromě vlastní eufemistické funkce mají za cíl oklamat příjemce projevu. Kovšovová takto charakterizuje eufemismy moci: „Основная роль социально политических эвфемизмов власти заключается в осуществлении лжи, обмана, в маскировании подлинной сути происходящего.“ Tyto eufemismy badatelka nazývá také zkreslujícími eufemismy (искажающие эвфемизмы). Eufemismy obyvatel Kovšovová s odkazem na Krysinu nazývá "jazykovou sebeobranou". Pomocí těchto výrazů obyvatelé kladou odpor činnosti vlády, která potlačuje jejich zájmy, nebo maskují vlastní protiprávní jednání (např. nabízení úplatku).⁶³

Při klasifikaci eufemismů Moskvin vychází z funkčně tematického hlediska.⁶⁴ Rozlišuje tyto typy eufemismů:

1. Jevy, které vyvolávají strach, jako předmět použití eufemistické substitute (пугающие явления как объект эвфеминизации). Do této kategorie Moskvin řadí eufemismy, které se svou funkcí blíží původním eufemismům, mají za úkol skrýt podstatu jevů, jež vyvolávají strach, jako je smrt, hrozba fyzické likvidace apod.

---

⁶⁰ Тамtéž.

⁶¹ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 72. ISBN 978-5-94244-015-2.

⁶² Тамtéž, s. 88-89.

⁶³ Тамtéž, s. 75-77.

⁶⁴ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertroje. Moskva: LENAND, 2010. s. 100. ISBN 978-5-9710-0137-3.

2. Každodenní eufemismy (бытовые эвфемизмы). Do této skupiny patří eufemismy, které se používají především u témat spojených s fyziologií lidského těla.

3. Erotické eufemismy (эротические эвфемизмы). Zde najdeme eufemismy, které jsou použity za účelem vyhnout se přímému pojmenování některých aspektů partnerských vztahů a sexuálního života.

4. Zdvořilostní eufemismy (этикетные эвфемизмы). Tyto eufemismy se používají s cílem vyhnout se výroku, který je netaktní vůči jednomu z účastníků komunikace.

5. Maskující eufemismy (маскирующие эвфемизмы). Úkolem těchto eufemismů je především zamaskovat pravou podstatu jevů např. krádeže.

6. Neprestižní profese jako předmět použití eufemistické substituce (непрестижные профессии как объект эвфемизации). Používají se především u profesí, které se považují za neprestižní v důsledku jejich nízkého sociálního statusu nebo ty, které vyvolávají asociace s nečistou činností.

7. Neprestižní vlastní jména jako předmět použití eufemistické substituce (непрестижные имена как объект зашифровки и замены). Do této kategorie spadá např. použití cizího vlastního jména místo původního ruského, které je z pohledu mluvčího méně prestižní, jelikož se tradičně používalo na venkově.

8. Modální druhy eufemistické substituce (модальные типы эвфемии). Do této skupiny spadají jakékoliv eufemismy z předchozích skupin, které jsou použity v jiné než eufemistické funkci, např. za účelem dosažení ironického nebo humorného efektu.⁶⁵

Seničkinová nahlíží na eufemismy z hlediska stupně zmírnění nežádoucích vlastností pojmenovaného jevu, rozlišuje nízký, střední a vysoký stupeň⁶⁶ (v jiné publikaci též autorky se setkáme s pojmy minimální, střední a maximální stupeň zmírnění nežádoucích vlastností)⁶⁷. K nízkému stupni Seničkinová řadí takové eufemismy, které pouze částečně vylepšují nežádoucí vlastnost pojmenované skutečnosti, ale neskrývají její podstatu (*злыхват* místo *злой*). Dále do této skupiny patří eufemismy, které obsahují zápor antonyma pojmenované skutečnosti (*неумный* místo *глупый*).⁶⁸ Do skupiny eufemismů se středním stupněm Seničkinová zahrnuje takové eufemismy, u kterých do jisté míry dochází k nahrazování

---

⁶⁵ Tamtéž, s. 100-150.

⁶⁶ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssaja škola. 2006. s. 44-45. ISBN 5-06-005395-4.

⁶⁷ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 17-18. ISBN 978-5-9765-0219-2.

⁶⁸ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssaja škola, 2006. s. 44-45. ISBN 5-06-005395-4.

negativních konotací pozitivními (*адольтер* místo *измена*) a ty, které jsou tvořeny použitím méně explicitních (obecných) výrazy místo přesného pojmenování (*насекомое* místo *вошь*).⁶⁹ Eufemismy s vysokým stupněm zmírnění nežádoucích vlastností pojmenovaného jevu se vyznačují tím, že jsou tvořeny v průběhu komunikace (tzv. okazionální eufemismy viz níže) a jejich nejčastějším cílem je zamaskovat podstatu pojmenovaného jevu.⁷⁰

Na základě výše uvedené stupnice Seničkinová dělí eufemistická pojmenování na eufemismy-tabuismy a na fakultativní eufemismy. Eufemismy-tabuismy se vyznačují především tím, že ve spisovné ruštině neexistuje stylisticky neutrální pojmenování pro označovaný jev. Pro pojmenování těchto jevů se kromě eufemismů používají termíny nebo „dětská slova“ (*дефекация, какать*)⁷¹ a také dysfemismy, na jejichž vyslovení se ve většině případu vztahuje přísný společenský zákaz.⁷² Eufemismům-tabuismům je vlastní vysoký stupeň zmírnění nežádoucích vlastností pojmenovaného jevu.⁷³ Do této skupiny též patří většina původních eufemismů (tabu).⁷⁴ K fakultativním eufemismům Seničkinová řadí eufemismy s nízkým a středním stupněm zmírnění nežádoucích vlastností pojmenovaného jevu.⁷⁵ Použití přímého pojmenování místo těchto eufemismů může vyvolat nepříjemné pocity u jednoho z účastníků komunikace, nicméně na jeho použití se nevztahuje přísný společenský zákaz.⁷⁶

Seničkinová nahlíží na eufemismy také z hlediska způsobu vzniku a jejich postavení v dnešní ruštině. Rozlišuje tyto typy eufemismů:

1. Deeufemismy (*деэвфемизмы*) jsou slova, která kontaminovaly svůj denotát a již nejsou chápány jako eufemismy, často jsou vnímány dokonce jako dysfemismy.

2. Historické eufemismy (*исторические эвфемизмы*) jsou výrazy, které v minulosti sloužily jako eufemismy, ale dnes jsou vnímány jako stylisticky neutrální a plní pouze

---

⁶⁹ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 17-18. ISBN 978-5-9765-0219-2.

⁷⁰ Tamtéž s. 17

⁷¹ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssšaja škola. 2006. s. 42-43. ISBN 5-06-005395-4.

⁷² SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 9. ISBN 978-5-9765-0219-2.

⁷³ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssšaja škola, 2006. s. 44. ISBN 5-06-005395-4.

⁷⁴ Tamtéž s. 41

⁷⁵ Tamtéž s. 44

⁷⁶ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 10-11. ISBN 978-5-9765-0219-2.

nominativní funkci. Jako příklad Seničkinová uvádí slovo *собака*, které pochází z íránského jazyka a dříve plnilo funkci eufemismu.

3. Původní eufemismy (эвфемизмы по происхождению, také ложные эвфемизмы, квазиэвфемизмы). Stejně jako eufemismy předchozí skupiny tyto výrazy dnes už nejsou vnímány jako eufemismy, ačkoliv původně plnily tuto funkci. Původní eufemismy nahrazují slova, která se mluvčí zdráhá vyslovit pouze na základě homonymie nebo jiné jazykové shody těchto pojmenování s tabuizovanými nebo nevhodnými výrazy. K této kategorii Seničkinová řadí přejmenování některých skutečností po změně politického uspořádání, jelikož se stará jevila jako politicky nevhodná a tudíž bylo žádoucí je změnit v souladu s novou společenskou situací.

4. Jazykové eufemismy (языковые эвфемизмы). Do této skupiny Seničkinová řadí aktuální eufemismy, které jsou stále vnímány účastníky komunikace jako méně hrubé a urážlivé než přímé pojmenování. U tohoto typu eufemismů je pojmenovaný předmět snadno dešifrovatelný.

5. Okazionální eufemismy (оказиональные эвфемизмы). Tato skupina zahrnuje nově vzniklé eufemismy, které se ještě nestaly všeobecně rozpoznatelnými. Vzhledem k tomu, že tento typ eufemismů je nejnovější, má největší eufemistický efekt z výše uvedených. Bez kontextu bývá obtížné určit, k čemu se vztahují.⁷⁷

S pojmem okazionální eufemismy se setkáme v klasifikaci eufemismů u Kovšovové, která stejně jako Seničkinová zdůrazňuje jejich novotu, malé rozšíření a nízkou rozpoznatelnost. Kovšovová provádí klasifikaci eufemismů na základě tří faktorů: stupeň ustálenosti, obtížnost dekodování a sociální aspekt. Na základě těchto faktorů dělí eufemismy na tři skupiny:

1. Obecně-jazykové eufemismy (Общезыковые эвфемизмы). Tento druh eufemismů Kovšovová charakterizuje takto: „устойчивые, легко воспроизводимые в речи большинством носителей языка общеизвестные слова или выражения. По негласной договоренности они используются в качестве лексических эквивалентов при обсуждении чего-либо нежелательного, неприятного, воспринимаемого всеми как бестактность, непристойность, грубость. Воспроизвести в речи общезыковой эвфемизм

---

⁷⁷ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Eufemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 49-54. ISBN 5-06-005395-4.

не составляет труда, так как он хранится в памяти в виде готовой к употреблению единицы.⁷⁸

2. Řečové eufemismy (Речевые эвфемизмы) se na rozdíl od předchozí skupiny používají v určitém uzavřeném kolektivu (např. v rodině) a jejich dekódování je podmíněno příslušností k této skupině lidí. V rámci této skupiny jsou řečové eufemismy ustálené.

3. Okazionální eufemismy (Окказиональные эвфемизмы). Stejně jako u předchozí skupiny použití těchto eufemismů je vázáno na uzavřenou skupinu lidí. Na rozdíl od řečových eufemismů, které se vyskytují pravidelně v nezměněné podobě, frekvence použití okazionálních eufemismů je velmi nízká, často se objevují jen jednou.⁷⁹ Kovšová takto popisuje společné znaky řečových a okazionálních eufemismů: „Как речевые, так и окказиональные эвфемизмы, в отличие от общеязыковых, создаются в среде «своих», а значит в ситуации повышенной коммуникативной свободы и пониженной коммуникативной ответственности, в том числе за ясность сказанного для всех носителей языка. [...] Одной из основных функций таких речевых и окказиональных эвфемизмов является фактическая, или контактоустанавливающая: смысл данных эвфемизмов понятен только узкому кругу лиц, таким образом, употребление эвфемизмом свидетельствует о принадлежности собеседника к кругу «своих».“⁸⁰

---

⁷⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 53. ISBN 978-5-94244-015-2.

⁷⁹ Tamtéž, s. 53-55

⁸⁰ Tamtéž, s. 55

2.5. Dysfemie, detabuizace a eufemizace vulgarismů

Ačkoliv se tato práce bude zabývat výhradně otázkou eufemismů, považujeme za vhodné stručně charakterizovat dysfemismy a krátce popsat určité hraniční jevy mezi těmito pojmy.

Pod pojmem dysfemismus rozumíme hrubý, vulgární nebo jinak negativně zabarvený výraz, který je urážlivý pro jednoho z účastníků komunikace.⁸¹ Z hlediska zachování situační vhodnosti projevu můžeme dysfemismy považovat za opak eufemismů. Mnohé definice dysfemismů vychází z tohoto protikladu. Moskvín definuje dysfemismy takto: „Прямые выражения, случайно либо нарочито входящие в противоречие с требованиями ситуативной уместности.“⁸² Na rozdíl od eufemismů, které se mohou používat v nesymetrické komunikační situaci (viz výše), použití dysfemismů je možné pouze v symetrických komunikačních situacích.⁸³

Souhlasíme se názorem Moskvína, který se domnívá, že vznik eufemismů a dysfemismů má společný základ v podobě lexikálně-sémantického tabu, uvádí, že: „Лексикотематический запрет официальной культуры является стимулом двух диаметрально противоположных речевых стратегий: 1) эвфемия – для лиц а) принадлежащих данной культуре; б) находящихся в ситуации, которая контролируется официальной культурой; 2) грубой / грубо-эпатажной выразительности – для лиц находящихся а) в оппозиции к этой культуре; б) в ситуации, которая официальной культурой не контролируется. В результате с одной и той же табуистической темой оказываются соотнесены 1) средства эвфемии (в литературном языке); 2) средства грубой или грубо-эпатажной выразительности, в том числе превдоэвфемии (нередко находящиеся за пределами литературного языка).“⁸⁴

Spolu s tendencí ruského jazyka ke stále vyšší frekvenci použití eufemismů můžeme pozorovat opačnou tendenci k častějšímu výskytu dysfemismů a detabuizaci vulgarismů.⁸⁵

---

⁸¹ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press. 1991. xii. s. 26. ISBN 0195066227

⁸² MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoy sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdaniye četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 24. ISBN 978-5-9710-0137-3.

⁸³ Tamtéž, s. 44.

⁸⁴ Tamtéž s. 96.

⁸⁵ KRYŠIN, L. P. Eufemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15].

Zkoumáním této tendence se zabývá celá řada ruských lingvistů, kteří se věnují problematice eufemismů a dysfemismů, mezi ně patří dvojici badatelů V. M. Mokijenko a T. G. Nikitinová, A. V. Barinovová, L. P. Krysin, V. P. Moskvín. Hlavní příčinou nárůstu používání obscénních výrazů je podle odborníků zvýšení úrovně agresivity v řeči a jednání lidí, která se projevuje v stále se zvyšujícím počtem vulgarismů a dysfemismu v projevu. Tyto výrazy se objevují nejen ve všedních situacích a hovorovém jazyce, ale i ve veřejných projevech politiků, sdělovacích prostředcích, filmech, literatuře apod.⁸⁶ Dalším důvodem je detabuizace dříve zakázaných témat v důsledku zrušení cenzurních zákazů během perestrojky⁸⁷ a celková demokratizace ruského jazyka a celé společnosti.⁸⁸

Důsledkem nárůstu frekvence použití vulgarismů a dysfemismů je zvýšená frekvence výskytu invektiv.⁸⁹ Ačkoliv velká část invektivy se uskutečňuje prostřednictvím negativně zabarvených expresivních výrazů a vulgarismů,⁹⁰ funkci invektiva může plnit i neutrálně zabarvené pojmenování nebo dokonce eufemismus.⁹¹ Moskvín k této otázce uvádí: „Ограничивать лексическую инвективу „нецензурной лексикой“ неправильно, поскольку вызвать обиду вполне могут и стилистически нейтральные выражения (например, *негр, хромой, толстый* или *лысый*, неполиткорректно сказанные в присутствии таких людей), в частности, эвфемизмы: „дочь – соперница матери, для тебя более приятная и покорная, чем это допустимо по отношению к отцу“ (инцестуозная инвектива Саллюстия в адрес Цицерона).“⁹² Dále k otázce invektivy Moskvín, který podotýká: „И дисфемизм, и эвфемизм могут быть восприняты как адресатом, так и третьими лицами как инвектива – оскорбление, форма языкового насилия над личностью. [...] Считается, что в основе инвективного общения лежит стремление понизить социальный статус адресата или уровень его самооценки, нанести моральный урон. Во вторую очередь, через оскорбление или обиду может преследоваться практическая цель – добиться изменения

Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

⁸⁶ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 260. ISBN 978-5-94244-015-2.

⁸⁷ Tamtéž, s. 260

⁸⁸ MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a NIKITINA, Tat'jana Gennad'jevna. *Slovar' russkoj brani: matizmy, obscenizmy, evfemizmy*. Sankt-Peterburg: "Norint", 2003. s. 15. ISBN 5-7711-0159-1.

⁸⁹ KRYGIN, L. P. *Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči*. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoe. Moskva: LENAND, 2010. s. 27. ISBN 978-5-9710-0137-3.

⁹² Tamtéž, s. 27.

поведения адресата.⁹³ Míra invektivnosti obratu při použití eufemismu může být dokonce větší, než v případě užití dysfemismu.⁹⁴ Použitím eufemismů v invektivní funkci je možné se vyhnout dysfemismům a vulgarismům, ale samotná invektiva zůstává zachována, Moskvin uvádí: „Эвфемизмы, несущие инвективную информацию, дают возможность уйти от дисфемии и вульгарной речи, то есть от прямого оскорбления, но не от самой инвективы.“⁹⁵ Síla invektivy je přímo úměrná síle tabu na danou skutečnost.⁹⁶

Po zrušení cenzurních zákazů během perestrojky ruští lingvisté začali věnovat výzkumu vulgarismů větší pozornost. Podle názoru Mokijenko a Nikitinové výzkum této problematiky ruskými lingvisty je teprve na začátku. Zahraniční badatelé se věnují otázce ruských vulgarismů už od začátku 20. století.⁹⁷

Vzhledem k obsahu této práce, považujeme za vhodné krátce popsat problematiku eufemizace vulgarismů. Mokijenko a Nikitinová považují za eufemismy vulgarismů výrazy jako *мля, блин, бляха муха* apod.,⁹⁸ ačkoliv jsou si vědomy, že tato klasifikace je nejednoznačná. Uvádí, že „Полного «облагораживания» бранной и обценной лексики многие эвфемизмы не достигают.“⁹⁹ Podle našeho názoru zmíněné lexikální jednotky plní funkci eufemismů pouze částečně, jelikož zmírnění negativního denotátu je dosaženo pouze v omezené míře.

Moskvin stejně jako Mokijenko a Nikitinová připouští existenci eufemismů vulgarismů. Domnívá se, že při použití určitých druhů eufemismů obscenní výrazy ztrácí svůj negativní denotát a přestávají být vnímány jako vulgární. To je však možné pouze při nahrazení vulgarismu jiným výrazem, který není foneticky nebo sémanticky blízký přímému pojmenování.¹⁰⁰

V případě fonetické podoby (близкозвучие) eufemismu a vulgarismu (viz výše) se podle Moskvině nejedná o eufemistické pojmenování. V návaznosti na Sannikova považuje tyto výrazy, u kterých je odkaz na vulgarismy příliš zřejmý, za pseudoeufemismy. Pod tímto

⁹³ Tamtéž s. 24-25.

⁹⁴ Tamtéž, s. 28.

⁹⁵ Tamtéž, s. 28.

⁹⁶ Tamtéž, s. 27.

⁹⁷ МОКИЕНКО, Валерий Михайлович а НИКИТИНА, Татьяна Геннадьевна. *Словарь русской брани: матизмы, obscenizmy, evfemizmy*. Sankt-Peterburg: "Norint", 2003. s. 18-20. ISBN 5-7711-0159-1.

⁹⁸ Tamtéž, s. 24.

⁹⁹ Tamtéž, s. 56

¹⁰⁰ МОСКВИН, Василий Павлович. *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка*. Издание четвертое. Moskva: LENAND, 2010. s. 50. ISBN 978-5-9710-0137-3.

pojmem Moskvín rozumí lexikální jednotku nahrazující obscénní výraz, která, ačkoliv sémanticky nenavazuje na vulgarismus, v kontextu příliš jednoznačně odkazuje na přímé pojmenování.¹⁰¹ Podle Moskvína při kódování (шифровка) prostřednictvím sémantické nebo fonetické podobnosti nevzniká eufemismus, ale pseudoeufemismus, jehož negativní denotát zůstává zachován. K této problematice uvádí: „Чем прозрачнее в фонетическом или семантическом отношении намек на «четырёхбуквенное» слово, тем более он обценен и тем далее он стоит от литературной речи.“¹⁰² Stejně jako dysfemismy pseudoeufemismy mohou být použity pouze v symetrické komunikační situaci: „Если эвфемизмы предназначены для асимметричных коммуникативных ситуаций, то псевдоэвфемизмы [...] характерны прежде всего для ситуаций симметричных. Использование их за пределами таких ситуаций может привести к инвективе, а следовательно, и к коммуникативному провалу.“¹⁰³

Dysfemismu nebo jiný negativně zabarvený expresivní výraz se někdy používají ve funkci komplimentu pro vyjádření uznání, obdivu apod.¹⁰⁴ Tyto pojmenování se nazývají asteismy, Seničkinova takto definuje tento pojem: „Астеизм – это фигура речи, выражающая положительную оценку под видом отрицательной.“¹⁰⁵ Jako příklad tohoto jevu Seničkinova uvádí výraz: *Ай да Пушкин! Ай да сукин сын!* Ačkoliv se jedná o vyjádření kladného hodnocení, nejedná se o eufemismus. Při použití eufemismu dochází k formálnímu vylepšení denotátu, asteismus tuto vlastnost postrádá.¹⁰⁶

Některé výrazy, které jsou dnes považovány za dysfemismy, v minulosti plnily funkci eufemismů. Postupem času tyto lexikální jednotky ztratily své zjemňující a maskující vlastnosti a staly se příliš přímými pojmenováními choulostivých témat. Pro tyto témata vznikly nové eufemismy, u kterých lze také předpokládat postupně zeslabení eufemistické funkce.¹⁰⁷

---

¹⁰¹ Tamtéž, s. 55.

¹⁰² Tamtéž, s. 50-55.

¹⁰³ Tamtéž, s. 56.

¹⁰⁴ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 115. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁰⁵ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssaja škola, 2006. s. 75. ISBN 5-06-005395-4.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 75.

¹⁰⁷ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 107. ISBN 978-5-94244-015-2.

Závěr

Na začátku naší práce jsme uvedli, jak na definici pojmu eufemismus nahlíží různí badatelé. Na základě těchto definicí jsme stanovili vlastní, ze které budeme vycházet v této práci.

Krátce jsme popsali původ současných eufemismů. Stanovili jsme, že funkcí původních eufemismů bylo chránit mluvčího a celou společnost před působením nadpřirozených sil. Původní eufemismy vznikly jako dovolená pojmenování tabuizovaných výrazů. Zákaz na jejich přímé pojmenování pramenil z pověrečného strachu z označovaných jevů. Prostřednictvím nepřímého obrazného pojmenování se lidé chránili před jevy, ze kterých měli strach. Příčinou tabuizace přímého pojmenování byl tedy pověrečný strach z označovaných jevů, proto v tomto případě hovoříme o pověrečném tabu.

Později vznikla nová tabu pro jevy spojené se společenským životem člověka, hovoříme o nich jako o společenských tabu. Většina dnešních eufemismů je důsledkem nikoliv pověrečných, nýbrž společenských tabu. Jmenovali jsme faktory, které ovlivňují množství eufemismů v projevu.

Stanovili jsme, že rozpoznávání eufemismu je ve většině případů možné pouze na základě kontextu. Výjimečně se můžeme setkat se signálními slovy nebo jinými prostředky, které poukazují na výskyt eufemistických pojmenování. Použití eufemismů úzce souvisí se zachováním situační vhodnosti projevu. Jmenovali jsme faktory, na kterých závisí použití eufemismů v určité komunikační situaci. Popsali jsme mechanismus zastarávání eufemismů a faktory, které ovlivňují rychlost tohoto procesu. Uvedli jsme názory badatelů na problematiku zaměňování eufemismů s tajnou mluvou, dezinformací a tropy a vymezili jsme vlastní postoj, ze kterého budeme vycházet v této práci. Popsali jsme klasifikaci eufemismů u různých badatelů.

V poslední podkapitole jsme definovali pojem dysfemismus, charakterizovali jsme vztah eufemismů a dysfemismů a také popsali určité hraniční jevy mezi těmito pojmy. Krátce jsme popsali příčiny zvyšující se frekvenci použití dysfemismů v projevu a detabuizace vulgarismů, vztah invectivy a eufemismů, eufemizaci vulgarismů a definovali pojem asteismus.

3. Eufemismy v lifestylových časopisech pro ženy

V této kapitole se budeme věnovat eufemismům, které se vyskytují v lifestylových časopisech pro ženy *Cosmopolitan* a *Elle*. Jednotlivé tematické okruhy jsme seřadili na základě četnosti výskytu eufemismů ve zkoumaném materiálu. Pokud u jednotlivých příkladů není bez širšího kontextu jasné, pro jakou skutečnost se daný eufemismus používá, uvádíme v závorce přímé pojmenování.

V jednotlivých podkapitolách popíšeme tematické okruhy, ve kterých se eufemismy v lifestylových časopisech pro ženy používají. Zároveň srovnáme četnost výskytu eufemismů ve zmiňovaných časopisech a v novinách AiF. Eufemismy, které jsme našli ve zkoumaném materiálu, jsme rozdělili do pěti tematických okruhů:

1. Témata spojená se sexualitou a partnerskými vztahy
2. Témata týkající se moderního pojetí krásy podle standardu, který prezentují lifestylové časopisy pro ženy;
3. Tematický okruh sociálně nežádoucích jevů
4. Témata spojená s fyziologií lidského těla
5. Ostatní témata

Považujeme za vhodné na úvod krátce charakterizovat časopisy, které jsme zkoumali z hlediska výskytu eufemismů. Pro náš výzkum jsme vybrali dva populární¹⁰⁸ lifestylové časopisy pro ženy *Cosmopolitan* a *Elle* a jejich webové stránky www.cosmo.ru¹⁰⁹ a www.elle.ru¹¹⁰, kde se publikují články, které vyšly v tištěné verzi časopisů před několika měsíci. V našem výzkumu jsme zkoumali články, které byly zveřejněné na zmíněných webových stránkách v období od 01.01.2011 do 30.06.2011.

Měsíčník *Cosmopolitan* vychází v Rusku od r. 1994 v nakladatelství Sanoma Independent Media. S deklarovaným měsíčním nákladem, který se pohybuje kolem 835 000 kusů,¹¹¹ se *Cosmopolitan* řadí k nejpopulárnějším ruským lifestylovým časopisem pro ženy¹¹². Mezi hlavní témata, kterým jsou věnovány články v tomto časopise, patří móda, péče

---

¹⁰⁸ Na základě nákladu vydávaných časopisů

¹⁰⁹ *Cosmopolitan* [online]. 2001-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.cosmo.ru/>

¹¹⁰ *Elle* [online]. 2006-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.elle.ru/>

¹¹¹ *Cosmopolitan*. Sanoma Independent Media. [online]. [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.imedia.ru/portfolio/cosmopolitan.php>

¹¹² *Cosmopolitan*. T-MEDIA.group [online]. 2003-2012 [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: <http://www.instylemedia.ru/cosmopolitan/>

o vzhled, zdravý životní styl, partnerské vztahy, sex, známé osobnosti, psychologie, kariéra a trávení volného času. Na základě publikovaných inzercí, tematického rozvržení článků a věku respondentek lze předpokládat, že hlavní cílovou skupinu tohoto periodika tvoří ekonomicky nezávislé mladé ženy od 20 do 35 let žijící převážně ve velkých městech. Nakladatelství takto charakterizuje čtenářku svého časopisu: „«Девушка в стиле Cosmo» молода, независима и энергична, сама выбирает свой путь и добивается успеха.“¹¹³

Druhým časopisem, který jsme vybrali pro náš výzkum, je časopis Elle. Tento měsíčník začal vycházet v Rusku v r. 1996¹¹⁴ v nakladatelství Hearst Shkulev Media/ИнтерМедиаГруп.¹¹⁵ Stejně jako předchozí časopis je Elle zaměřen na městské ženy, ovšem v porovnání s Cosmopolitanem je cílová skupina o něco starší, průměrný věk čtenářek je kolem 30-40 let. Náklad se podle různých zdrojů pohybuje v rozmezí 162 000-330 000 kusů.¹¹⁶ Téma článků jsou nejčastěji móda, péče o vzhled, nakupování, známé osobnosti, partnerské a rodinné vztahy, sex, osobnostní rozvoj a životní styl.

---

¹¹³ Cosmopolitan. *Sanoma Independent Media*. [online]. [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.imedia.ru/portfolio/cosmopolitan.php>

¹¹⁴ Startovala jubilejnaja reklamnaja kampanija žurnala ELLE. *Open media news* [online]. 2011 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.omn.ru/?p=10842>

¹¹⁵ O kompanii. *Hearst Shkulev Media* [online]. 2006-2012 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.intermediagroup.ru/about/>

¹¹⁶ Tiraži ELLE priznali zavyšennymi. *Open media news* [online]. 2011 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.omn.ru/?p=15388>

3.1. Témata spojená se sexualitou a partnerskými vztahy

Nejpočetnější skupina eufemismů, které se objevují ve výše zmíněných lifestylových časopisech, se týká problematiky sexuality a partnerských vztahů. Eufemismy se používají především u jevů spojených s intimním životem, u pojmenování některých nepříjemných aspektů partnerských vztahů jako jsou nevěra nebo rozchod a také u pojmů spojených s homosexualitou.

3.1.1. Sexuální tematika

Kvantitativně nejčastěji se eufemismy používají u pojmů, které jsou bezprostředně spojené se sexualitou. Autoři článku často nahrazují výrazy jako pohlavní styk nebo sex eufemismy. Lingvistka Sachno uvádí, že ve sféře intimního života a s ním související fyziologie se eufemismy vyskytují nejčastěji.¹¹⁷ Nabízí se otázka, proč právě tato oblast vyvolává potřebu v tak rozsáhlém použití eufemistických pojmenování? Kovšová se domnívá, že sex spolu s fyziologií, zdravím a smrtí patří k biologické podstatě člověka, tato témata byla pro člověka od pradávna životně důležitá a v minulosti byla přísně tabuizovaná, proto vznikla potřeba vytvoření eufemismů.¹¹⁸ Během pozdějšího vývoje eufemismy pro tyto oblasti života postupně ztratili spojení s prvotním zákazem vyslovení přímých pojmenování a získaly etickou a s ní spojenou estetickou funkci.¹¹⁹

Moskvin takto vysvětluje vysokou frekvenci výskytu eufemistických pojmenování ve zmíněném tematickém okruhu: „Тематика неплатонической близости, с одной стороны, притягательна, с другой же, – считается крайне неприличной и (для многих представителей русской культуры) грубой: [...] Специалисты не без основания полагают, что именно эта конфронтация между запретом и желанием как-то его обойти получает красноречивое отражение в языке.“¹²⁰

¹¹⁷ SACHNO, O. S. *Frazovyje evfemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet, 2008. s. 123. ISBN 978-5-89966-783-1.

¹¹⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 86. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 89.

¹²⁰ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertroje. Moskva: LENAND, 2010. s. 111. ISBN 978-5-9710-0137-3.

Podle našeho názoru dalším důvodem rozsáhlého výskytu eufemismů pro sexuální tematiku v lifestyleových časopisech je velký počet článků, které se věnují problematice intimního života. Vzhledem k tomu že tyto časopisy jsou určeny ženám, vzniká zde potřeba eufemistického vyjadřování pro pojmenování určitých jevů spojených se sexem a partnerským životem, Kovšovová uvádí: „В «женских» журналах, телепередачах, в женской литературе тема любви – главная, и ее описание носит стабильно эвфемистический характер.“¹²¹

Některé eufemismy se používají pro substituci pojmů souvisících se sexualitou natolik často, že v určitých případech můžeme hovořit o automatizaci. Pod pojmem automatizace rozumíme „ustálené a stereotypně se opakující konstrukce a obraty, po nichž žurnalisté v určitých situacích sahají téměř mechanicky“¹²². V důsledku opakovaného používání dochází k oslabení maskující funkce eufemismů. Této tendence si všímá celá řada badatelů, zmíníme názor Moskvina, který uvádí: „Чем чаще используется эвфемизм, тем быстрее он теряет свои „облагораживающие свойства“ и тем быстрее требует новой подмены. [...] Новое обозначение непристойных предметов и явлений с течением времени теряют характер эвфемизмов, начинают восприниматься как прямое указание на непристойный предмет и в свой черед становится непристойным.“¹²³

Podle našeho názoru výše popsaný jev můžeme do jisté míry pozorovat u výrazu *занятие любовью*, který se používá jako eufemismus pro přímé pojmenování *занятие сексом*. S tímto eufemismem se v lifestyleových časopisech setkáváme poměrně často, uvedeme několik příkladů: Компания RealDoll, производящая реалистичных, но при этом абсолютно неживых красавцев и красоток для *занятий любовью*, сделала на этом состояние; А сеанс парной йоги уверенно тянул на *занятие любовью*.; *Занятия любовью* в этой позе не утомительны, особенно для женщины, которая остаётся сравнительно расслабленной.; И о том, что больше — и меньше — всего вам нравится, когда вы *занимаетесь любовью*.; Ačkoliv se výraz *занятие любовью* dá stále považovat za eufemismus, je zde patrná tendence k sblížování eufemismu a přímého pojmenování.

Vzhledem k frekvenci výskytu můžeme považovat za automatizaci eufemistické konstrukce s použitím slov *ночь*, *спальня* popř. *постель*: Разработчики, впрочем, обещают,

---

¹²¹ KOVŠOVÁ, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennvch russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 153. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹²² ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 250. ISBN 9788071069614.

¹²³ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdaniye četvertioje. Moskva: LENAND, 2010. s. 243. ISBN 978-5-9710-0137-3.

что первые полноценные андроиды, способные пригласить на свидание, а потом и *устроить незабываемую ночь*, появятся к 2016-му.; Специально для *особенных ночей* приобрести самый непрактичный бюстгальтер.; *Действие продолжилось в спальне*, а потом еще на кухне и даже в коридоре.; Впрочем, то, *что случилось перед сном в спальне*, компенсировало все негативные нюансы.; В моем возрасте по идее личная жизнь должна бить ключом, сама я должна любить и быть любимой, *не вылезать из постели*, влюбляться каждые пять минут, и за мной должна увиваться вереница поклонников.

K automatizaci eufemismů dochází také při zmínce o pornografické produkci. Setkali jsme se konstrukcemi s použitím výrazů *фильм для взрослых* a *XXX-фильм*. Uvedeme několik příkladů: Родителям привезли видеомэгнитофон и *фильм для взрослых*.; В знаменитой «силиконовой долине» Сан-Фернандо ежегодно производится 20 000 *фильмов для взрослых*.; В разгульные семидесятые мир отмечал триумф *искусства под знаком XXX* («только для взрослых» в системе рейтингов Американской киноассоциации).; Не желая упускать куш, за съемки *XXX-фильмов* взялись крупные голливудские компании.

K automatizaci eufemismů dochází u pojmenování některých antikoncepčních prostředků: *Изделие номер 2* (název článku); Долго *резиновые модели* выпускали и в нашей стране (*легендарное «изделие №2»*).; Упоминание проверки качества встречается в мемуарах Джакомо Казановы: чтобы проверить, не прохудилось ли *изделие*, он дул в него перед использованием.

Automatizaci eufemismů můžeme pozorovat při pojmenování nevěry: Пару лет назад одна ну очень солидная фирма, лидер по производству презервативов, провела анонимный опрос среди своих клиентов на тему *адюльтеров*.; Помни о контрацепции: незапланированная беременность или инфекция вряд ли входят в запланированные тобой последствия *адюльтера*.; Судя по всему, абсолютной моногамии в природе просто не существует, *адюльтер* процветает везде и всюду.

Podle našeho názoru k automatizaci eufemismů dochází především u obecně-jazykových eufemismů (budeme-li vycházet z klasifikace Kovšovové), které se vyznačují tím, že jsou ustálené, snadno dešifrovatelné, všeobecně rozšířené a známe.¹²⁴ Domníváme se, že všechny výše zmíněné eufemismy vykazují znaky obecně-jazykových eufemismů. Naopak při aktualizaci (viz níže) převládají především řečové a okázalné eufemismy. Tyto eufemismy

---

¹²⁴ KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 53. ISBN 978-5-94244-015-2.

se používají v určité skupině lidí, u kterých lze předpokládat pochopení jejich významu na základě znalosti jistých souvislostí (v daném případě jsou to čtenářky lifestyleových časopisů pro ženy).¹²⁵

Ačkoliv automatizace eufemismů je rozšířeným jevem, většina eufemistických pojmenování, se kterými jsme se setkali, je originálním autorským řešením. Podle našeho názoru to souvisí s tím, že automatizace, která je mj. podmíněna častým opakováním stejného eufemismů, přináší sbližování eufemismu s přímým pojmenováním. Vzhledem k tomu, že úkolem většiny eufemismů je určitým způsobem maskovat negativní stránku pojmenované skutečnosti neboli vzdálit se přímému pojmenování, při tvorbě nových eufemismů se častěji než automatizace uplatňuje aktualizace. Pod tímto pojmem rozumíme „užití jazykových prostředků budících pozornost, přijímaných jako neobvyklé, jako zbavené automatizace.“¹²⁶ V případě aktualizace je maskující funkce eufemismu silnější, než v případě automatizace. V tom vidíme hlavní důvod vyšší frekvence výskytu aktualizací postupů při tvorbě eufemismů v porovnání s postupy automatizačními.

V oblasti sexuálního života najdeme širokou škálu eufemismů, které se používají při substituci pojmů sex, pohlavní styk apod.: В недалеком прошлом веке невозможно было представить, чтобы комсомолка Иванова *уединилась* с передовиком производства Петровым во имя дружбы и трудового красного знамени.; Крепкая дружба Аглаи и Арсения логично переросла в формат совместной жизни. Впрочем, *это совсем не то, о чем ты подумала.*; Поскольку *приобретение нового эротического опыта* – это инстинкт, за который можно заплатить любые деньги.; Духовные поиски Серебряного века все чаще вели на Восток, где *телесное* никогда не считалось греховным.; В «первый раз» я *сделала это*, используя самую классическую позицию.; Проблемы возникают тогда, когда у изголовья кровати, где вы *дружески обмениваетесь телесными жидкостями*, вырастает призрак серьезных отношений.; Целовать – целовал, приставать – приставал, *но до финала не доходил.*; Несколько часов таксист ждал их около подъезда, полагая, что в квартире вершится «дело молодое».; У всех весна, у всех любовь и «брачные игры».; Мы с Дашей *предавались страсти*, я уходила в офис, затем забирала ребенка, шла домой.; Я абсолютно уверена, что любой акт любви может (если не должен) заканчиваться *удовольствием*, и все мы имеем на это право.; Порочный треугольник был сломан, когда девушка застала возлюбленного с родственником в *недвусмысленной позе.*;

¹²⁵ Tamtéž, s. 54-56.

¹²⁶ JÍLEK, Viktor. Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 82. ISBN 978-80-244-2218-3.

Есть гипотеза, впервые всплывшая в отчетах Лондонского королевского колледжа еще пятьдесят лет назад: за желание «*распространять свое влияние*» у особей мужского пола отвечает гормон вазопрессин.; Устройство имитирует тот вид *удовольствия*, который пользователь видит на экране, и все в режиме реального времени.; Возбудиться сильно уставший молодой самец еще может. А вот *достойно финишировать* – не всегда.

Eufemismy se používají i pro další témata, která jsou přímo spojená s intimním životem. K těmto tématům patří autoerotika: В интим-шопах, расположенных на каждом углу, можно приобрести средство *самоудовлетворения* на любой вкус и цвет.; А точнее, с одним из тех гнусных интимофобов, которые лучше умрут в одиночестве и *с волосатыми ладонями*, чем пойдут под венец.

V menší míře eufemismy najdeme i v dalších oblastech, spojených s intimním životem: Но в жизни оба пола часто остаются *неудовлетворенными друг другом – во всех смыслах*.; Невеста – девушка широких взглядов – знает все о Димкином прошлом и, кажется, сама не против каких-нибудь веселых *групповых экспериментов*; Надо отдать моему любимому должное: он буквально с порога *завелся*, скинул куртку и закружил меня в танце.; Понятно, что *воспитание, не поощряющее сексуальность*, усложняло жизнь большинства молодых женщин.; Юная звездочка «Ханна Монтана» Майли Сайрус позирует *в откровенных нарядах* из кожи, но при этом ратует за *целомудрие и чистоту до брака*.; Перед глазами примеры Майкла Дугласа, Тайгера Вудса, Кевина Костнера, Джесси Джеймса (мужа актрисы Сандры Баллок, который, кстати, сбежал из клиники, где его лечили от *пикантной зависимости*), а также многих других безвестных жертв *половой одержимости*.; Проведи его рукой *по этому месту* – ощутишь нечто особенное.; Несмотря на провоцирующее поведение на вечеринках, юные особы все же склонны к «*связям на вечер*» значительно меньше, чем их сверстники мужского пола.

Eufemismy se hojně využívají v textech o pornografii: С удовольствием позировали для *фривольных карточек особого назначения*.; *Веселые картинки*, надо сказать, шли нарасхват.; По сюжетному разнообразию *те карточки* ничуть не уступали *подборке*, которую твой ненаглядный хранит на диске с надписью «Большая советская энциклопедия».; В обеих столицах и даже в провинциальных городах плодились сети фотоателье, производивших *пикантную продукцию*.; То ли дело мы: сексуальная революция, свинг-клубы, группа Army of Lovers, домашняя «*клубничка*» от Пэрис Хилтон...; Они принялись смотреть *кино*, а нас, детей, отправили играть в другую комнату.; Персонажи из газет и журнальных статей лишь подкрепляют эти убеждения:

диснеевские героини едва ли 20 лет от роду *снимаются в не слишком скромных позах.*; Вечер наедине с *Private-фильмом* куда безопаснее случайной связи.; Доход «звездных мальчиков» в среднем — \$40 тысяч.

Ve zkoumaném materiálu jsme se též setkali s eufemismy pro sex shopy: В *интим-шоп*ах, расположенных на каждом углу, можно приобрести средство самоудовлетворения на любой вкус и цвет.; Правда, к концу 2010 года эта новинка непонятным образом внезапно исчезла с мирового *рынка специфических удовольствий.*

Eufemistická pojmenování se často vyskytuje při zmínce o pornografické produkci a jiných produktech sexuálního průmyslu, jakými jsou sex shopy apod. Domníváme se, že motivace pro použití eufemismů v těchto případech je podobná, jako v případě jiných eufemismů pro některé aspekty intimního života, zároveň zde pocítíme větší míru tabuizace v porovnání s ostatními tématy, které jsou spojeny se sexualitou. Větší míra tabuizace se projevuje mj. tím, že ve zkoumaném materiálu jsme se téměř nesetkali s přímými pojmenováními pro výše zmíněné produkty. V dostupné odborné literatuře oblast eufemismů pro pornografickou produkci je prozatím málo neprozkoumaná. Domníváme se, že této oblasti výskytu eufemistických pojmenování by vzhledem k poměrně častému výskytu měla být věnována větší pozornost.

Eufemismy pro sexuální tematiku se vyskytují nejen v lifestyleových časopisech pro ženy, ale i v novinách se širokou čtenářskou základnou. Tematické okruhy eufemistických pojmenování jsou často podobné, v AiF najdeme skupinu eufemismů pro pornografickou produkci, intimní styk a souvisící jevy apod. Vzhledem k širokému tematickému spektru článků, které se publikují v AiF, eufemismy pro sexuální tematiku patří k méně častým a na rozdíl od lifestyleových časopisů pro ženy netvoří kvantitativně nejpočetnější skupinu. Otázce eufemismů v novinách se širokou čtenářskou základnou se budeme podrobně věnovat v následující kapitole naší práce.

3.1.2. *Témata spojená s problematikou partnerských vztahů*

Dalším okruhem, ve kterém se setkáváme s častým použitím eufemismů, je oblast partnerských vztahů. V oblasti partnerských vztahů se eufemismy používají především tam, kde se zmiňuje o nepříjemných stránkách milostného života, jakými jsou nevěra a rozchod. Domníváme se, že v tomto případě se eufemismy používají pro svou maskující funkci (budeme-li vycházet z klasifikace, kterou používá Moskvín). Moskvín takto charakterizuje tuto

funkci eufemismů: „Маскирующие эвфемизмы используются [...] с целью искажения или маскировки подлинной сущности обозначаемого. [...] Чаще всего маскирующее переименование служит снятию отрицательных коннотаций осуждаемого понятия, то есть замене отрицательно коннотированного имени нейтральным.“¹²⁷

Jak již bylo zmíněno výše, k tématům v oblasti partnerských vztahů, u kterých se často používá eufemistická pojmenování, patří nevěra. Eufemismy se používají v případě, kdy se autor článku chce vyhnout přímému pojmenování milenky nebo milence: *Альтернативный партнер*; Те жены, у кого нет прямого доступа в жилье *«той самой»*, используют тухлое яйцо, которое с ювелирной точностью вводят шприцем за обшивку двери.; Хотя такая дружба и совместный быт вовсе не исключает *мужчин «на стороне»*.; porř. pro pojmenování ženatého / zadaného partnera: Как-то я читала, что *несвободных мужчин* встречают женщины, которые сами внутренне несвободны. *Samotná zkušenost s nevěrou* se také stává objektem eufemizace: Обеспеченная дама *делит ложе* с садовником или водителем, пока ее муж *торгует ценными бумагами* в обнимку со своей молоденькой секретаршей.; Считается почему-то, что женщины бывают двух типов: те, *что гуляют направо и налево*, и безусловно верные.; Не заводи *интрижек* на работе, особенно с прямыми руководителями или подчиненными, а также с мужчинами из круга общих друзей.; Помни, что *принимать любовников* на супружеском ложе – дурной вкус.; Есть как тридцатилетние, *пускающиеся во все тяжкие* без малейшей оглядки, так и пятидесятилетние дамы, тихо и мирно живущие со своими верными супругами.

Dále se můžeme setkat s použitím eufemismů pro ukončení partnerských vztahů: Трусость — неспособность признать, что чувства ушли, и *мирно капитулировать*.; Сотни тысяч сравнивали ее с собственными женами, а самые радикальные, закончив нехитрый анализ, *паковали чемоданы*.; Но когда малышу исполнилось полгода, его папа решил, что *достаточно пожил семейной жизнью* и *растворился в казино и ресторанах*.

V některých případech dochází k jevu, který zmiňuje Moskvín: „В некоторых случаях эвфемия не просто снимает отрицательные коннотации осуждаемого понятия, но и приписывает ему положительный коннотационал“¹²⁸: Domníváme se, že tento jev můžeme pozorovat v následujícím případě: И именно в отношении к супруге / супругу *«неофициального» возлюбленного / возлюбленной* проявляется огромная разница мужской и женской ревности.; Podle našeho názoru zde dochází k tomu, že pojem

¹²⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četverttoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 125-127. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹²⁸ Tamtéž, s. 126.

любовник/любовница, který vyvolává negativní asociace, po eufemistické záměně se nejen zbavuje negativních konotací, ale i získává pozitivní tím, že odkazuje k příjemnému stavu zamilovanosti.

S eufemismy v oblasti partnerských vztahů jsme se také setkali v novinách se širokou čtenářskou základnou, vyskytovaly se zde především eufemismy pro nevěru a partnerské spory. Počet těchto eufemistických pojmenování je ovšem mnohem nižší než v lifestyleových časopisech pro ženy. Domníváme se, že příčina spočívá v tom, že téma partnerských vztahů nepatří v tomto druhu tisku k frekventovaným.

3.1.3. *Homosexualita*

Ve zkoumaném materiálu se eufemismy často vyskytuje v souvislosti s tématy, která jsou spojená s homosexualitou. V dostupné odborné literatuře se s problematikou eufemismů pro oblast homosexuální orientaci téměř nesetkáváme. Pouze Moskvín uvádí, že příčiny tabuizace homosexuality spočívají v zákazu homosexuálních vztahů v minulosti, který vznikl kvůli nemožnosti těchto párů mít potomky v době, kdy bezdětnost byla chápána jako ohrožení budoucnosti dané společnosti.¹²⁹ Náš výzkum ukázal, že se v této oblasti používá široká škála eufemistických pojmenování různého stupně ustálenosti. Podle našeho názoru snaha vyhnout se přímému pojmenování souvisí s malou tolerancí většinové ruské společnosti k sexuálním menšinám. Zároveň zde vidíme potřebu pojmenovat jevy souvisící s homosexualitou, což vede ke vzniku eufemismů pro pojmy odkazujících k homosexuální orientaci. Domníváme se, že tato oblast eufemismů vyžaduje důkladné prozkoumání ze strany odborné lingvistické veřejnosti.

S eufemismy se setkáváme při pojmenování homosexuální orientace: *Лично я о приятеле со ставшей уже довольно традиционной ориентацией* никогда не мечтала.; *Марго* никогда и не скрывала своей *симпатии к девочкам*.; В свои 24 она намеренно не заводит постоянных романов: еще не решила, *кто ей больше нравится – мальчики или девочки*.; Это, извиняюсь, *игры интеллекта*.; Или – чего далеко ходить! – мой добрый приятель Димка, всю жизнь *предпочитавший блондинов*, скоро женится на рыженькой девушке.; Их *безобидное хобби* ну никак не влияет на их человеческие качества.; Может даже не совсем *привычной ориентации*.; Вот только когда я приперла его к стенке и спросила, в чем дело, друг признался, что вообще-то *интересуется совсем не*

¹²⁹

Tamtéž, s. 21.

девушками.; У одной моей знакомой был друг, который всерьез не мог сообразить, к какому лагерю примкнуть.; Барышни частенько «перекидываются в другой лагерь» из любопытства или потому, что их не устраивают отношения с мужчинами.

Eufemismy najdeme také při popisu tzv. coming outu¹³⁰. Собственно, с момента сенсационного признания мало что изменилось.; А спустя бесчисленное количество лет нашей «семейной жизни», одним похмельным июльским утром между первым и вторым бутербродом Роберто вдруг решил, что самое время поведать мне *ту самую новость*. Eufemistická substituce se používá pro další aspekty homosexuálních vztahů: Он даже основал в Москве клуб, где можно было свободно *предаваться однополый любви*.; Я ни разу не испытывала желания «*пошалить*» с девочками.; Но одна приятельница *сделала мне предложение*.; Ася была на пару лет старше Милы, училась на художника-иллюстратора, а в свободное от рисования комиксов время, таскала подругу по выставкам, поила дорогим вином и *расширяла ее сексуальный кругозор*.

V novinách se širokou čtenářskou základnou jsme se téměř nesetkali s eufemismy pro homosexuální vztahy. Hlavní příčinu vidíme v tom, že články věnované otázkám homosexuality se na stránkách AiF téměř nevyskytuje.

---

¹³⁰ Coming out (angl. come out = vyjít najevo) znamená odhalení vlastní, pravé identity svému okolí. U gayů a lesbiček je coming outem míněn konec skrývání vlastní sexuální orientace, konec vytváření falešného obrazu sebe sama a sdělení rodičům, přátelům, spolupracovníkům ad., jak je to ve skutečnosti s jeho pravou sexuální identitou.

Zdroj: Geyové a lesbičky. ČLOVĚK V TÍSNI. *Interkulturní vzdělání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy* [online]. 2001-2002 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b06gayove/04.pdf>

3.2. Тémата týkající se moderního standartu krásy

Do této podkapitoly bychom chtěli zařadit eufemismy, které se používají pro pojmenování vzhledu neodpovídající modernímu pojetí (převážně ženské) atraktivity prezentované v lifestylových časopisech. Eufemismy, které se vyskytly ve zkoumaném materiálu, jsme rozdělili do dvou základních tematických okruhů: plnoštíhlá postava a s ní související jevy a ostatní témata (do tohoto okruhu jsme zařadili netypický vzhled, který může být považován za nepříťažlivý, chirurgické zákroky, které mají za úkol zpomalit proces stárnutí apod.).

3.2.1. Plnoštíhlá postava a související jevy

Ve shromážděném materiálu se často vyskytují eufemismy pro plnoštíhlé osoby nebo nadváhu. Domníváme se, že hojně používání eufemismů v tomto tematickém okruhu těsně souvisí s tím, že plnoštíhlá postava je v dnešním pojetí tělesné krásy vnímána jako nežádoucí a neatraktivní. Z tohoto důvodu se autoři článků snaží vyvarovat použití přímého pojmenování a nahrazují je eufemismy, k této otázce Moskvín uvádí: „В русском обществе [...] считается неделикатным прямо сказать человеку, что он толстый; чтобы все таки выразить эту идею, используют эвфемизм.“¹³¹

Setkali jsme se s těmito eufemismy pro plnoštíhlou postavu a nadváhu: Наши героини - не модели.; Лишний вес – не проблема!; Не стоит считать, что пышные девушки и активный спорт несовместимы.; Меня обижает, когда говорят: «Надо же, я удивлен, что такие девушки могут быть настолько обаятельны и притягательны».; Обыкновенная девушка, ну, может, чуть больше принятого стандарта.; Мой муж – человек совсем не спортивный.; Наши 15 простых рецептов помогут сохранить красоту и зарядиться энергией, не испортив фигуры.; Пока Нина натирает мое тело соляным скрабом, я расспрашиваю ее о причинах возникновения целлюлита и излишней полноты.; После затянувшейся зимы силуэты моих коллег изменились не в лучшую сторону.; Как не набрать лишний вес на праздниках?.

---

¹³¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 121. ISBN 978-5-9710-0137-3.

Eufemismy pro nadváhu bychom mohli zařadit do kategorie etiketních eufemismů (budeme-li vycházet z klasifikace, kterou používá Moskvín). Badatel je popisuje takto: „Этикетные эвфемизмы используются, когда говорящий избегает прямых наименований из боязни обидеть либо собеседника, либо третье лицо. Иногда этикетная эвфемия может быть обращена к самому себе.“¹³² Právě v tematickém okruhu plnoštíhlé postavy a nadváhy se často setkáváme s případy, kdy eufemické pojmenování směřuje na popis postavy samotného mluvčího za účelem vyhnout se jeho nepříjemným pocitům, uvedeme několik příkladů: Да, мне все дается гораздо сложнее, чем моим легким подругам (поднять свое тело на гладкий шест само по себе сложно, а уж если *есть «утяжелители»*...), но зато, когда элемент все-таки сделан, внутри рождается такое ликование, такое чувство свободы!; Сейчас я нахожусь в комфортном для себя весе.; Я прекрасно знаю, что *моя фигура далека от принятых идеалов*, но делать из этого трагедию.; Джанет Джексон: «У меня проблемы с фигурой».; С фитнесом у меня не складывается.

Méně často se ve zkoumaném materiálu vyskytují eufemismy pro přejídání: *Избыточное потребление* может, наоборот, привести к увеличению веса.; Любители отельной системы «Все включено» с трудом могут отказать себе в желании *полакомиться от души*.

3.2.2. Ostatní témata spojená se vzhledem

Ve zkoumaném materiálu se autoři snažili vyvarovat přímému pojmenování neatraktivního vzhledu. Při popisu vzhledu dívek a žen, které bychom nemohli považovat za bezchybně krásné, byly často použity eufemismy. Podle našeho názoru s tím souvisí tendence, které si všímá L. N. Vavilovová: „Необходимо отметить, что в последнее время формируется и новая функция эвфемизации речи - приукрашивание некоторых моментов действительности.“¹³³ Stejně tendence si všímá Moskvín, který uvádí, že funkce některých eufemismů je nejen zbavit výraz záporných konotací, ale i vytvořit nové, které vyvolávají pozitivní asociace.¹³⁴ Domníváme se, že následující eufemismy byly použity za účelem dodání pozitivních konotací jevům, které neodpovídají ideálnímu vzhledu (z hlediska lifestyleových

¹³² Tamtéž, s. 118.

¹³³ VAVILOVA, L. N. K voprosu ob evfemizacii sovremennoj russkoj reči. In: ANDRAMONOVA, N. A. *Russkaja i sopostavitel'naja filologija: Sistemno-funkcional'nyj aspekt*. Kazan', 2003, Dostupné z: <http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11>

¹³⁴ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 126. ISBN 978-5-9710-0137-3.

časopisů) a tudíž jsou považovány za nežádoucí: Но превратить *особенность внешности* из недостатка в достоинство – довольно трудная психологическая задача, придется поработать над собой.; А вот мои МЧ не сказать чтобы относились с пониманием к такой «изюминке».

Stejně jako v případě eufemismů se sexuální tematikou, můžeme v tematickém okruhu nedokonalosti vzhledu pozorovat tendenci k automatizaci, která se projevuje použitím variant slovního spojení *нестандартная внешность*: Девушки с нестандартной внешностью.; Не по этой ли причине девушки с нестандартной внешностью всегда привлекают общее внимание?; На фоне похожих друг на друга модельных красоток живые девушки, которые не вписываются в стандарт, выглядят кокетливо, игриво и... выигрышно!

Autoři se také snaží vyhnout přímému pojmenování některých zkrášlujících zákroků, např. botoxových injekcí, které se používají za účelem zamezení tvorby vrásek: Николь Кидман призналась, что пользовалась «инъекциями красоты».; Еще в середине прошлого года журналисты дружно подшучивали над актрисой, которая отрицала свое увлечение «уколами красоты».

Vzhledem k tomu, že péče o vzhled nepatří mezi hlavní témata, kterým se noviny se širokou čtenářskou základnou věnují, najdeme zde jen velmi málo eufemismu pro jevy spojené s péčí o vzhled. Výjimku tvoří eufemismy pro plnoštíhlou postavu, nadváhu a přejídání, které se v AiF vyskytují poměrně často. Domníváme se, že hlavní příčina spočívá v tom, že problém nadváhy je aktuální nejen pro mladé ženy, které jsou čtenářky lifestylových časopisů, ale i pro nejrozumnější věkové skupiny obou pohlaví, které mohou být čtenáři námi zkoumaných novin.

3.3. Společensky nežádoucí jevy

V následující podkapitole se budeme věnovat eufemismům pro tematický okruh společensky nežádoucích jevů, který zahrnuje nadměrnou konzumaci alkoholu a drog, prostituci a krádeže. V předchozích podkapitolách jsme se věnovali eufemismům, které se ve zkoumaném materiálu vyskytovaly nejčastěji. Eufemismy pro společensky nežádoucích jevy se v lifestylevých časopisech objevují méně často. Podle našeho názoru to souvisí s tématy, kterým se v tomto druhu časopisů věnuje největší pozornost. Vzhledem k tomu, že články se zabývají převážně problematikou partnerských vztahů, módou a vzhledem, největší počet eufemismů se vyskytuje právě v těchto tematických okruzích. Eufemismy pro skutečnosti, které přímo nesouvisí s výše zmíněnými tématy, jsou méně frekventované. Otázce použití eufemismů pro společensky nežádoucích jevy se budeme podrobně věnovat v kapitole, která je věnována novinám AiF, kde se eufemismy s touto tematikou vyskytují častěji.

K tématům, která se objevují v lifestylevých časopisech méně často, ačkoliv pravidelně, patří nadměrná konzumace alkoholu a drog. Setkali jsme se s těmito eufemismy: Но так как он *употреблял* (bral drogy) почти без перерыва, то первое время рядом со мной был удивительно гармоничный человек, который строил планы на нашу совместную жизнь и встречал эту жизнь с улыбкой.; Однажды она пришла на работу *слегка не в форме* и за утренним кофе рассказала, как к ней накануне заходили друзья.; Для серьезного шага созрел Леонид, который поведал, как один старший менеджер является на работу в *нетрезвом виде*.; Друг или подруга *выпили лишнего* и на твоих глазах просто вырубались.; И свою творческую профессию считал достаточным основанием для того, чтобы ходить в доисторических джинсах, *источать амбре джинса с тоником* и всячески эпатировать.

Dalším tematickým okruhem, ve kterém se vyskytují eufemismy, je prostituce. Setkali jsme se s těmito eufemismy: Даже проституция была легальной: *феям любви* нужно было лишь встать на учет в полиции и обменять паспорт на «желтый билет».; Не говорю уже о том, что есть люди, у которых весь секс на работе, и это вовсе не одни *представительницы почетной древнейшей*.; Я однажды подошла к стоящей на обочине подмосковной трассы *ночной бабочке* и завязала с ней разговор.; Сменить *вторую древнейшую профессию на первую* мне оказалось действительно «слабо».

V některých případech se vyskytují eufemismy pro krádež: Но если бы парень узнал, что ее *присвоила* девушка, спешащая к свекрам, скорее всего, это бы его повеселило.; Как правило, расходы берет на себя учебное заведение, чья администрация обеспокоена *проблемой незаконного заимствования*.; Или, например, тренинги, на которых менеджеров учат *заимствовать* у конкурентов идеи.; Почувяв Женину слабость, Петя решил и с этого получить свою выгоду и начал «*стрелять*» у нее деньги и мелкие вещи.

Eufemismy pro společensky nežádoucí jevy tvoří v novinách se širokou čtenářskou základnou rozsáhlou skupinu. Podle našeho názoru velké množství eufemismů v AiF souvisí s tím, že články zabývající se kriminalitou a jinými sociálně patologickými jevy zde tvoří značnou část publikovaného materiálu, tím vzniká větší potřeba eufemistického pojmenování. Oblasti, pro které se používají eufemismy v novinách, zahrnují nejen nadměrnou konzumaci alkoholu a drog, prostituci a krádež, ale i úplatky, vraždy, násilí, zpronevěru apod.

3.4. Témata spojená s fyziologií lidského těla

Vzhledem k tomu, že cílová skupina zkoumaných publikací jsou mladé ženy, články, ve kterých se eufemismy pro fyziologické pochody objevily, jsou nejčastěji věnovány reprodukci. V některých případech se můžeme setkat s eufemistickou záměnou pojmů jako těhotenství: Топ-модель Девон Аоки ждет ребенка.; Даже находясь в положении, не стоит отказываться от косметических процедур и ухаживающих средств.; interrupce: Только вот восемнадцать лет назад отправил жену на прерывание беременности, потому что при наличии потомства ему не светила работа в иностранном посольстве.; menstruace: Почему мы чувствуем боль в эти дни и как от нее избавиться, расскажут специалисты.

V ojedinělých případech se setkáme s eufemismy, které se používají pro určité fyziologické jevy nespojené s reprodukcí: Болезни движения подвержены все: взрослые и дети, начинающие и бывалые путешественники.

Na rozdíl od novin se širokou čtenářskou základnou, které budeme zkoumat níže, v lifestyleových časopisech se až na výjimky neobjevily eufemismy pro neestetické tělesné pochody (vyměšování, zvracení apod.). Podle našeho názoru je to dáno především tím, že v tomto druhu časopisů se téměř nesetkáme s články, která jsou věnována tématům, kde se dá použití těchto výrazů předpokládat. Opět zde můžeme pozorovat rozdíl oproti AiF, kde vzhledem k širokému spektru témat, který zahrnuje i zdravotní problémy, je výskyt eufemismů pro určité fyziologické procesy častější.

3.5. Ostatní témata

Eufemismy pro jiné tematické okruhy, než jsou výše popsané, se v lifestylových časopisech pro ženy objevují spíše výjimečně, přesto považujeme za vhodné je pro celkový přehled zmínit. V nashromážděných případech k málo používaným patří eufemismy pro smrt a smrtelná onemocnění, nízké příjmy, výpověď v práci a některé jiné oblasti života.

Eufemismy pro smrt a jiné skutečnosti, které vyvolávají strach (jako jsou smrtelná onemocnění), se v lifestylových časopisech objevují v relativně malé míře. Podle našeho názoru je to dáno především tím, že vzhledem k primární funkci těchto časopisů (zábavná funkce), autoři se snaží tématům smrti a vážných nemocí vyhýbat. Pokud je nutné motiv smrti nebo smrtelné choroby zmínit, často je místo přímého pojmenování užít eufemismus. Setkali jsme se s těmito eufemismy pro smrt: *У моего мужа есть все шансы вскорости отбыть в мир иной.*; *Наша героиня лишилась родителей*, когда ей было всего пятнадцать лет. Místo slova *рак*, které má jasně negativní denotát, se často používá méně děsivý pojem *новообразование*: *Новообразование* часто выявляется в домашних условиях случайно.; *Важно помнить, что дайвинг противопоказан любых доброкачественных или, не дай бог, злокачественных новообразованиях.*

Další málopočetnou skupinou eufemismů, které se vyskytly ve zkoumaném materiálu, je nízký příjem jednotlivce nebo pracovní nabídka s nízkou mzdou. S tímto jevem se setkáme také v AiF. Vzhledem k větší četnosti výskytu eufemismů pro toto téma v novinách, budeme se touto problematikou podrobněji zabývat v následující kapitole. V lifestylových časopisech jsme se setkali s těmito eufemismy pro dané téma: *Конечно, там была совсем другая зарплата, другие бюджеты.*; *И имей в виду: в маленьких городах ставки традиционно чуть ниже* (několikanásobně nižší), чем в мегаполисах, поэтому не ожидай там предложений столичного уровня.; *К сожалению, зарплата Анатолия, когда-то тоже скульптора, далека от сверхприбылей.*

Okrajově jsme se setkali s eufemismy pro výpověď: *Я была уже в стадии перехода в другую компанию.*; *После трех месяцев непрерывной нервотрепки руководство устроило ревизию и по факту недостачи Наташу попросили написать заявление.*

Dále jsme se setkali s eufemismy pro osobu, která šíří pomluvy: *В каждом коллективе найдется персонаж*, который доносит до руководства все нюансы жизни коллег.; *matku самоživitelku*: *К возвращению Жоры в семье многое изменилось: отец жил отдельно; я*

родила дочку «для себя».; příliš dotěrného a upovídaného člověka: Если вам кажется, что человека *«слишком много»*, достаточно вежливо объяснить, что вы живете в другом ритме.

Závěr

V této kapitole jsme seřadili eufemismy vyskytující se v lifestylových časopisech pro ženy do jednotlivých tematických okruhů a porovnali jsme četnost jejich výskytu s novinami se širokou čtenářskou základnou.

V první podkapitole jsme se věnovali eufemismům pro oblast sexuality a partnerských vztahů. Zjistili jsme, že kvantitativně největší skupina eufemistickým pojmenování se používá pro témata spojená s oblastí sexuálního života. V této oblasti je výskyt eufemismů natolik rozšířený, že v některých případech můžeme hovořit o automatizaci, při které nezřídka dochází k sblížování eufemismu s přímým pojmenováním. V oblasti sexuálního života se eufemismy používají především pro pojmy pohlavní styk, mimomanželský poměr, antikoncepční prostředky, pornografickou produkci a jiné. U témat spojených s problematikou partnerských vztahů se eufemistická pojmenování používají nejčastěji při pojmenování nepříjemných stránek těchto vztahů, jako jsou nevěra nebo rozchod. Eufemismy se hojně používají pro označení homosexuálních vztahů a souvisících jevů. I přes četnost použití eufemismů pro tuto oblast odborná literatura jim téměř nevěnuje pozornost. Zjistili jsme, že v AiF se objevují eufemismy pro sex a partnerské vztahy.

V druhé podkapitole jsme se zabývali eufemismy pro plnoštíhlou postavu a nedokonalosti vzhledu. V této oblasti se největší množství eufemismů používalo pro pojmenování problematiky plnoštíhlé postavy, nadváhy, přejídání a neatraktivního vzhledu. V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s tím, že eufemismy byly použity pro popis samotného mluvčího, za účelem vyhnout se nepříjemným pocitům autora, které by vznikly při použití přímých pojmenování. V novinách se objevuje značné množství eufemismů pro nadváhu a přejídání, naopak zde téměř nenajdeme eufemistické pojmenování pro neatraktivní vzhled.

V další podkapitole jsme zkoumali eufemismy pro společensky nežádoucí jevy. Zjistili jsme, že největší počet eufemismů tohoto tematického okruhu se používá pro nadměrnou konzumaci alkoholu a drog, prostituci a krádeže. V porovnání s AiF okruh použití eufemismů pro společensky nežádoucí jevy je v lifestylových časopisech velmi omezený.

Ve čtvrté podkapitole jsme se věnovali tématům spojeným s fyziologií lidského těla. Množství eufemismů pro tento tematický okruh je v porovnání s jinými skupinami relativně malé. Vyskytující se eufemismy se týkaly převážně otázek reprodukce a s ní spojených jevů.

Oproti novinám se širokou čtenářskou základnou se zde téměř nevyskytovaly eufemismy pro tělesné pochody, které jsou dnes považovány za neestetické.

V poslední podkapitole jsme zmínili eufemismy, které se v lifestylových časopisech pro ženy objevují spíše ojediněle. Jedná se především o eufemismy pro smrt a vážná onemocnění, nízké příjmy a propuštění z práce. Malou četnost výskytu těchto jinak velmi rozšířených eufemismů (viz následující kapitola) vidíme především v tematické zaměřenosti zkoumaných publikací, které se zmíněným otázkám téměř nevěnují.

4. Eufemismy v novinách

V této kapitole se budeme věnovat eufemismům, které se vyskytly v novinách *Аргументы и факты* (dále jen AiF). Pro náš výzkum jsme vybrali tento týdeník proto, že patří k nejpopulárnějším společensko-politickým publikacím v Rusku, jeho náklad se pohybuje kolem 3 milionu výtisků. Čtenáři tohoto týdeníku tvoří velice různorodou skupinu, uvádí se, že AiF čte 7,5 milionu lidí, jinými slovy každý osmý obyvatel Ruska starší 16 let.¹³⁵

Materiál pro náš výzkum jsme čerpali na webových stránkách tohoto týdeníku www.aif.ru,¹³⁶ kde se publikují články o politice, společnosti, financích, kultuře, sportu, vaření, zdraví, automobilech, nemovitostech, technice a jiných tématech. Pro náš výzkum jsme použili články, které byly publikované na zmíněných webových stránkách v období od 01.02.2011 do 30.06.2011.

Stejně jako v předchozí kapitole v některých případech v závorce uvádíme přímé pojmenování nebo komentář, pokud je to nutné pro pochopení daného eufemismu.

Eufemismy, které se vyskytly v novinách, jsme rozdělili do následujících okruhů:

1. Sociální oblast
2. Politická oblast
3. Peníze a finanční zabezpečení
4. Sex a partnerské vtahy
5. Fyziologie lidského těla
6. Smrt
7. Eufemismy s ironickým významem

---

¹³⁵ Ob izdatel'skom dome. *Media Guide* [online]. 2003 [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: http://www.mediaguide.ru/?p=house&house_id=1203

¹³⁶ Argumenty i Fakty [online]. 1997-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.aif.ru/>

4.1. Sociální oblast

Při použití eufemistických pojmenování některých sociálních jevů, které jsou považovány za nežádoucí nebo patologické, se uplatňuje především maskující funkce eufemismů (budeme-li vycházet z klasifikace Moskvina). Této funkce si všímá celá řada badatelů, Barinová uvádí, že tyto eufemismy maskují negativní aspekty reality za účelem zatajení nepříznivé informace.¹³⁷ Maskující funkce eufemismů pro sociální otázky se podle našeho názoru liší od maskující funkce eufemismů pro sexuální oblast. Motivací pro maskující funkci eufemismů v oblasti sociální je do jisté míry skrýt, zamaskovat podstatu jevu nikoliv z důvodu studu, jako je tomu v případě sexuálních eufemismů, nýbrž proto, aby odvrátil pozornost adresáta od označovaného předmětu. I. V. Beljajevová a E. G. Kulikovová k této otázce uvádí: „Эвфемизмы отвлекают внимание реципиента от объекта, способного вызвать антипатию. Способность эвфемизмов манипулировать реципиентом определяется тем, что эвфемизмы скрывают истинную сущность явления за счет создания нейтральной или положительной коннотации, а реципиент обычно не успевает вычленив эвфемизмы из контекста и осмыслить их из-за обычного в нашем социуме обилия информации или не в состоянии идентифицировать табуированный денотат.“¹³⁸

Eufemismy pro sociální jevy jsme rozdělili do několika tematických okruhů, jsou to:

1. Kriminalita a s ní spojené jevy
2. Ztráta zaměstnání
3. Havárie a nehody
4. Alkohol
5. Národnostní menšiny
6. Prostituce
7. Korupce

¹³⁷ BARINOVA, A. V. Vidy i sposoby evfemizacii v sovremennom russkom literaturnom jazyke. *Sibirskij federal'nyj universitet.: Naučnaja biblioteka* [online]. 2006, č. 6, [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0112778.pdf

¹³⁸ BEL'JAJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. Manipulativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. *Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://siberia-expert.com/publ/satti/stati/manipulativnoe_iskazhenie_lingvisticheskij_smysl_ehfemizmov_beljaeva_i_v_kulikova_eh_g/4-1-

Frekvence výskytu eufemismů není ve všech oblastech stejná. Nejpočetnější skupinou jsou eufemismy pro kriminalitu a související jevy.

4.1.1. Kriminalita

V AiF v tematickém okruhu kriminality se často setkáváme s eufemismy na základě slovního spojení *лишение свободы*. Používají se pro eufemistické pojmenování vězení (*места лишения свободы*), pojmenování trestu a dobu jeho trvání (*лишения свободы сроком 10 лет; 14 лет лишения свободы; три года лишения свободы условно с испытательным сроком три года*).

Domníváme se, že je nutné rozlišovat použití slovního spojení *лишение свободы* ve funkci eufemismu a ve funkci právního termínu. V odborném právnickém textu tento pojem nevnímáme jako eufemistické vyjadřování, nýbrž jako přímé pojmenování: „ЛИШЕНИЕ СВОБОДЫ (англ. deprivation of liberty) — в уголовном праве вид наказания, заключающийся в изоляции осужденного от общества и содержании его в исправительном учреждении.“¹³⁹

V následujícím úseku je slovní spojení *лишение свободы* použito ve funkci právního termínu a postrádá eufemistickou funkci: „В Уголовном Кодексе РФ на ст. 57 возложено регулирование условий назначения пожизненного лишения свободы. Пожизненное заключение или лишение свободы, в связи с мораторием на смертную казнь, стало единственным наказанием за особо тяжкие преступления. Этот вид наказания предусматривает принудительную изоляцию осужденного от общества и содержание его под надзором в специализированных учреждениях, предназначенных для этих целей. Основная цель пожизненного лишения свободы заключается в карательном воздействии на виновного, его исправлении и возможного предупреждения будущих преступлений.“¹⁴⁰

Podle našeho názoru tento právní pojem stejně jako od něj odvozená pojmenování (např. *места лишения свободы*) za jistých okolností mohou plnit funkci eufemismu.

Při rozlišování eufemistické a neeufemistické funkce budeme vycházet z názoru Moskvina, který uvádí: „Под функцией предмета будем понимать цель, с которой он в

¹³⁹Лишение свободы. *Pravoteka.ru* [online]. 2006-2007 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://www.pravoteka.ru/enc/%D0%9B%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5+%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D1%8B>

¹⁴⁰Пожизненно лишение свободы. *LegalNeed.ru* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://www.legalneed.ru/info/criminallaw/pozhiznennoe-lishenie-svobodi/>

данный момент используется. Функцию предмета противопоставим его назначению – той цели, для выполнения которой он создан.¹⁴¹ Pojem *лишение свободы* byl vytvořen za účelem (pod tímto pojmem rozumíme to, čemu Moskvín říká *назначение*) pojmenování jisté právní skutečnosti. V případě použití tohoto termínu v kontextu právního textu (viz výše) jeho účel a funkce se shodují (pojem je použit ve funkci, pro kterou byl primárně stvořen, viz Moskvín)¹⁴² a tudíž neplní žádnou jinou funkci (např. eufemistickou, dekorativní apod.), tím pádem nemůže být považován za eufemismus.

Podle našeho názoru ve zkoumaném materiálu termín *лишение свободы* a jeho deriváty nejsou použity ve funkci právních termínu, nýbrž ve funkci eufemismu. Použití tohoto slovního spojení je motivováno snahou autora vyhnout se příliš přímočarému přímému pojmenování, a tudíž tento výraz může být v daném kontextu považován za eufemismus. Celkem jsem se setkali s dvanácti eufemismy na základě tohoto slovního spojení, uvedeme jen některé z nich: Людмила Марковна хранила письмо, присланное ей из *мест лишения свободы*; В видеообращении коммерсант, прошедший несколько лет в *местах лишения свободы*, пообещал, что поверившие ему люди, будут получать до 20 процентов в месяц, а пенсионеры вообще — 30 процентов; Доминику Стросс-Кану грозит 20 *лишения свободы*; В свое время они поураганили, в 90-х годах, утащили вместе с Березовскими и теми, кто сейчас находится в *местах лишения свободы*, о которых мы сегодня вспоминали, немало миллиардов.

Slovník eufemismů ruštiny (Словарь эвфемизмов русского языка) interpretuje slovní spojení *лишение свободы* jako eufemismus: Лишение свободы – в.м. арест, заключение в тюрьму. Перен. соц. эвф.¹⁴³

S otázkou rozlišování eufemistické a neeufemistické funkce jsme se setkali také u výrazu *задержать*. Pojem *задержать* ve významu „zatknout“ Seničkinova, Krysin a Moskvín považují za eufemismus. Seničkinova uvádí: „Задерживать (задержать) – в.м. арестовывать (арестовать). Перен. соц. эвф., эвф.-совет., соц. эвф. в наст. вр.“¹⁴⁴ Stejně jako v případě pojmu *лишение свободы* výraz *задержать* resp. *задержание* je právním

¹⁴¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertroje. Moskva: LENAND, 2010. s. 100. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁴² Tamtéž s. 101

¹⁴³ Lišení svobody In: SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vysšaja škola, 2006. 148 s. ISBN 5-06-005395-4.

¹⁴⁴ Zaderžanie In: SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vysšaja škola, 2006. 148 s. ISBN 5-06-005395-4.

termínem s jasně vymezeným významem.¹⁴⁵ Stejně jako u výše zmíněného výrazu se domníváme, že použití tohoto pojmu v kontextu, kde toto slovo plní funkci termínu, nelže považovat za eufemistické vyjadřování. Ve shromážděném materiálu se výraz *задержать* objevil v následujících souvislostech (uvádíme vybrané příklady): В настоящее время по делу о взрыве *задержаны* пять человек в возрасте от 16 до 23 лет.; Их главарем называют 18-летнего Башира Хамхоева, *задержанного* в Ингушетии в начале февраля.; Свою озабоченность фактом *задержания* Немцова выразили Госдеп США, депутаты иностранных парламентов и правозащитные организации.; 19 мая в российском МИДе подтвердили факт *задержания*.; Оба активиста были *задержаны* в Минске накануне президентских выборов, сопровождавшихся массовыми выступлениями оппозиции.; Мы *задержали* злоумышленников и вызвали правоохранные органы.; О его *задержании* было известно еще две недели назад. Podle našeho názoru ve výše uvedených příkladech je pojem *задержать* resp. *задержание* použit nikoliv jako eufemismus, nýbrž jako právní termín a tudíž ho považujeme za přímé pojmenování.

V tematickém okruhu kriminality a s ní spojených jevů jsme se setkali s tvorbou eufemismů pomocí elipsy: *Случаи привлечения виновных лиц к ответственности* nosí jednotný charakter.; Президент также ждет предложений *о введении ответственности* за *неверные данные в декларациях* (v posledním případě můžeme také pozorovat použití eufemismu *неверные данные* pro záměrné uvedení lživé informace). Plné znění pojmu *уголовная ответственность* bylo za účelem eufemizace zkráceno na pouhou *ответственность*. V tomto případě byla vynechána část termínu, která obsahuje negativní

¹⁴⁵

ЗАДЕРЖАНИЕ 1) процессуальное задержание: кратковременная мера принуждения, применяемая к лицу, подозреваемому в преступлении, с целью выяснить причастность задержанного и решить вопрос о заключении его (в случае необходимости) под стражу. Срок 3. не может превышать 72 часов. Орган дознания или следователь обязаны в течение 12 часов сообщить прокурору. По истечении 48 часов с момента задержания подозреваемый подлежит освобождению, если в отношении его не была избрана мера пресечения в виде заключения под стражу либо суд не продлил срок задержания; 2) административное задержание, то есть кратковременное ограничение свободы физического лица, может быть применено в исключительных случаях, если это необходимо для обеспечения правильного и своевременного рассмотрения дела об административном правонарушении, исполнения постановления по делу об административном правонарушении. 3. а. лица, совершившего административное правонарушение, может длиться не более 3 часов. Лицо, в отношении которого ведется производство по делу об административном правонарушении, влекущем в качестве одной из мер административного наказания административный арест, может быть подвергнуто административному задержанию на срок не более 48 часов. Срок административного задержания лица исчисляется с момента доставления в соответствии со статьей 27.2 КоАП РФ, а лица, находящегося в состоянии опьянения, со времени его вытрезвления. Нарушители пограничного режима могут быть задержаны на срок до трех суток для установления личности и выяснения обстоятельств.

Zdroj: Zaderžaniye. *Zakon segodnja: Informacionnyj obrazovatel'nyj juredičeskij portal* [online]. 2009-2011 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://lawtoday.ru/razdel/slovar/bukva-9/zaderzhanie.php>

denotát, aniž by se díky snadné dešifrovatelnosti a častému použití ztížilo porozumění významu tohoto výrazu.

Mezi další okruhy, které se staly předmětem eufemizace, patří také hrozící trestní stíhání. Setkali jsme se s těmito eufemismy: Любое подобное приобретение стало бы в Латвии предметом следствия компетентных органов *со всеми вытекающими последствиями.*; Интересно, а если бы какой-нибудь музыкант в советские времена сказал генеральному секретарю партии, который ещё остаётся на мероприятии: „Извините, мне уже надо идти“, — думаю, музыкант *ушёл бы с этой встречи далеко и надолго.*

Ve shromážděném materiálu se poměrně často vyskytují eufemistická pojmenování některých trestných činů, eufemismy se nahrazuje přímé pojmenování vraždy: Не была ли их *смерть преднамеренной?*; Преступники *выпустили* в свою жертву шесть пуль, четыре из которых попали в голову.; *krádeže*: Калининченко обвиняется в *присвоении сбережений* более 4 тысяч человек на сумму более миллиарда рублей.; Ежегодно в Москве *от законных хозяев «уезжают»* тысячи автомобилей.; На прошлой неделе полицейские Южного округа столицы отчитались о поимке банды автоугонщиков, более года *оставлявших безлошадными* жителей всего Московского региона.; *znásilnění*: Находясь на ночном дежурстве в больнице, пьяный врач зашёл в палату к спящим 12-летним девочкам и *«совершил действия сексуального характера»*.; Отметим, что *преступления сексуального характера* в США считаются серьезным правонарушением и серьезно караются.; а jiné: Его примеру последовал и Айдаев, который также *воспользовался холодным оружием.*; Люди, которые занимаются *нелегальным промыслом*, в случае безвизового режима получают больше возможностей приехать и ввозить *такого рода вещи (drogy)* на территорию РФ.

V tematickém okruhu kriminality jsme se setkali s eufemistickým pojmenováním osob, které jsou součástí zločineckého světa. V menší míře zde můžeme pozorovat eufemistické pojmenování osob, které jsou součástí nápravného systému. Ve shromážděných případech se vyskytly eufemismy pro zločince a dozorce: Мы *задержали злоумышленников* и вызвали правоохранительные органы.; По манерам — явно *не законопослушные граждане.*; При этом уровень явно средний, да и не все *«действующие лица»* как следует наказаны.; Как стало известно сегодня, глава ГИБДД Приморья полковник Александр Лысенко *стал фигурантом уголовного дела.*; Жертв и пострадавших среди *спецконтингента (odsouzené)* и *личного состава учреждения (dozorci)* нет.; Благодаря грамотным и

квалифицированным действиям сотрудников УФСИН и пожарных, удалось избежать пострадавших среди спецконтингента и личного состава учреждения.; Чем брала *трудных ребят* (*nezletilé zločince*), она и сама толком объяснить не может.; Пожар стал вторым за месяц инцидентом в этой колонии, из-за которого личный состав переводят на усиленный вариант несения службы.; *pro odsouzené, které vyvolali vzpouru ve věznici*: Около 3 часов ночи группа отрицательно настроенных осужденных, применяя заранее приготовленные факелы, совершила поджог помещений исправительной колонии №10 Краснокаменска.; По версии следствия, поджог совершили около 20-30 человек из числа «отрицательно настроенных осужденных»; Eufemické pojmenování se používá také pro pojmenování příslušníka nejnižší kasty odsouzených — опущенный (петух, обиженный)¹⁴⁶. В конце марта часть осужденных отказалась принимать горячую пищу из-за ложной информации о том, что из общей посуды ел заключенный с «низким неофициальным статусом».

Na materiálu eufemistických pojmenování pro kriminalitu můžeme ilustrovat jev, který popisuje Moskvín. Uvádí, že při použití příliš velkého množství eufemismů dochází k ztrátě komunikační funkce jazyka a k ztížení pochopení významu sdělení.¹⁴⁷ Stejně tendence si všímá autorská dvojice Beljajevová a Kulikovová, která uvádí: „К собственно синтаксическим средствам эвфемии может быть отнесено чрезмерное усложнение структуры словосочетания, когда намеренно используются структуры, затрудняющие способность реципиента «схватывать» смысл (отрицательный, негативно оцениваемый).“¹⁴⁸

Tento jev můžeme pozorovat na následujícím příkladu: Сотрудники правоохранительных органов не исключают, что сегодняшние события связаны с реализацией в подразделениях УФСИН России по Забайкальскому краю, как и в целом в ФСИН РФ, комплекса мероприятий, направленных на нейтрализацию влияния лидеров так называемой «отрицательной направленности» на основную массу спецконтингента. Pokud bychom měli „přeložit“ tuto větu do jazyka přímých pojmenování, mohla by znít takto: Полиция не исключает, что сегодняшний поджог связан с реализацией Управлением федеральной службы исполнением наказания по Забайкальскому краю, как и в целом в

¹⁴⁶ *Vše o žití v tjur'me* [online]. 2012 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: <http://www.tyurem.net>

¹⁴⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeské sístémě sovremennogo ruského jazyka*. Izdanije četvertóje. Moskva: LENAND, 2010. s. 43. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁴⁸ BEL'AJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. Manipulativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. *Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://siberia-expert.com/publ/satti/stati/manipuljativnoe_iskazhenie_lingvisticheskij_smysl_ehvfemizmov_beljaeva_i_v_kulikova_eh_g/4-1-

Федеральной службы исполнения наказаний РФ, комплексом мер направленных на пресечение влияние криминальных авторитетов на основную массу заключенных.

Jako obranu proti záměrnému nesrozumitelnému vyjadřování pomocí příliš velkého množství eufemismů Beljajevová a Kulikovová „změnu jazyka: „Смысл его в том, чтобы не принимать язык, на котором потенциальный манипулятор излагает проблему, постараться пересказать то же самое другими словами – в «абсолютных» понятиях, которые можно перевести на совершенно земные, осязаемые образы.“¹⁴⁹

Setkali jsme se s eufemismem *вызвало общественный резонанс* pro bouřlivé a negativní reakci veřejnosti na obzvlášť odsouzeníhodný zločin, uvedeme několik příkladů: Закончено расследование дела о *резонансном* преступлении.; Эти события вызвали *серьезный общественный резонанс*.; В заключение добавим, что в конце минувшей недели из-за *широкого общественного резонанса* Следственный комитет РФ забрал у МВД дело, возбужденное после конфликта.; Убийство вызвало в стране *широкий общественный резонанс*.; Преступление вызвало *мощный общественный резонанс* и привело к массовым беспорядкам.

V tematickém okruhu kriminality jsme zaznamenali použití eufemismů pro některé další jevy, zmíníme některé z nich: Сегодня днем в правоохранительных органах сообщили, что в Подмоскowie было обнаружено *тело* девушки (mrtvola).; Провокаторы были установлены и изолированы в штрафной изолятор без применения физической силы и *спецсредств* (donucovací prostředky).; После задержания на протяжении нескольких часов с ним *беседовали* сотрудники ФСБ, после чего *настоятельно порекомендовали* ему покинуть территорию РФ.; Барышня писала, что увлекается стрельбой, лезгинкой и подумывает о том, как «*выйти на волю из тюремных стен жизни*» (utéct z vězení).; Вот, например, по Москве, по Питеру, закрытый *игорный клуб без вывески* (ilegální herna), улица Стременная, 22 или Марата, 5.; А менты *под этим делом* (показывает решётку из четырёх пальцев. - Авт.) *ходят*.; А штрафы за нарушения достаточно велики — в той же Канаде они составляют 250 тысяч долларов или полгода *тюремного перевоспитания*.

4.1.2. Ztráta zaměstnání

¹⁴⁹ BEL'JAJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. Manipulativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. *Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://siberia-expert.com/publ/satti/stati/manipulativnoe_iskazhenie_lingvisticheskij_smysl_ehvfemizmov_beljaeva_i_v_kulikova_eh_g/4-1-

V oblasti sociální tematiky jsme se poměrně často setkávali s eufemismy pro výpověď. Eufemismy pro ztrátu zaměstnání se vyskytovaly především v souvislosti s odvoláním veřejných činitelů z funkcí, méně často jsme se setkávali s eufemismy pro hromadné propuštění zaměstnanců a pro výpověď jednotlivců.

Složení eufemismů se liší podle toho, zda je eufemistické pojmenování použito pro oficiální odvolání vysoce postaveného úředníka nebo pro ztrátu zaměstnání člověka vykonávajícího běžnou profesi. Při informování o odvolání z funkce veřejného činitele se vyskytuje vysoký stupeň automatizace, uplatňuje se zde především variace konstrukcí *освободить от занимаемой должности* a *покинуть пост*. Ve shromážděném materiálu jsme se setkali s 15 příklady použití první zmíněné konstrukce a jejich variací, uvedeme některé z nich: В пятницу стало известно *об освобождении от занимаемых должностей сразу нескольких влиятельных милицейских чиновников*.; Начальник столичного метро *освободил свою должность*.; Медведев *освободил от должностей* ряд генералов МВД. Konstrukce *покинуть пост* a její variace se ve zkoumaném materiálu vyskytla dvanáctkrát, zmíníme některé z nich: Еще один из высокопоставленных чиновников, без кого было бы сложно представить себе Москву конца 1990-х - начала 2000-х годов, *покинул свой пост*.; В список попали семь генералов и один полковник, которые должны *покинуть занимаемые посты* в связи с законом «О полиции».; Также *с постов были сняты* начальник линейного управления «Домодедово» полковник милиции Александр Трушанин. Setkali jsme se i s méně automatizovanými eufemismy: Глава государства продолжает *ротацию губернаторского состава*, начатую им год назад.

Vysokou míru automatizace můžeme pozorovat také při pojmenování faktu hromadného propuštění. Uplatňuje se zde především konstrukce s použitím výrazu *сокращение*: Закон предусматривает *сокращение штата сотрудников* на 20%.; Путин *сокращает* аппарат правительства на 5%.; Предыдущее *сокращение аппарата правительства* имело место в марте 2009 года. Тогда *под сокращение попали 158 штатных единиц* или 10% аппарата. ; Тогда целью *сокращения* была объявлена «экономия государственных расходов на 2009 год применительно к деятельности аппарата правительства России». V některých případech jsme se setkali s použitím výrazu *реорганизация*: Решение принято в связи с *реорганизацией* двух департаментов. ; Эта *реорганизация* должна пройти до 1 января 2012 года.

V případě ztráty zaměstnání běžným občanem automatizace, se kterou jsme se setkali výše, je nahrazena aktualizací, zaznamenali jsme výskyt těchto eufemismů pro propuštění z práce a související jevy: Не исключено, что одному из них в скором будущем придется *искать нового работодателя.*; Число *незанятых россиян*, по подсчётам Росстата, составляет 5,4 млн.; Во время кризиса многие компании практически *отфильтровывали свой персонал.*

4.1.3. *Хаваріе*

V nashromážděných příkladech se vyskytuje značné množství eufemismů pro havárie a nehody různého druhu. Eufemistické vyjadřování se používá při informování o dopravních a leteckých nehodách, technologických a jaderných haváriích. V období shromažďování materiálu probíhala likvidace havárii atomové elektrárny Fukušima v Japonsku. Stejně jako média po celém světě ruské sdělovací prostředky včetně AiF informovaly čtenáře o průběhu likvidace. V této souvislosti se články s tematikou likvidace havárie objevovaly poměrně často.

Pro pojmenování technologických havárii jakým jsou jaderná katastrofa na Fukušimě nebo výbuch skladu s vojenskou municí se často používá zkratka ЧП (чрезвычайное происшествие)¹⁵⁰. Vzhledem k tomu, že při přímém pojmenování události by se použil výraz těžká havárie, nebo (ekologická) katastrofa, v tomto kontextu považujeme použití zkratky ЧП za eufemismus.

Ve zkoumaném materiálu jsme se setkali s deseti případy použití zkratky ЧП (výjimečně použití nezkráceného výrazu *чрезвычайное происшествие*) ve funkci eufemismu, uvádíme některé z nich: Для Москвы такие ЧП стали уже практически нормой.; За это время не случилось ни одного достойного упоминания ЧП. Tento druh eufemismu se používá pro pojmenování výbuchu skladu vojenské munice se závažnými následky pro okolí: По факту ЧП на складе боеприпасов в Удмуртии возбуждено уголовное дело по статье «нарушение правил обращения с оружием».; Два пожилых человека умерли от разрыва сердца из-за страха, вызванного ЧП.; про havárii jaderné elektrárny Fukušima: В-третьих, ответственность страны, использующей ядерную энергию, по обеспечению уровня ядерной безопасности не ниже уровня, соответствующего стандартам МАГАТЭ, и наличие в стране планов действий в *чрезвычайных ситуациях, связанных с*

¹⁵⁰   ČР. *Gramota.ru* [online]. 2000-2012 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://www.gramota.ru/slovari/dic/?word=%D7%CF&all=x>

эксплуатацией АЭС.; Идущая ныне ликвидация ЧП *не обходится без потерь.* V posledním případě můžeme také pozorovat použití eufemismu *не обходится без потерь* pro informování o smrti několika likvidátorů.

Pro eufemistické pojmenování dopravních nehod se používá výraz *инцидент*: За последний месяц это уже третий *инцидент* с участием «мигалочных» автомобилей.; Еще свеж в памяти *инцидент*, когда один из водителей не пропустил на МКАД правительственный Mercedes с включенным маячком и выложил в интернет видеозапись случившегося.; S eufemismy tvořených pomocí tohoto výrazu se můžeme setkat nejen při pojmenování dopravních nehod, ale i jiných havárií: Напомним, *инцидент* с 22 россиянами произошел в ночь на 27 мая во время морской прогулки на яхте «Orhan-5»; Поэтому после каждого такого *технологического инцидента* происходит «информационное загрязнение» и это приводит к лавиной доле отрицательных эффектов на здоровье.

Setkali jsme se i s jinými eufemismy pro nehody a poruchy jiného druhu: По предварительным данным, *неполадки* возникли при полете к аэропорту.; Водитель правительственного автомобиля нажал на педаль тормоза, но иномарка, останавливаясь, все же успела *задеть пешехода* (srazit).

4.1.4. *Konzumace alkohol a spojené jevy*

Eufemistická substituce se používá při pojmenování jevů spojených s konzumací alkoholu jako opilost, konzumace a prodej alkoholu aj.

V této tematické oblasti můžeme pozorovat jev, kdy se výraz označující menší míru příznaku použítá ve funkci eufemismu. Místo přímého pojmenování *пьяный* se používají výrazy jako *подвыпивший*, *не совсем трезвый*, uvedeme několik příkladů: Возвращавшуюся с концерта компанию из семи *подвыпивших* молодых людей внезапно атаковали кавказцы.; Южане атаковали *находившихся в подпитии* молодых людей.; Жертвой *нетрезвого* правоохранителя стала журналистка Наталья Сейбиль.; Из-за её круглосуточной работы мы по ночам вынуждены слушать крики *нетрезвых* покупателей.; Рассаживает людей по науке: юношей - с девушками; желающих поспать - подальше от экранов телевизора; тех, кто возвращается *не совсем трезвым*, - в сторонку, чтоб не дебоширили.

V menší míře se ve zkoumaném materiálu vyskytly eufemismy pro konzumaci alkoholu: Чем суровее морозы, тем активнее народ *«согревается»*.; Новый Год — лишь

один этап в бесконечной череде новогодних поводов для чревоугодия и *обильного возлияния*.; pro prodejní místa alkoholu: По словам депутата Госдумы Виктора Звагельского, одного из авторов антиалкогольных поправок в законодательство, в стране 100 тысяч торговых *точек, продающих «градусы»*, и их количество всё время растёт.

4.1.5. *Národnostní menšiny*

V novinách pro širokou veřejnost se vyskytují eufemismy pro imigranty, které pochází převážně z kavkazských republik bývalého Sovětského svazu. Souhlasíme s Krysinem, který takto vysvětluje potřebu použití eufemismů místo přímého pojmenování imigrantů: „Напряженность отношений между различными народами и национальными группами рождает у людей, выступающих публично (у журналистов, комментаторов, депутатов, политических деятелей и др.) боязнь неточным словом, неловким выражением усилить эту напряженность, невольно способствовать межэтническим раздорам. Отсюда - шаг к ложной интерпретации смысла некоторых единиц как слишком прямого, грубого, а самих этих единиц - как могущих нанести моральный ущерб адресату или тем, о ком идет речь.“¹⁵¹

Pro eufemistické pojmenování imigrantů se poměrně často se používá výraz *приезжие*: Во всем виноваты *приезжие*.; Почему *приезжие* облюбовали Казанский?; Понятно, что настоящим раздражителем зачастую является поведение *приезжающих, главным образом с юга в Москву*.; По данным Бастрыкина, именно *приезжие* год из года все более активно совершают преступления на территории РФ.; Я всё же заметил нескольких *приезжих*, в течение часа не покидавших своих постов на балконе.

Ojediněle se ve zkoumaném materiálu vyskytly i jiné eufemismy pro imigranty: Следующим шагом, когда *представителей «иной культуры»* будет слишком много, станет введение столь хорошо известных французам по учебнику истории ограничений избирательных прав.; Избивать их кулаками, ногами и бутылками *гости столицы* начали «из-за разницы в культурах поведения».; Через неделю после драки между русскими и *выходцами из южных российских республик* поселке Кабралово Ленинградской области, журналистам удалось восстановить ход конфликта.; В России официальная безработица

---

¹⁵¹ KRYGIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

— около 7%, однако народ раздражён растущим наплывом гастарбайтеров и захватом важнейших секторов *представителями диаспор*.

4.1.6. *Prostitute*

Eufemismy pro tematický okruh prostituce se ve zkoumaném materiálu objevil spíše ojediněle, setkali jsme se s těmito eufemistickými pojmenováními: Москвичи давно и активно вызывают на дом *девушек разного поведения*.; Светлана Ходченкова: «Сейчас мне предлагают образы *девушек без комплексов*».; Сейчас же мне предлагают образы «отчаянных» *девушек, без комплексов и внутренних ограничений*.

Výjimku tvoří článek „Ищу работу секретарем. Без интима не предлагать.“¹⁵² věnovaný novému fenoménu na ruském trhu práce, kdy vysoce postavený muž hledá na místo sekretářky mladou ženu, která bude plnit nejen úkoly asistentky, ale i poskytovat mu intimní služby. Vzhledem k velmi specifickým požadavkům na novou zaměstnankyni v tomto článku můžeme pozorovat výskyt velkého množství eufemismů z tematického okruhu prostituce. Нет, речь не идёт о банальных *эскорт-услугах*.; Наше специализированное агентство осуществляет подбор секретарей, помощников руководителя и других сотрудников *с дополнительными обязанностями* (стандартные обязанности секретаря + интим с руководителем).; В сообщении уточняется что «агентство НЕ предоставляет *эскорт услуг*», а «соискательницы НЕ являются *девушками легкого поведения* — согласны на отношения только с одним руководителем!; Для соискательниц услуги агентства бесплатны, а вот руководителю, желающему найти *помощницу на все случаи жизни*, придётся заплатить 40 тысяч рублей. ; Агентства же делают акцент на то, «*близкие отношения* происходят исключительно с одним руководителем, при взаимной симпатии и на безвозмездной основе. ; В *этой* области действительно внешность имеет значение.

4.1.7. *Korupce*

Méně často se v okruhu sociální tematiky vyskytují eufemismy pro korupci a úplatky: Таким образом, судя по всему, яхта, вероятно, куплена на *какие-то иные доходы, о которых налоговая инспекция либо не знает, либо предпочитает не знать*.; Раньше я гуляла с ребятами рядом с садиком и понимала, что попасть в него в ближайшее время

¹⁵² PUCHLYCH, L. Ищу работу секретарjom. Bez intima ne predlagat'. *AiF* [online]. 2011 [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.aif.ru/money/article/40855/>

они смогут лишь при условии, что я «*договорюсь*» с *заведующей*, — рассказывает наша читательница Людмила Кузнецова.; Так, были вскрыты многочисленные случаи *незаконного получения* чиновником 112 миллионов рублей.; Но демонстрация проверяющим юридической подкованности и уверенности в собственных действиях экономит минимум половину «*подарка*».; У него *непубличная структура доходов*, и сам блогер не раскрывает свои источники финансирования и сметы.; Нам удалось обнаружить бухгалтерские и финансовые документы, подтверждающие расходование значительных сумм на заграничный отдых руководства областной прокуратуры и милиции, в том числе подтверждающие *оплату услуг за покровительство* незаконному игорному бизнесу.

Do této kategorie řadíme také eufemistické pojmenování pro zpronevěru: Как показала проверка Счётной палаты, треть суммы, выделенной в столичном бюджете на содержание и развитие транспортного комплекса, *была потрачена «с нарушениями»*.

V této podkapitole jsme se věnovali problematice eufemismů pro některé sociální jevy, které jsou považovány za nežádoucí. Popsali jsme rozdíly mezi maskující funkcí těchto eufemismů oproti eufemistickým pojmenováním pro sexuální tematiku.

V první části jsme se věnovali eufemismům pro jevy spojené s kriminalitou. Zkoumali jsme, zda můžeme považovat termíny *лишение свободы* a *задержать* za eufemismy. Dospěli jsme k názoru, že ve zkoumaném materiálu pojem *лишение свободы* je použit ve funkci eufemismu, termín *задержать* nikoliv. Setkali jsme se s eufemistickým pojmenováním pro hrozící trestní stíhání, trestné činy a osoby, které jsou nějakým způsobem spojené s kriminálním světem, a dalších jevy. Na příkladu použití pouze části pojmu *уголовная ответственность* jsme mohli pozorovat tvoření eufemismů pomocí elipsy. V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s jevem, kdy přílišné použití eufemismů záměrně brání srozumitelnosti sdělení.

Ve druhé části jsme se věnovali eufemismům používaným pro ztrátu zaměstnání. Zjistili jsme rozdíly v eufemistickém pojmenování odchodu z pozice v případě vysoce postaveného státního úředníka, hromadného propuštění a výpovědi jednotlivce. V případě odvolání z funkce veřejného činitele jsme se setkávali převážně s automatizací, často s použitím konstrukcí *освободить от занимаемой должности* a *покинуть пост*, při informování o hromadném propuštění se často používaly výrazy *сокращение* a *реорганизация*, v případě odchodu ze zaměstnání jednotlivce se uplatňuje aktualizací.

Ve třetí části jsme zkoumali eufemismy, které se používají pro pojmenování havárií a nehod různého druhu. V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s použitím abreviace *ЧП* ve funkci eufemismu.

V další části této podkapitoly jsme se věnovali eufemismům pro jevy spojené s konzumací alkoholu. V této oblasti je časté použití menší míry příznaku ve funkci eufemismu.

V páté části jsme popsali eufemismy, které se používají pro některé národnostní menšiny. Jako eufemismus v této oblasti se často uplatňuje výraz *npueзжue*.

Eufemismy pro prostituci a korupci se ve zkoumaném materiálu objevují spíše ojediněle, případy jejich výskytu popisujeme ve dvou posledních částech.

4.2. Politická oblast

Eufemismy pro politickou oblast, se kterými jsme se setkali v nashromážděných příkladech, jsme rozdělili do dvou skupin: eufemismy pro pojmenování vojenské akce a diplomatické eufemismy.

Stejně jako v případě eufemismů z oblasti sociální, mají politické eufemismy za úkol zamaskovat negativní aspekty reality. Používají se především pro pojmenování jevů, které jsou spojeny s nepopulárními vládními kroky, jako jsou zahájení vojenského konfliktu apod.

Souhlasíme s Moskvinem, který chápe politické eufemismy jako druh maskujících eufemismů. Aby eufemismus mohl být považován za politický, musí podle Moskvina splňovat následující kritéria: „1. Обращение к массовому адресату; 2. инициированность государственной властью; 3. наличие двух основных целей: а) обмануть общественное мнение и б) выразить что-либо неприятное более деликатным способом, то есть скрыть неприглядные стороны действительности за счет смягчения и искажения смысла описываемого факта. [...] Одной из целей политэвфемизмов является также идеологическое воздействие.“¹⁵³

Ačkoliv Moskvni (na rozdíl od jiných badatelů) rozlišuje eufemismus a dezinformaci,¹⁵⁴ v případě politických eufemismů připouští prolínání těchto dvou pojmů: „Границу между политической эвфемией и ложью, дезинформацией подчас действительно очень трудно определить; здесь понятия эвфемии и дезинформации, видимо, пересекаются.“¹⁵⁵

Kovšovová řadí politické eufemismy do eufemismů moci (эвфемизмы власти), které jsou součástí skupiny sociálně-politických eufemismů.¹⁵⁶ Na rozdíl od Moskvina, který zahrnuje do skupiny politických eufemismů také diplomatické eufemismy¹⁵⁷, Kovšovová je

---

¹⁵³ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка*. Izdanije četvertioje. Moskva: LENAND, 2010. s. 130-131. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 93-95.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 145.

¹⁵⁶ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 73. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁵⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка*. Izdanije četvertioje. Moskva: LENAND, 2010. s. 133. ISBN 978-5-9710-0137-3.

řadí do samostatné skupiny (дипломатические / внешнеполитические эвфемизмы).¹⁵⁸ V naší práci budeme vycházet z postoje Moskvina.

Stejně jako Moskvín Kovšovová vidí jako jeden z hlavních cílů použití politických eufemismů snahu oklamat recipienta a zmanipulování jeho podvědomí o popisované problematice, uvádí, že: „В основном, они выполняют две функции — смягчение речи и лжи, обмана, речевого манипулирования.“¹⁵⁹ Stejný názor zastává J. Kiprská: „Политические эвфемизмы, наряду с политическими метафорами, эпитетами и другими лексическими средствами, являются одним из действенных способов камуфлирования действительности, а также манипулирования сознанием потенциального реципиента с целью создания выгодной для манипуляторов картины происходящих событий.“¹⁶⁰

Kiprská zmiňuje také další specifikum politických eufemismů, který spočívá v použití těchto eufemistických pojmenování za účelem změny vnímání určitého jevu. Při změně pojmenování skutečnosti se mění též samotné vnímání denotátu a tím se ve vědomí recipienta mění jeho podstata. Ačkoliv skutečná podstata pojmenovaného jevu zůstává stejná, mění se způsob, jakým je prezentován a vnímán.¹⁶¹

Na základě výše uvedeného jsme se rozhodli, že, ačkoliv některé badatelé (např. Kovšovová) spojují sociální a politické eufemismy do jednoho tematického okruhu, v naší práci budeme chápat politické eufemismy jako samostatnou skupinu a nebudeme je zahrnovat do skupiny eufemismů pro sociálně nežádoucí jevy. I přesto, že stejně jako v případě eufemismů pro sociálně nežádoucí jevy, cílem těchto eufemismů je maskovat nepříjemné stránky reality, na rozdíl od sociálních eufemismů mají za úkol také změnit vnímání určitého jevu veřejnosti prostřednictvím použití výrazu, který vyvolává méně negativní konotace. Účelem použití politických eufemismů je uklidnit veřejné mínění a zakamuflovat podstatu některých nepříjemných skutečností. K této otázce Beljajevová a Kulikovová uvádí: „Первоначальные ежедневные попытки властей «успокаивать» общество с помощью обмана сменились пристрастием к эвфемизмам.“¹⁶²

¹⁵⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 275. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 239.

¹⁶⁰ KIPRSKAJA, E. V. *Političeskije evfemizmy kak sredstvo kamuflirovanija dejstvitel'nosti v SMI: na primere konflikta v Irake 2003-2004gg.* [online]. Iževsk, 2005 [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: http://elibrary.udsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/583/05_10_004.pdf?sequence=2. Avtoreferat dissertacii. Udmurtskij gosudarstvennyj universitet. Vedoucí práce prof. A. A. Zalevskaia.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² BEL'JAJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. *Manipulativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: <http://siberia->

4.2.1. *Военские эвфемизмы*

Белаяева и Куликовская утверждают, что военная область относится к сфере, где манипулятивная функция эвфемизмов применяется чаще всего, напр. оккупационные войска называются так, чтобы адресаты вызвали впечатление, что это освободительная армия.¹⁶³

В военной тематике эвфемизмы часто используются для наименования смерти врага. Место прямых выражений, таких как *убить* и *застрелить*, используются эвфемистические замены. Возникновение некоторых из них настолько частое, что можно говорить об актуализации. Среди таких эвфемизмов выделяется выражение *ликвидировать*.¹⁶⁴ Случай использования эвфемизма *ликвидировать*: Силовики считают, что им удалось *ликвидировать* Доку Умарова.; Прошло ровно год после терактов в московском метро спецслужбы сообщили о *ликвидации* российского террориста №1 лидера северокавказского бандподполья Доку Умарова.; По словам военного, все силы направлены на то, чтобы *ликвидировать* этого опасного преступника.; Сегодня днем главнокомандующий внутренними войсками Николай Рогожкин сообщил о том, что в настоящее время силовики проводят крупномасштабную операцию по поиску и *ликвидации* одного из лидеров северокавказских боевиков Доку Умарова.; Африканские военные в ходе тщательно спланированной спецоперации в Пакистане *ликвидировали* главу «Аль-Каиды» бен Ладена.

Другим эвфемизмом, с которым мы встретились для наименования смерти врага, является выражение *нейтрализовать*. Директор ФСБ Александр Бортников потребовал принять меры по обнаружению и *нейтрализации* преступников.; Предполагаемых террористов удалось *нейтрализовать* за несколько минут до отправления поезда Москва-Кишинев.; *Нейтрализованное* подполье. В центре Москвы поймана диверсионная группа боевиков.; Предполагаемых террористов - 26-летнего Хасана Нажаева, 30-летнего Руслана Юсупова, 28-летнего Рамзана Халиева и 39-летнюю Анжелу Баталову удалось *нейтрализовать* за несколько минут до отправления поезда Москва-Кишинев.

---

expert.com/publ/satti/stati/manipuljativnoe_iskazhenie_lingvisticheskij_smysl_ehvfemizmov_beljaeva_i_v_kulikovskaja_4-1-

¹⁶³ Там же.

¹⁶⁴ *Ликвидировать* – в.м. физически уничтожить. Соц. Эвф., фикс. как эвф. с 20-х гг. XX в. (Москвин=эвф.) Эвф. обр. в речи работников спецслужб. *Завтра полевой пойдет с отрядом банды Никитского ликвидировать*. (Рыбаков. Кортик) (БАС, 6. 220). *Likvidirovat'*. In SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Eufemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssšaja škola, 2006. 148 s. ISBN 5-06-005395-4.

Ojediněle jsme se setkali i s jinými než výše uvedenými eufemismy pro smrt nepřítele: По их данным, возможно, боевик стал жертвой операции силовиков, проведенной в понедельник в горах Ингушетии.

Ve zkoumaném materiálu se též objevily eufemismy pro smrt civilistů: Если это произойдет, прекратится война и потери среди мирного населения.; a ztrátu příslušníků vlastní armády: Безвозвратные оперативные потери личного состава Красной армии составили в 41-м порядка 7–8 млн человек.

Setkali jsme se s jevem, kdy zahájení útoku proti neozbrojeným civilistům se stalo objektem eufemizace: Огонь по безоружной толпе открыли полицейские.; В сирийском городе Дараа сотрудники силовых ведомств открыли огонь по участникам антиправительственных выступлений.; Жители Триполи утверждают, что огонь открывают по всем людям, которые появляются на улицах, а не только по манифестантам.; В ответ на это полиция применила против манифестантов пули и слезоточивый газ.

Ve shromážděných případech použití eufemismů jsme se setkali s jevem, který popisuje Krysin, kdy výraz s prefixem *спец* (např. *спецоперация*, *спецмероприятие*) je použit jako eufemismus pro vojenskou akci, jejichž cílem je fyzická likvidace nepřítele.¹⁶⁵ Setkali jsme se s následujícími případy použití tohoto druhu eufemismu: *Спецоперация* по их уничтожению продолжается.; Теперь важно не дать остаткам бандитов взрастить нового «Умарова», жестко продолжить *спецмероприятия* по поиску и уничтожению тех, кто не намерен сложить оружие.; В результате *спецмероприятий* были уничтожены шестеро преступников.; Американские военные в ходе тщательно спланированной *спецоперации* в Пакистане ликвидировали главу «Аль-Каиды» бен Ладена.

Další oblastí použití eufemistickým pojmenování je vojenská invaze. V této oblasti jsme se setkali s častým použitím výrazu *операция* ve funkci eufemismu. Domníváme se, že v následujících případech tento výraz plní eufemistickou funkci, jelikož v případě přímého pojmenování by se musely použít pojmy jako *вторжение* a *локальная война*: Напомним, *операция* ряда стран Северо-атлантического блока против режима ливийского диктатора Муаммара Каддафи, начатая вечером 19 марта, продолжается до сих пор.; Спустя почти месяц после начала *операции* в Ливии президент России Дмитрий Медведев выступил с резкой критикой действий НАТО в этой североафриканской стране.; Напомним, боевые

---

¹⁶⁵ KRY SIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj rechi. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

действия в Ливии, в которых принимают участие страны НАТО и Аравийского полуострова, начались после того, как разрешение на *военную операцию* дал СБ ООН.

Ve shromážděném materiálu se objevily i jiné eufemismy pro vojenskou invazi, uvedeme zde některé z nich: Меня беспокоит даже не сам факт *вооруженного вмешательства*.; В 1965 году стала членом КПСС, три года спустя выступила против *ввода советских войск* в Чехословакию.; Как Вам хорошо известно, я давно принял решение на проведение *серии военных мероприятий* для достижения этой цели.; Спустя месяц после начала *воздушной кампании* в Ливии ситуация полностью зашла в тупик.

Méně často jsme se setkali s eufemismy pro teroristy: Теперь средний возраст участника *бандподполья* составляет 20 лет.; На сайте кавказских боевиков говорится, что «*их специалисты*» обнаружили в «Домодедово» взрывное устройство «мочителя в сортире».; про *пoužití mučení při výslechu*: Информация о местонахождении лидера «Аль-Каиды» была получена американскими спецслужбами с применением «*жестких методов*».; Сотрудники силовых ведомств США, занимавшиеся розыском главы «Аль-Каида» Усамы бен Ладена, применяли «*жесткие методы*» *допросов* заключенных секретных тюрем в Польше и Румынии.; а про *odpálení výbuštiny*: *В действие она была приведена* при помощи радиоуправляемого устройства.; Напомним, пожар и последовавшая за ним *детонация боеприпасов* на 102-м арсенале Минобороны произошли в ночь на 3 июня.

4.2.2. Diplomatické eufemismy

Další oblastí použití eufemismů, se kterou jsme se setkali ve zkoumaném materiálu, je diplomacie. Právě ji Krysín řadí mezi nejtradičnější oblasti použití eufemismů, uvádí že: „Совершенно очевидно, что те коммуникативные задачи, с которыми приходится иметь дело дипломатам и политикам, невозможно решить, используя лишь прямые номинации, обходясь без обиняков, намеков, недоговоренностей, камуфляжа, то есть - без всего того, для выражения чего как бы и предназначены эвфемизмы.“¹⁶⁶ Dále uvádí, že část dnes již často používaných eufemismů, které se objevují v tisku, má svůj původ právě v diplomatických eufemismech: „Часто мелькающие сейчас на страницах печати и в эфире слова и обороты (некоторые из них уже упоминались) типа *пойти на крайние меры, непредсказуемые последствия*, *конфронтация* (применительно к ситуациям, когда идет война, хотя и,

¹⁶⁶

Tamtéž.

возможно, локальная), *определенные* *круги, соответствующие* *инстанции, миротворческие акции, принцип взаимности* (ср.: Право "око за око", на языке дипломатии именуемое *принципом взаимности*... - Телевидение, 12.5.1993) и т.п. - родились именно в дипломатическом речевом обиходе.¹⁶⁷

Jak již bylo řečeno výše, Kovšiová řadí diplomatické eufemismy do samostatné skupiny (эвфемизмы дипломатии, také внешнеполитические эвфемизмы) vedle každodenních a sociálně politických eufemismů (Обиходно-бытовые, социально-политические).¹⁶⁸ Hlavními rysy diplomatických eufemismů je podle Kovšiové sémantická neurčitost, tolerance, vyhýbavé vyjadřování, které umožňuje vyvarovat se konfliktům.¹⁶⁹

V nashromážděných příkladech diplomatické eufemismy patřily k méně frekventovaným. Domníváme se, že hlavním důvodem je zaměření novin na domácí témata; články, které se zabývají otázkami zahraniční politiky, tvoří jen malou část publikovaného materiálu

Setkali jsme se s těmito diplomatickými eufemismy: Медведев в очередной раз заметил, что перед международным сообществом в Ливии стояла задача предотвратить *«интенсификацию конфликта»*.; Нынешний саммит проходил на фоне *очень непростой* международной обстановки.; Тем не менее уже ясно, что *переселиться в другие места* будут вынуждены десятки тысяч человек.(evakuovat); Как заявила после беседы фрау Меркель, теперь Германия полностью поддерживает США *в вопросе о смещении Каддафи*.; По словам члена российской делегации, американский лидер попросил Москву донести до полковника Каддафи мысль о том, что *ему сохраняют жизнь* в случае его добровольного ухода в отставку и эмиграции из Ливии.; Он заявил, что если власти Канады *сочтут нежелательным присутствие* в стране родных экс-президента Туниса, то в их отношении могут быть приняты *«соответствующие меры»*.; «Напряженность в отношениях с Европейским союзом - это не наш выбор. Однако решение Совета ЕС вынуждает Республику Беларусь *пойти на пропорциональные и адекватные по содержанию меры*, которые будут направлены на укрепление суверенитета Белоруссии». «Что касается территориальной проблемы *наши позиции остаются параллельными*», - сказал Маэхара (problematika Japonska, otázka se nevyřešila).

---

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov. Moskva: Gnozis, 2007. s. 275. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 274.

Podle našeho názoru stojí za povšimnutí, že diplomatické eufemismy se vyskytují převážně v přepisu přímé řeči politických činitelů. Domníváme se, že to souvisí s tím, že v řeči politiků je požití tohoto druhu eufemistického pojmenování poměrně časté. Hlavní důvod frekventovanosti výskytu těchto výrazů vidíme v tom, že se státní činitelé snaží vyhnout příliš přímočarému pojmenování některých jevů z politických a diplomatických důvodů, které jsme krátce popsali výše.

V této podkapitole jsme se věnovali eufemismům pro vojenské akce a diplomatické eufemismy. Tyto eufemismy plní převážně maskující funkci, jejich použití má za cíl zamaskovat negativní stránky určitého jevu a změnit vnímání této skutečnosti adresátem. Pro eufemistické pojmenování zabití nepřítele se používají výrazy *ликвидировать*, *нейтрализовать* a jiný. V oblasti použití vojenských eufemismů jsme se sekali s použitím slov s prefixem *сней*. Eufemistická pojmenování se používají také pro vojenskou invazi, teroristy a některé jiné jevy. Výskyt diplomatických eufemismů byl méně častý. Hlavním cílem těchto eufemismů je vyhnout se přímé konfrontaci.

4.3. Peníze a finanční zabezpečení

V této podkapitole se budeme věnovat eufemismům, které se používají pro pojmenování otázek souvisejících s penězi a finanční zabezpečením. V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s eufemistickými pojmenováními pro:

1. Levné a/nebo nekvalitní zboží
2. Skupinu obyvatel s nízkými příjmy
3. Ostatní

V dostupné odborné literatuře se problematice eufemismů pro finanční sféru věnuje Seničkinová. Ostatní badatelé se této otázce věnují pouze okrajově v souvislosti se sociálními eufemismy. Souhlasíme se Seničkinovou, která při popisu motivace použití eufemismů pro finanční sféru vychází z toho, že přímé pojmenování peněz je do jisté míry tabuizované: „Полагаем, что слово деньги для русской ментальности является достаточно запретным.“¹⁷⁰ Domníváme se, že tabuizace tohoto tématu je v porovnání s ostatními oblastmi použití eufemismů (např. smrt, sexuální život nebo některé fyziologické pochody) relativně nízká. Přesto výskyt eufemismů pro tuto sféru je poměrně častý. Podle našeho názoru eufemismy pro sféru peněz plní maskující a etiketní funkci zároveň (budeme-li vycházet z terminologie Moskvina). Domníváme se, že použitím eufemismů pro tuto sféru se mluvčí snaží do jisté míry zakrýt pravou podstatu jevu (např. levné, nekvalitní výrobky nebo zdražování zboží), aby se vyhnul přímému pojmenování z obavy před urážkou adresáta poukazováním na pravou podstatu jevu (např. mluvčí nechce nazvat pravým jménem levný byt, ve které receipient, v tomto případě čtenář, bydlí, aby nepoukazoval na příslušnost adresáta k nižší sociální vrstvě).

4.3.1. Levné výrobky

Podle našeho názoru použití eufemismů pro levné výrobky souvisí s jevem, který popisuje Moskvina¹⁷¹ a badatelská dvojice Beljajevová a Kulikovová v souvislosti s použitím eufemismů pro pojmenování neprestížních profesí. Beljajevová a Kulikovová uvádí:

¹⁷⁰ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Eufemizmy ruského jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyssaja škola, 2006. s. 80. ISBN 5-06-005395-4.

¹⁷¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo ruskogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 145-147. ISBN 978-5-9710-0137-3.

„Эвфемизация способствует созданию более престижного имиджа профессии и человека, занятого ею.“¹⁷² Domníváme se, že použití eufemismů pro levné zboží mají za účel zvýšit prestiž těchto produktů a tím také pozvednout sociální postavení těch, kdo tyto výrobku využívá.

V tematickém okruhu peněz jsme se nejčastěji setkali s eufemismy pro levné produkty. Autoři článků se vyhýbali použití přívlastku *дешевый*, místo toho se pro označení této vlastnosti používaly výrazy *демократичный, бюджетный, эконом-класс, недорогой*.

Nejčastěji (celkem osmkrát) jsme se setkali s eufemistickým pojmenováním *демократичный*, uvedeme některé z těchto příkladů: Потому что более *демократичного* и более эффективного транспорта никто в мире пока не придумал.; Ну, а если очень хочется занять экземпляр с налетом эпохи, но по более *демократичной* цене, обратите внимание на отреставрированные экземпляры советской эпохи.; Новоиспечённая принцесса Кейт Миддлтон также была замечена в вещах от *демократичного* британского бренда TopShop.; Первый вариант характерен для *демократичных* моделей.

V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s jevem, kdy eufemismus byl tvořen negací nežádoucí vlastnosti V daném kontextu je nežádoucí vlastnost vysoká cena zboží (*дорогой*), přidáním záporu vznikne eufemismus *недорогой*. Je třeba zdůraznit, že výraz *недорогой* můžeme považovat za eufemismus pouze v případě, kdy je použit jako synonymum pro slovo *дешевый*.¹⁷³ Uvedeme několik příkladů použití tohoto výrazu ve funkci eufemismu: За прошедший месяц самые *недорогие квартиры* в столице стали рекордсменами роста цен.; Мы нашли варианты — куда можно поехать погреться, как говорится, *не за дорого*.; Поэтому ради экономии можно смело выбирать *недорогую модель* с пластиковым корпусом.; Бывая в *недорогих заведениях общепита*, вы наверняка сталкивались с тем, что компот там подают в стаканах.

---

¹⁷² BEL'JAJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. Manipuljativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. *Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://siberia-expert.com/publ/satti/stati/manipuljativnoe_iskazhenie_lingvisticheskiy_smysl_ehfemizmov_beljaeva_i_v_kulikova_eh_g/4-1-

¹⁷³ K této otázce Seničkinová uvádí: „Однако эвфемистическая функция языковых единиц с приставкой *не-* обуславливает антонимические отношения между словом с положительным денотатом и эвфемизмом на содержательном уровне, с формальной же точки зрения, это отношения неполной противоположности. Ср. *молодой – немолодой – старый*. Эвфемистическое употребление *немолодой* имеет значение *старый*.“ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: spekurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vysšaja škola, 2006. s. 124. ISBN 5-06-005395-4.

Setkali jsme se také s použitím přepisu anglických výrazů *low cost*¹⁷⁴ a *cheap trip*¹⁷⁵ ve funkci eufemismů: Ну, хорошо, кто-то может обойтись без круасанов, может ходить в душ на этаже и лететь *лоукостером*, купив билет через «*чинтрип*» за небольшие деньги.

Ve shromážděném materiálu se ve funkci eufemismu pravidelně vyskytoval výraz *эконом-класс*: Потому то к тому времени цена жилплощади якобы упадёт, благодаря массовому строительству домов *эконом-класса*.; Предложение новостроек в столице достаточно велико, однако доля квартир *эконом-класса* в них крайне мала.; «АиФ» собрал информацию о цене аренды жилья *эконом класса*.

Dalším eufemismem, se kterým jsme se setkali pro označení něčeho levného, je přívlastek *бюджетный*: На четверых выходило вполне *бюджетно*.; Большинство кухонь в *бюджетных* квартирах ужасающе тесны.; Да и просто, возможно спланировать более *низкобюджетное* путешествие, что иногда очень важно.

Zaznamenali jsme také použití některých dalších eufemismů pro levné produkty: Но самый низкий процент пришелся на *самое доступное*, а потому и наиболее востребованное жилье.; Поэтому: если предоставляете относительно дорогую услугу или продаёте не самый дешёвый товар, подумайте, как сделать его *более доступным*.

Setkali jsme se s eufemismy pro nízkou kvalitu výrobků: В один далеко не прекрасный день выяснилось, что «евроремонт» был сделан совсем *не по-европейски*, в результате чего горячей водой оказались затоплены квартиры сразу на четыре этажа вниз.; Сотрудники наших территориальных управлений то и дело пресекают попытки нелегального ввоза в страну партий семян *не самого лучшего качества*.; На *евростандарты производства топлива* они все еще не перешли, поэтому за рубежом наше топливо никому не нужно.; Кроме того, уровень отечественной электроники, которой начиняют машину, *существенно ниже иностранных аналогов*.; Дело в том, что чаще всего на мелкие ломтики пускают *не совсем идеальные плоды*.

Do kategorie eufemismů pro levné a nekvalitní výrobky řadíme také eufemismus *малогабаритный* pro malé, těsné prostory: Размер не имеет значения: как обустроить *малогабаритную* кухню.; В отечественных *малогабаритных* кухнях мебельный уголок – идеальный вариант для оптимального использования пространства. Domníváme se, že motivace pro použití eufemismu je v tomto případě stejná, jako ve výše zmíněných výrocích, kde se autor snaží zamaskovat neprestížní charakter produktu.

¹⁷⁴ V tomto případě – nízkonákladová společnost (přek.aut.)

¹⁷⁵ <http://www.cheaptrip.ru/> portál nabízející prodej levných zájezdů

4.3.2. Skupina obyvatel s nízkými příjmy

Ve zkoumaném materiálu jsme se setkali s použitím eufemismů pro pojmenování nemajetných obyvatel. Domníváme se, že jeden z možných motivů použití eufemismů v této oblasti je projev politické korektnosti. V kontextu použití eufemismů Moskvín takto definuje tento pojem: „Под политически корректными обычно понимают новые способы языкового выражения взамен тех, которые задевают чувства и достоинства индивидуума, ущемляют его человеческие права привычной языковой бестактностью и/или прямолинейностью в отношении расовой и половой принадлежности, возраста, состояния здоровья, социального статуса, внешности и т.п.“¹⁷⁶

Setkali jsme se s opakovaným použitím výrazu *малообеспеченный* pro pojmenování chudobných obyvatel. Ve zkoumaném materiálu se eufemismy s použitím tohoto výrazu vyskytly sedmkrát, uvádíme některé z nich: Чиновники намерены это зерно переработать в муку, а затем бесплатно раздать *малообеспеченным гражданам*.; Такая помощь будет оказана 340 тысячам *малообеспеченных семей*.; Записалась на курсы для беременных матерей-одиночек, среди которых, вопреки стереотипам прошлого, не обманутые девчонки, а очень разные женщины: деловые, красивые, *обеспеченные и не очень*.

V nashromážděných příkladech se vyskytují také eufemismy pro skupinu obyvatel s nízkými příjmy: Для *другого народа* очередь в детские сады за последние годы выросла до 2 млн человек.; Но люди, *живущие по другую линию народного фронта*, всё это очень замечают.; Чем дальше от столицы, тем хуже местные понимают русский язык и тем *проще их быт*.; Было очень заметно, что стоят *не богатенькие*, а люди *более чем скромного достатка*.; Еще 10% пожаловались на *низкий уровень доходов*.; В своем протесте профсоюз выдвигает весомые основания, среди которых уверенность в том, что данная мера *ослабит уровень социальной защищенности российской молодежи*.; Поддержку 74% горожан получили инициативы, связанные с благоустройством дворов, 67% одобряют социальную поддержку *незащищённых слоёв населения*.

4.3.3. Нěkтерé další области пoužití eufemismů

---

¹⁷⁶ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoe. Moskva: LENAND, 2010. s. 134. ISBN 978-5-9710-0137-3.

Eufemistická pojmenování se používají také pro některá opatření, která obnáší finanční ztráty, např. zdražování a snížení sociálních dávek.

Setkali jsme se s těmito eufemismy pro zdražování: При этом хлебобулочные изделия *прибавили в цене 4,1%*.; По крайней мере, более десятка западных компаний уже заявили о том, что в следующем сезоне они планируют масштабное *увеличение цен* на продукцию.; Многие марки уже сейчас начали готовиться к грядущему кризису на рынке и объявили о *пересмотре ценовой политики в сторону повышения*.

Pro snížení sociálních dávek se ve zkoumaném materiálu používaly tyto eufemismy: Судя по тому, как настойчиво в народ забрасываются непопулярные идеи, всё же настанет пора *уменьшения соцрасходов*, ещё большего роста тарифов, налогов, акцизов, повышения пенсионного возраста.; Судя по тому, как настойчиво в народ забрасываются непопулярные идеи, всё же настанет пора *уменьшения соцрасходов*, ещё большего роста тарифов, налогов, акцизов, повышения пенсионного возраста.

V této podkapitole naší práce jsme se věnovali otázce použití eufemismů pro finanční sféru. Setkali jsme se s použitím eufemismů *демократичный, бюджетный, эконом-класс, недорогой* a některých dalších pro levné produkty. Ve zkoumaném materiálu se objevilo eufemistické pojmenování *малообеспеченный* pro nemajetné obyvatele. Méně často se vyskytovaly eufemismy pro zdražování a snížení sociálních dávek. Podle našeho názoru použití eufemismů pro finanční sféru nebyla v odborné literatuře dostatečně popsána; tato oblast použití eufemistických pojmenování by si jistě zasloužila hlubší prozkoumání.

4.4. Sex a partnerské vztahy

V této části naší práce se budeme věnovat eufemismům, které se používají pro pojmenování některých aspektů partnerského a intimního života. Eufemismy pro výše zmíněné skutečnosti jsme rozdělili do dvou okruhů: sex a partnerské vztahy. Na rozdíl od lifestylových časopisů pro ženy, kde eufemismy pro sex a partnerské vztahy tvoří nejpočetnější tematickou skupinu, v novinách pro širokou veřejnost se eufemistická pojmenování pro tuto oblast vyskytovaly v mnohem menší míře. Domníváme se, že hlavním důvodem je odlišné zaměření těchto dvou druhů periodik. Zatímco v lifestylových časopisech otázky sexuálního a partnerského života patří k hlavním tématům, v novinách pro širokou veřejnost články s touto tematikou tvoří spíše okrajový skupinu.

4.4.1. Sex

Stejně jako v lifestylových časopisech pro ženy se v novinách pro širokou veřejnost objevily eufemismy pro sex a pornografickou produkci; eufemistická pojmenování pro ostatní jevy spojené s intimním životem se ve zkoumaném materiálu objevily v malé míře. Na rozdíl od lifestylových časopisů zde nenajdeme eufemismy pro homosexuální vztahy, autoerotiku, antikoncepci, produkty sexuálního průmyslu a sex shopy. Naopak se zde objevují eufemismy pro tematické skupiny, které se v lifestylových časopisech pro ženy vyskytují velmi vzácně, především okruh eufemismů, spojených s mužskými pohlavními orgány a potencí.

Setkali jsme se s těmito eufemismy pro sex a pohlavní styk: *Любовные игры* вполне можно счесть разновидностью легкого фитнеса.; Поэтому в первые полгода *близких отношений* с новым партнером необходимо использовать презерватив.; Залог отличного секса заключен не в сверхвозможностях любовников, а в *регулярности постельных «упражнений»*.; И, даже если вам в детстве никто не объяснял, откуда берутся дети, а вы все-таки как-то разобрались, будет лучше, если вы расскажете своему чаду *«про это»* сами.; Говорят, люди, которые любят поесть, отлично разбираются в *искусстве любви*.; Сразу же эта тема стала актуальна и для православия тоже, *ведь отношения мужчины и женщины, а тем более отношения мужа и жены* — одни из важнейших практических вопросов любой религии.; Если даже есть увлеченность, симпатия или влюбленность, но нет такой глубины, такого доверия и принятия, когда появляется готовность создать

семью, то христиане не видят оснований для *интимной близости*.; Тем не менее это не мешает адвокатам Стросс-Кана утверждать, что глава МВФ, возможно, *вступил в интимные отношения* с женщиной,

Stejně jako v případě lifestylových časopisů, i v novinách pro širokou veřejnost můžeme pozorovat velkou míru automatizace v oblasti eufemistických pojmenování pornografické produkce, opět zde můžeme pozorovat velký výskyt eufemismů vytvořených s použitím konstrukce *фильм для взрослых* a různých variací tohoto slovního spojení: Громким скандалом завершился съемочный день на киностудии, занимающейся производством *«фильмов для взрослых»*.; Не секрет, что работа звезд *«взрослого кино»* требует необычных для среднестатистических мужчин способностей удерживать размер и эрекцию, поэтому им приходится использовать эффективные и, что более важно, безопасные для здоровья средства для повышения потенции с длительным эффектом. В самое ближайшее время руководство Краснодарского края России планирует через систему госзакупок обзавестись системой спутникового телевидения «НТВ-Плюс» с пакетом каналов *«для взрослых»*.; Отметим, что пакет *«Ночной»* включает в себя такие три канала *«для взрослых»*, как Hustler TV, Playboy TV и «Русская ночь». Власти Кубани собираются купить пакет каналов *для взрослых*.; Оба актера находятся сейчас на пике своей популярности и имеют бешеный успех у любителей *фильмов 18+*. Jiné eufemismy pro pornografickou produkci se vyskytují spíše ojediněle: Какой же романтический вечер без *«клубнички»*?

Jak již bylo řečeno výše, v novinách pro širokou veřejnost jsme se setkali se skupinou eufemismů, která se téměř nevyskytuje v lifestylových časopisech, jedná se o eufemistická pojmenování pro mužské pohlavní orgány a potenci. Domníváme se, že je to spojeno s tím, že články věnované mužské sexualitě se v lifestylových časopisech pro ženy téměř neobjevují, tudíž nezvuká potřeba vytváření eufemismů pro tuto tematickou skupinu. Oproti tomu se v Aif setkáváme s články zaměřené na mužskou sexualitu, objevily se zde následující eufemismy pro tuto oblast: Также известно, что даже обычная усталость, не говоря уже о стрессах и переутомлении, может пагубно отразиться на *«мужской силе»*.; Неудивительно, что это отражается на мужской эрекции: крови попросту трудно добраться до *детородного органа* и наполнить его силой. В прошлые столетия кулинары Западной Европы рекомендовали представителям сильного пола *для восстановления мужской силы* потроха птиц. Производители созвучного *препарата для мужчин* к нам претензий за десять лет ни разу не предъявляли.

Setkali jsme se také s eufemismy pro jiné než výše popsané jevy: 5 мифов о «взрослых» болезнях.; Увы, вынужденным или добровольным *воздержанием* мы лишаем себя не только телесного удовольствия!; С близким человеком они чувствуют себя увереннее и раскованнее, а новизна, наоборот, напрягает и может *привести к неудаче*.; Многие женщины и рады бы доставить удовольствие в постели себе и своим мужьям, но сами с большим трудом *доходят до высшей точки наслаждения*.; *Чувственные моменты* могут сильно навредить на орбите.

4.4.2. Partnerské vztahy

V oblasti partnerských vztahů jsme se setkali především s eufemismy pro nevěru (popř. milenku): Одна женщина рассказывала, что похудела на 20 кг, ее муж тоже похудел на 10 кг, хотя худеть не собирался, у нее в связи с этим возникли подозрения, *не гуляет ли он*.; Если интуиция подсказывает, что здесь *что-то неладное* следует понаблюдать за поведением любимого человека.; О том, что у мужа появилось новое увлечение, может говорить изменение режима дня.; Если *мужчина «загулял»* совсем недавно, попробуйте переключить его внимание на себя, возбудить его желание новым бельем, стриптизом, ролевой игрой.; Про каждое своё замужество я думала, что это на всю жизнь. И не ожидала, что *появятся какие-то обстоятельства*, которые могут поколебать мои намерения.; До рождения сына еще, может быть, можно было меня как-то *переманить в «другую степь»*, но, когда родился Степан, я тогда решил: все!; Не из скромности и ханжества, а потому, что у них *адюльтер* воспринимается так: раз ты столь ловко обманываешь супругу, то ты так же мастерски надуешь и своих партнёров по бизнесу.; Когда приятель женился, он перестал *«брать на борт» пассажирок*. Знал, что жену может *этот эпизод его биографии* расстроить.; Новый поворот в наших отношениях с мужем появился одновременно с *поклонницей* — практиканткой на его фирме.

Ojediněle se v materiálu novin pro širokou veřejnost vyskytují eufemismy pro partnerské spory: Те пары, у которых часто случается *эмоциональное обострение*, чувствуют себя комфортнее, чем те, кто изгоняет из себя желание покричать – от этого только нарастает ощущение неудовлетворенности.; На этой почве у нас с ней периодически возникают *дискуссии*. а pro přílišnou fascinaci opačným pohlavím: Он был *любителем прекрасного пола*.; Заподозрить можно лишь Берлускони - тому удобно грохотом бомб заглушать обвинения в *любвеобильности*.

V této části naší práce jsme se věnovali eufemismům pro intimní a partnerský život, které se objevily v novinách pro širokou veřejnost. Zjistili jsme, že v AiF se stejně jako v lifestylových časopisech objevují eufemismy pro sex, pornografickou produkci a nevěru; setkali jsme se také s použitím eufemistických pojmenování pro mužské pohlavní orgány a potenci. Stejně jako v lifestylových časopisech jsme pozorovali automatizaci v použití výrazu *фильм для взрослых* při tvorbě eufemismu pro pornografickou produkci. Eufemismy pro jiné tematické okruhy, než jsou zmíněny výše, se objevují spíše ojediněle. Podle našeho názoru důvod spočívá v tom, že partnerské a sexuální vztahy netvoří v novinách pro širokou veřejnost hlavní téma, proto se články s touto tematikou nejsou tak frekventovaná jako v lifestylových časopisech, tudíž potřeba eufemistické substituce jistých jevů vzniká méně často.

4.5. Fyziologie lidského těla

Do této kapitoly jsme zahrnuli eufemistická pojmenování pro témata spojená s fyziologií lidského těla, především eufemismy pro tyto okruhy:

1. Trávení a vyměšování
2. Reprodukce
3. Nadváha
4. Věk

Ačkoli smrt je součástí života každé biologické bytosti, eufemismy pro smrt a smrtelná onemocnění budou tvořit samostatnou podkapitolu naší práce. Důvodem je, že eufemismy pro jevy spojené se smrtí a smrtelnými nemocemi mají odlišný motivaci použití. Motivaci pro použití eufemismů pro smrt se budeme věnovat v příslušné podkapitole.

Hlavním důvodem použití eufemismy pro fyziologické pochody lidského těla je, podle Vavilovové, pocit studu a zdvořilostní konvence. Kritéria, která určují, co se může pojmenovat přímo, aniž by to vyvolalo nepříjemné pocity studu u adresáta, a co už ne, určují etické normy dané společností. Etické a mravní zákony moderní společnosti tabuizují přímo pojmenovávat některé fyziologické pochody lidského těla, jako jsou vyměšování a názvy některých orgánů. Nepřímé eufemistické pojmenování těchto tělesných procesů a orgánů zmírňuje nepříjemné pocity účastníků komunikace.¹⁷⁷

Této vlastnosti eufemismů pro fyziologické pochody si všímá také Krysin, uvádí, že hlavním cílem požití tohoto druhu eufemismů je snaha vyvarovat se komunikačnímu neúspěchu a nepříjemným pocitům adresáta. Tuto funkci eufemismů Krysin považuje za primární.¹⁷⁸

Kovšovová uvádí, že fyziologie patří do oblasti, které byly v minulosti silně tabuizované. Jejich přímé pojmenování bylo zakázané z obavy před přivoláním prokletí na mluvčího, proto pro tuto oblast byly tvořeny nepřímé eufemistické pojmenování. V dnešní době eufemismy plní zdvořilostní a estetickou funkci (этикетная и эстетическая функция) a jejich cílem je pomoci mluvčímu vyhnout se přímému pojmenování částí těla člověka a

---

¹⁷⁷ VAVILOVA, L. N. K voprosu ob evfemizacii sovremennoj russkoj reči. In: ANDRAMONOVA, N. A. *Russkaja i sopostavitel'naja filologija: Sistemo-funkcional'nyj aspekt*. Kazan', 2003, Dostupné z: <http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11>

¹⁷⁸ KRYVIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

určitých tělesných pochodů nikoliv z pověrečného strachu, ale za účelem vyhnout se studu a nepříjemným pocitům všech účastníků komunikace.¹⁷⁹

Řada badatelů se shoduje na tom, že primární funkcí eufemismů pro fyziologické pochody je snaha vyhnout se přímému pojmenování, které může vyvolat nepříjemné pocity studu adresáta nebo jiného účastníka komunikace. Tyto eufemismy plní zdvořilostní a estetickou funkci. Tím pádem se funkce těchto eufemismů liší od funkce sociálních a politických eufemismů, které se používají za účelem maskování nepříjemné stránky reality a prezentovat pojmenovaný jev v lepším světle nikoliv z důvodu studu nebo zdvořilostních konvencí, nýbrž proto, aby zmanipulovaly veřejné mínění.

4.5.1. Trávení a vyměšování

Moskvin řadí eufemismy pro oblast trávení a vyměšování do kategorie každodenních eufemismů (бытовые эвфемизмы), které charakterizuje takto: „К разряду бытовых отнесем эвфемизмы, которые используются при нежелании назвать прямым именем что-либо неприятное, физически отвратительное, в частности, различного рода выделения и отправления организма.“¹⁸⁰

Podobný názor na eufemismy pro vyměšování má badatelská dvojice Keith a BurrIDGE. Domnívají se, že použití eufemismů pro některé tělesné tekutiny a jiné odpadní produkty lidského těla, stejně jako pro příslušné orgány, je v dnešní době motivováno nikoliv pověrečným tabu, nýbrž odporem ke zmiňovaným jevům a strachu ze znečištění. S tím souvisí také to, že největší stupeň odporu se vztahuje k odpadním produktům (pod tímto pojmem badatelé rozumí exkrementy, zvratky, moč, sperma, mensturační krev apod.), které pochází od cizího člověka, nikoliv od sebe samotného. Odpor k těmto jevům není vrozený, chybí zvířatům a malým dětem, je to naučené chování.¹⁸¹

¹⁷⁹ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis. 2007. s. 86-89. ISBN 978-5-94244-015-2.

¹⁸⁰ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertogoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 106. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁸¹ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, s. 52-53. ISBN 0195066227.

Eufemismy pro vyměšování E. P. Seničkinová a S. I. Ajtasovová nazývají „toaletními“ eufemismy (эвфемизмы «туалетной темы»¹⁸²). Setkali jsme se s těmito eufemismy pro vyměšování: Еще одна любимая примета у космонавтов — сходить перед стартом *по малой нужде*.; Легенда гласит, что однажды по дороге на космодром ему захотелось в туалет, автобус остановили, и Гагарин *проделал все необходимое* через «малый распах» в скафандре прямо на переднее правое колесо.; Это те, кто добежать не успел или постеснялся спросить, потихоньку прямо на ковёр *свои дела делали*.; В тяжелых случаях дело доходит до того, что из-за возникновения неотложных *позывов на дефекацию* человек отказывается от посещения общественных мест.

Eufemismy se používají při pojmenování poruch trávicí soustavy, především se používá pro označení průjmového onemocnění. Stojí za pozornost, že pro pojmenování výše zmíněného onemocnění se často používá eufemismus s motivem žaludku. V článku, ve kterém se autorka věnuje problematice trávicích potíží, se dočteme: „С помощью маленького опроса знакомых, мне удалось выяснить, что 90% приравнивают это понятие (расстройство желудка – розн. aut.) к термину «жидкий стул». Оставшиеся 10% не считаем, т.к. это были врачи, как и я.¹⁸³

Setkali jsme se s těmito eufemismy pro střevní onemocnění: Многие считают, что при *желудочно-кишечных проблемах* нужно воздерживаться от белковой пищи.; Если вместо песочных пляжей большую часть времени вы проводите в номере или уборной, значит вы стали *жертвой самой популярной болезни отпуска — расстройства желудочно-кишечного тракта*.; К ним прибавляются *расстройства желудочно-кишечного тракта*. *Расстройства желудка* не щадят ни детей, ни взрослых.; От тех же обжорных излишеств может быть обратная реакция организма – *расстройство кишечника*.; Внезапно начавшаяся *диарея* от сильного страха, стресса, нервного напряжения способна серьезно осложнить жизнь. *Стоит мне понервничать, и меня, что называется, «несет по кочкам»*. А порой, наоборот, «закрепляет» так, что по несколько дней не могу сходить в туалет.; В запущенном состоянии проблемы, сопровождающие больных СРК, могут серьезно осложнить им жизнь, особенно тем, кто страдает *частым стулом*. Чистота против микробов: как уберечься от *кишечной инфекции*?; Уличная еда:

¹⁸² AJTASOVA, S. I. a E. P. SENIČKINA. *Ob osobnostjach obrazovanija evfemizmov«tualetnoj temy»* [online]. Samara [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: http://tverlingua.ru/archive/024/3_24.pdf. Povolžskája gosudarstvennaia socialno-gumanitarnaia akademiia.

¹⁸³ NALIVAJKINA, A. M. *Rasstrojstvo želudka: Čto, po-vašemu, označajet rasstrojstvo želudka?*. *Medical Journal* [online]. 2012 [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://www.medicalj.ru/symptoms/abdomen/646-rasstrojstvo-zheludka>

как не стать следующей жертвой *острой кишечной инфекции*.; Тем, кто не хочет тратить деньги на «химию», советую воспользоваться моими рецептами для решения *этой деликатной проблемы*.; Однако, несмотря на всю полезность морской капусты, есть ее килограммами все-таки не стоит – обилие клетчатки может вызвать *проблемы с пищеварением*.; С этого времени Ирина перестала нормально спать, у нее начались *проблемы с пищеварительным трактом*.; Травы чабреца избавят от стыда и *метеоризма*. Ojediněle se vyskytují eufemismy pro zvracení: Она никак не могла наесться, а потом бежала в туалет, чтобы *очистить желудок*. Domníváme se, že velké množství eufemismů pro toto téma souvisí jednak s velkou mírou odporu k pojmenovaným jevům, kterou zmiňuje Allan a Burrige, jednak se zachováním estetická funkce a elementu zdvořilosti.

Ve shromážděném materiálu jsme se setkali s eufemismy pro noční pomočování u malých dětí: В комплексе с другими методами лечения такая лечебная «игра» нормализует работу мочевого пузыря, сфинктеров, улучшает кровообращение в органах малого таза ребенка и надолго, а то и навсегда избавляет его *от проблемы мокрых простыней*.; Или не придают «*подобной неприятности*» особого значения, пребывая в полной уверенности, что *энурез* – явление временное. А также – их родителям, которые или предпочитают об этой «*деликатной проблеме*» не распространяться, считая ее чем-то постыдным. При этом наряду с ночным у 30% *обладателей этого диагноза* бывает не только ночное, но и дневное недержание мочи (чаще оно встречается у девочек), а то и ... *энкопрез*.; Правда и мифы об *энурезе*.; Речь – об *энурезе* отравившем жизнь многим поколениям детей и подростков. Или не придают «*подобной неприятности*» особого значения, пребывая в полной уверенности, что *энурез* – явление временное.

Na materiálu eufemismů pro pomočování dětí můžeme pozorovat použití lékařského termínu *энурез* ve funkci eufemismu. Souhlasíme se Seničkinovou, která uvádí, že lékařský termín může plnit funkci eufemismu pouze, když splňuje všechny následující kritéria: 1. Funkci termínu plní slovo cizího původu. 2. V ruštině pro stejný jev existuje původní ruské synonymické pojmenování, jehož sémantika je snadno rozpoznatelná. 3. Ruský termín má negativní konotace. V případě, že jeden z těchto kritérií není splněn, např. chybí původní ruský synonymum pro daný výraz, termín nemůže být považován za eufemistické pojmenování.¹⁸⁴ Seničkinová uvádí, že lékařské termíny ve funkci eufemismů se vyskytují především při

¹⁸⁴ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Eufemizmy ruského jazyka: speckurs: učebnoje posobie*. Moskva: Vyššaja škola, 2006. s. 24-27. ISBN 5-06-005395-4.

pojmenování gynekologických a urologických onemocnění, sexuálních dysfunkcí, nemocí vyvolaných nedodržováním hygienických zásad, smrtelných onemocnění.¹⁸⁵ Podle našeho názoru termín *энурез* splňuje všechny výše popsané kritéria: 1. Termín *энурез* je řeckého původu.¹⁸⁶ 2. V ruštině existuje synonymický termín pro tento jev, který není cizího původu (*недержание мочи*). 3. Ruský termín *недержание мочи* podle našeho názoru příliš zřejmě odkazuje k denotátu a tím vyvolává negativní konotace. Na základě výše napsaného se domníváme, že pojem *энурез* můžeme v daném kontextu považovat za eufemismus.

4.5.2. Reprodukce

Do této tematické skupiny jsme zahrnuli eufemismy pro těhotenství, menstruaci, názvy pohlavních orgánů a některé další jevy, spojené s reprodukcí.

Nejpočetnější skupinu v okruhu eufemismů pro témata spojená s reprodukcí tvoří eufemismy pro těhotenství. Moskvín řadí eufemismy pro těhotenství do skupiny erotických eufemismů.¹⁸⁷ Podobný názor na tuto otázku má Kovšovová, která zahrnuje eufemistická pojmenování pro těhotenství do skupiny eufemismů pro milostnou tematiku.¹⁸⁸

V případě vyskytování eufemismu obsahující výraz *в интересном положении* nebo jeho variaci (např. *в деликатном положении*) můžeme hovořit o automatizaci. Eufemistické konstrukce s použitím tohoto slovního spojení se ve zkoumaném materiálu vyskytla sedmkrát. Uvádíme některé z nich: Если для взрослых и детей многие из этих недугов являются относительно безобидными, то для женщины в интересном положении представляют серьезную угрозу.; Президент Франции Николя Саркози продолжает умалчивать о деликатном положении своей супруги.; Поэтому, когда ты находишься в интересном положении, темнеют только те участки кожи, которые до беременности были окрашены сильнее других.

Опакованě se ve funkci eufemismu objevila konstrukce *ждать ребенка*, např. Ко мне все относились с особенной бережливостью из-за моего положения - я ждала ребёнка. Кстати, о том, что я жду ребёнка, одним из первых в театре узнал именно Ливанов.

---

¹⁸⁵ Тамtéž, s. 28

¹⁸⁶ Enurez. *Gramota.ru* [online]. 2000-2012 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://gramota.ru/slovari/dic/?word=%FD%ED%F3%F0%E5%E7&all=x>

¹⁸⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoe. Moskva: LENAND, 2010. s. 144. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁸⁸ KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennych russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. s. 154. ISBN 978-5-94244-015-2.

Ve zkoumaném materiálu se vyskytly i jiné eufemismy pro těhotenství: Миноуг утверждает, что ей не на что жаловаться, но порой с грустью признает, что пока не может воплотить в жизнь главную свою мечту: *стать матерью*.; Есть и определенные ограничения для *будущих и кормящих мам*.; Говорят, в моем *уникальном состоянии* (в одном теле – два головных мозга) идет взаимная наводка двух психик.; Что в сравнении с ней *округлившийся животик мадам Саркози* и нечто утопленное под именем «террориста № 1»?

Méně často jsme se setkali s eufemismy pro menstruaci: В последнее время стала замечать, что во время *месячных* резко набираю в весе.; Одна из виновниц лишних килограммов во время *месячных* – жидкость, накапливающаяся в организме.; К тому же голодовка не удовлетворит потребностей организма во многих необходимых ему, особенно в *критические дни*.; Именно эти продукты и разнообразные блюда из них должны быть каждый день на вашем столе, если хотите без проблем пережить *критические дни*.

Souhlasíme s Moskvinem, který k otázce eufemistických pojmenování pohlavních orgánů Moskvín uvádí: „Чем более неприличным, табуизированным представляется говорящему объект созерцания, тем более косвенные именованья этого объекта он выбирает.“¹⁸⁹ Setkali jsme se s těmito eufemismy pro pohlaví orgány: Но не могу представить себе даже в кошмаре, ЧТО могло бы заставить эту выдающуюся балерину вот так же раздеться на пляже, насыпать песка во все изгибы своего тела, во все свои (как спела Земфира) «*трещинки*», презрев элементарные нормативы гигиены, а затем выложить фотографии в Интернете с соответствующими комментариями?; В погоне за зрителем, за интересом публики представители шоу-бизнеса готовы на всё: разыгрывать страсть с едва знакомыми людьми, употреблять нецензурные выражения, выходить на сцену в нарядах, едва прикрывающих *телеса*, и даже публично оголяться.; Видимо, именно эти качества как нельзя лучше подчёркивало платье Кейт, едва прикрывавшее *причинные места*.

Výjimečně jsme se setkali s eufemismy pro jiné jevy, než jsou výše popsány: Стали известны результаты анализа *генетического материала* по делу главы МВФ.; Если вас склоняют к *прерыванию беременности*, вы вправе задуматься, нужен ли вам мужчина, предлагающий совершить такой поступок.

---

¹⁸⁹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 115. ISBN 978-5-9710-0137-3.

4.5.3. *Nadváha*

V nashromážděných příkladech jsme se setkali s poměrně velkým množstvím eufemismů pro nadváhu a s ní spojených jevů (přejídání, hubnutí, nárůst hmotnosti, plnoštíhlá postava aj.). Zaznamenali jsme častý výskyt eufemismů s použitím konstrukce *лишний/избыточный вес*, eufemistická pojmenování s použitím tohoto slovního spojení se vyskytly třináctkrát, uvádíme některé z nich: Уже заранее многие граждане предвидят, что в каждое рождественское или новогоднее застолье *наберут лишний вес*.; Низкокалорийное питание не прибавит сил и лишь *усугубит проблему лишнего веса*.; Вероятность *набрать лишний вес* для мужчин, привыкших быстро поглощать пищу, составляет 84% по сравнению с людьми, которые едят «с чувством, толком, расстановкой».; При *избыточном весе* детям назначают «мягкую» диету с постепенным снижением калорийности продуктов.; Несмотря на то что Норвегия – это богатая страна, мы наблюдаем *рост количества людей с избыточным весом* и хроническими заболеваниями. Domníváme se, že vzhledem k frekvenci výskytu slovního spojení *лишний/избыточный вес* můžeme hovořit o automatizaci.

Eufemistická pojmenování se používají pro nárůst hmotnosti a hubnutí: Я вот для «Ворониных» тоже *набрал вес*, а сейчас пытаюсь похудеть.;; Кристина *поправилась* после родов, а потом пошла к диетологу, села на диету и *вернулась в ту форму*, которая была у нее раньше.;; Готовим вкусные салаты и сытные закуски, *сокращая лишние сантиметры на талии*.;; Зимой *фигура привычно теряет приятные глазу упругости*, и это связано не с ленью или обилием калорийной пищи, а с естественными сезонными циклами.;; Увы, через неделю-другую на подобном рационе вы *не только не скинете пару лишних килограммов*, но и *наберете несколько дополнительных сантиметров на талии*.;; Словом, прежде чем *корректировать вес*, надо получить ответы на многие вопросы.;; Впрочем, как уверяют некоторые диетологи, если есть только бананы и запивать их кефиром в течение трех дней, это не только не приведет к *набору веса*, но и *избавит от ненужных выпуклостей и складочек*.;; Кайли сама не раз говорила, что природа была к ней более чем благосклонна: что бы она ни ела, *это никак не влияло на ее параметры*.;; Но так было до болезни, а после ей пришлось в течение пяти лет употреблять лекарства, которые *сказывались на фигуре*.;; Но, к счастью, у меня есть хороший способ *быстро вернуться в форму*.;; Психотерапевтических методик *коррекции веса* много.

Plnoštíhlá postava je stejně jako v *lifestylových časopisech pro ženy* objektem substituce přímého pojmenování eufemismy: И даже наоборот: живописцы в своих полотнах прямо-таки смаковали *ямочки и бугорочки* на сдобных телах своих *аппетитных моделей*.; Вид *пухленького младенца* вызывает у родителей одобрительные возгласы.; В современных высокоразвитых странах от *значительного избытка жировой ткани* страдает 6-8% жителей, а от умеренного ее избытка — 20-30%.; Так уж получилось, что от природы *я склонна к полноте*, поэтому все съеденное немедленно откладывается у меня на талии.; К консультанту по питанию на прием пришла Света – молодая женщина, немного *пухленькая*, но очень милая.; Однажды Терри достал фотографию *полного* лысого мужчины.

Méně často jsme se setkali s eufemismy pro přejídání: Проблемы, возникающие после *обильного застолья* перечислить нетрудно.; Для плановых разгрузок это очень хорошая идея, но после «*праздника живота*» она не годится.

Setkali jsme se také s eufemistickým pojmenováním dalších jevů, spojených s nadváhou: Налегая на них, вы рискуете переест животных жиров, излишек которых *вредит не только талии*, но и сердцу, сосудам, печени и другим органам.; Пост — это не древняя диета, цель которой — к концу весны надеть платье, *которое тебе не подходило* в течение полугода.; Питаться так даже одну неделю грустно, а все 7 недель Великого поста – совсем тоскливо и далеко *не полезно для здоровья и фигуры*.; Блюда, которые *не полнят*.; Женщины, *занимающиеся интеллектуальным трудом*(nedostatek pohybu), должны получать не больше 2000 ккал в день.

Frekvence výskytu eufemismů pro jevy spojené s nadváhou je v novinách pro širokou veřejnost značně vyšší, než v *lifestylových časopisech*. Eufemistické pojmenování se používá pro mnohem širší tematický spektrum, najdeme zde nejen eufemismy pro plnoštíhlou postavu, jak tomu převážně bylo v *lifestylových časopisech*, ale i pro hubnutí a nabírání váhy, zdravotní rizika, přejídání a jiné. Podle našeho názoru hlavní příčinou je široké tematické zaměření článku v AiF, kde se problematice nadváhy a spojených jevů věnují nejen články zaměřené o vzhledu, ale i články zaměřené na zdravou výživu, vaření, zdraví a další. Domníváme se, že stejně jako v případě eufemismů pro nadváhu v *lifestylových časopisech*, i v novinách pro širokou veřejnost plní tato eufemistická pojmenování funkci etiketních eufemismů, jejichž cílem je vyhnout se přímému pojmenování z obavy vyvolání nepříjemných pocitů u jednoho z účastníků komunikace.¹⁹⁰

¹⁹⁰

MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdaniye

4.5.4. Věk

Do této skupiny jsme zařadili eufemismy, které se používají pro označení vysokého věku osob. Pro označení starých lidí se používá výraz *пожилой*. Tento výraz vnímají jako eufemismus Seničkiová i Moskvín. Slovník eufemismů ruštiny (Словарь эвфемизмов русского языка) uvádí: „Пожилой — в.м.стареющий, старый. О человеке. Яз. эвф. (Арапова = эвф.; Москвин = эвф.).“¹⁹¹; Podobně na tento výraz nahlíží Moskvín: „О старом человеке говорят: пожилой, почтенного возраста, не первой молодости, не в первом цвете лет, в зрелых годах.“¹⁹² Podle našeho názoru tento výraz může být vnímán jako eufemismu i jako přímé pojmenování. Pro rozlišování přímého pojmenování a eufemismu budeme považovat hranici 74 let.¹⁹³ V případě použití výrazu *пожилой* u výrazně starších osob ho budeme považovat za eufemismus. Podle našeho názoru v následujících případech můžeme hovořit o použití tohoto výrazu ve funkci eufemismu: *Пожилой* петербуржец женился в 101 год.; Громкий скандал произошел во Владивостоке, где спасаясь от побоев администрации Седанкинского *интерната для пожилых людей*, из учреждения бежала группа постояльцев.; На территории Ярославского и Лосиноостровского районов Северо-Восточного административного округа Москвы в период с 21 по 28 января совершено пять нападения *на пожилых женщин*.

Setkali jsme se s použitím eufemismu *зрелый*: Нравятся сильному полу, особенно *представителям зрелого возраста*, и такие процедуры, как массаж головы, лечебные маски для волос, программы для лечения, направленные на укрепление шевелюры.; Тем,

---

čtvrtého. Moskva: LENAND, 2010. s. 118. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁹¹ Пожил. In: SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. ISBN 978-5-9765-0219-2.

¹⁹² MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanie čtvrtého. Moskva: LENAND, 2010. s. 121. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁹³ По последним данным, средняя продолжительность жизни в России для женщин составляет 73 года, для мужчин – 58 лет. В развитых западных странах эти цифры значительно выше и отмечается тенденция к их еще большему увеличению. С какого возраста человек может считать себя пожилым? А стариком? В России принята следующая классификация по определению возрастных границ: 18-29 лет – молодой возраст; 30-44 – зрелый возраст; 45-59 – средний возраст; 60-74 – пожилой; 75-89 – старческий. Лица, достигшие 90 лет, считаются долгожителями. По классификации ВОЗ (Всемирная организация здравоохранения), пожилой возраст начинается с 65 лет, это связано с тем, что в большинстве развитых стран пенсионный возраст устанавливается именно в этот период, а не в 60 лет, как у нас. Zdroj: MYŠKINA, A. K. *Požilij vozrast.: Lečenie i profilaktika boleznej* [online]. Moskva: Ravnovesije, 2006 [cit. 2012-11-25].

чей эпидермис чувствителен и капризен не в меру, а также *зрелым дамам*, косметологи рекомендуют сливки для снятия макияжа.

Funkci eufemismu plní výraz *взрослый*: Исследования западного бизнеса показывают, что в последние десятилетия большинство успешных компаний предпочитает брать на работу как раз *взрослых, опытных специалистов*.; Общаюсь со своей партнёршей Наташей Фатеевой, *взрослая*, правда, но очаровательная, умная женщина.

Ojediněle se vyskytly další eufemismy pro vysoký věk: Причём эти самые успешные заграничные «олигархи» *гораздо старше 50 лет* (následuje seznam lidí, kde nejmladší je 70ti letý muž).

V této podkapitole jsme se věnovali eufemismům, které se používají pro pojmenování témat spojených s fyziologií lidského těla. Zkoumali jsme eufemismy pro vyměšování a trávení, jevy spojené s reprodukcí, nadváhu a vysoký věk. Hlavním důvodem použití těchto eufemismů je stud z vyslovení přímých pojmenování a/nebo snaha vyvarovat se nepříjemným pocitům adresáta. Tyto eufemismy plní zdvořilostní a estetickou funkci. Popsali jsme, jak nahlíží na otázku eufemismů pro vyměšování a trávení některé badatelé, a uvedli některá eufemistická pojmenování pro trávicí potíže. Na materiálu eufemismů pro pomočování u malých dětí jsme ukázali použití lékařského termínu ve funkci eufemismu. V další části jsme popsali eufemismy pro některé jevy spojené s reprodukcí; pro pojmenování těhotenství se opakovaně používaly výrazy *в интересном положении* a *ждать ребенка*. Pro popis nadváhy a s ní spojených jevů se často používá výraz *лишний/избыточный вес*. Dalšími objekty eufemizace v oblasti nadváhy je hubnutí a nabírání váhy, přejídání aj. Mezi eufemismy, které se používají pro pojmenování vysokého věku se, patří *пожилой, взрослый, зрелый*.

4.6. Smrt

V této podkapitole se budeme zabývat eufemismy pro tematický okruh související se smrtí, do kterého jsme zahrnuli eufemistická pojmenování pro smrt, sebevraždu a stavy bezprostředně ohrožující život jedince.

Smrt patří mezi nejstarší a nejpůvodnější tematické okruhy, pro které se používá eufemistická pojmenování. Moskvín uvádí, že strach z děsivých jevů, mezi které bezesporu patří smrt, je prvotním podnětem pro vytvoření eufemismů.¹⁹⁴

V moderní společnosti se smrt stala pro většinu lidí tabuizovaným tématem. Tak jako v minulosti bylo tabu se na veřejnosti zmínit o sexuálním životě, dnes je považováno za krajně nevhodné mluvit o smrti. V dnešní době se smrt stala mnohem tabuizovanějším tématem, než tomu bylo před několika staletími, kdy smrt byla běžnou součástí života. V minulosti se lidé setkávali se smrtí v mnoha podobách, jako je smrt blízkých, porážka domácích zvířat aj.¹⁹⁵

Allan a BurrIDGE uvádí, že tabuizace smrti pramení z pěti strachů, které lidé pociťují v souvislosti s umíráním: 1. Strach ze ztráty blízké osoby; 2. Strach z rozkladu vlastní tělesné schránky; 3. Strach z události, které mohou následovat po skončení pozemského života; 4. Strach ze zlých duchů; 5. Strach z bezvýznamnosti vlastní smrti.¹⁹⁶

Značné množství eufemismů pro smrt a smrtelná onemocnění se vyskytovalo v člancích s lékařskou tematikou: Без помощи антибиотиков все эти заболевания могут дать серьезные осложнения или даже закончиться летальным исходом.; Но если гепатит А наслаивается на другие заболевания, прежде всего на хронические поражения печени, например на гепатит В, то болезнь может закончиться фатально.; В жире образуются канцерогены, которые потом накапливаются в организме и ведут к самым печальным последствиям.; Резкий переход от одного вида питания к другому может привести к самым печальным последствиям. Pro pacienty na pokraji smrti se používají následující pojmenování: По словам лечащих врачей, их состояние очень серьезное.; В настоящее время в крайне тяжелом состоянии находятся еще две россиянки.

¹⁹⁴ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četverttoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 102. ISBN 978-5-9710-0137-3.

¹⁹⁵ ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, s. 157-158. ISBN 0195066227.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 153; 159.

Опакovaně jsme se setkali s použitím konstrukce *унести жизнь + počet zemřелých* ve funkci eufemismu, uvedeme několik příkladu: Землетрясение, произошедшее на острове Гаити в прошлом году, *унесло тысячи жизней.*; Водка в России ежегодно *уносит сотни тысяч жизней.*; Вскоре после теракта в аэропорту «Домодедово», *унесшего жизни 37 человек.*; Теракт в «Домодедово», *унёший десятки жизней*, вновь заострил вопрос о том, кто должен обеспечивать безопасность миллионов авиапассажиров.; Беспорядки *унесли жизни нескольких десятков человек.*

Ve zkomaném materiálu jsme se setkali s jevem, kdy byla vyslovena pouze část informace, která se v celkovém kontextu události jeví jako pozitivní: В результате аварийной посадки Ту-134 пострадали восемь человек, они госпитализированы в тяжелом состоянии. Autor článku, ve kterém se informuje o letecké havárii, se zmiňuje pouze o těch, kdo přežil. I přesto, že tyto lidé jsou těžce zranění, mají šanci přežít. Autor článku se vyhýbá zmínce o cestujících, kteří při havárii zemřeli, ačkoliv z obsahu článku je patrné, že na palubě se v moment letecké katastrofy nacházelo více než osm lidí.

Jako eufemistický synonymum pro slovo *смерть* se ve zkoumaném materiálu používá výraz *кончина*: Утром 29 мая стало известно *о кончине* президента Абхазии Сергея Багапша.; В связи с *кончиной* президента Абхазии Сергея Багапша президент России Дмитрий Медведев направил послание с соболезнованиями.

Pro pojmenování smrti v důsledku nehody nebo teroristického útoku se ve zkoumaném materiálu používá konstrukce *стать жертвой*: Жертвой аварии стал 28-летний пассажир «Жигулей».; Таким образом, россиянин, чье имя даже не фигурировало в списках, отравившихся на яхте, *стал уже четвертой жертвой* разворачивающейся трагедии.; Жертвами теракта *стали* более 3 тысяч человек.

Jsme se setkali s jevem, který popisuje Moskvín: „Смерть единственная тематическая зона, где иногда оказывается возможным совмещение эвфемистической и эстетической функции.“¹⁹⁷ Zmíníme některé z těchto eufemismů: Люди, которые не смогут выдержать их(инфексе – rozn. aut.), *идут по своему пути.*; Дни и ночи она *отвоевывала своих внушек у небытия.*; И 22 июня, спустя 70 лет после начала войны, Леонид Рогаль и Зинаида Иванова вспоминают тех, *чей след уже оборвался.*; Пленных почти не кормили, не оказывали медицинской помощи: мороз и эпидемии быстро *сделали своё дело.* И если русское происхождение водки блестяще доказал знаменитый историк В.В. Похлебкин, то

¹⁹⁷ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. s. 103. ISBN 978-5-9710-0137-3.

на историю пельменя не менее известному кулинару, к огромному сожалению, *времени не хватило*.

Eufemismy se vyskytovaly také pro pojmenování sebevraždy: Сегодня трудно сказать, сама ли Евгения, поверив, что любимый муж от неё отказался, решила *свести счёты с жизнью*, или ей «помогли». ; Может, в Думе собрались склонные к *суициду*? ; И угрозы были, что *покончит с собой*. ; И они нашли оригинальный способ *свести счёты с жизнью*? ; Он сам хотел *уйти из жизни*. ; Причиной *суицида* стала депрессия.

V některých případech jsme se setkali s použitím eufemismů pro smrt zvířat: В советские времена рассказывали байку, что какой-то вельможа соорудил обелиск в память о своей *почившей* собаке. ; Лишь несколько регионов *снизили поголовье крупного рогатого скота*.

Ve zkoumaném materiálu jsme se setkali také s jinými eufemismy: Не пересядь она, *остался бы Виталик без матери*, а Сергей без жены. ; До *финала* то, естественно, дойдут все. И *финал* нас всех ждёт один и тот же. ; *Ушла из жизни* Елена Боннэр.

V této kapitole jsme se věnovali eufemismům pro smrt. Téma smrti patří v dnešní společnosti k jedné z nejvíce tabuizovaných. Jmenovali jsme pět skutečností, které vyvolávají strach před smrtí. Ve zkoumaném materiálu jsme se setkali s eufemismy pro smrt, sebevraždu a smrt zvířat aj. V tomto tematickém okruhu jsme se setkali s jevem, kdy eufemistické funkce bylo dosaženo vynecháním zmínky o smrti a vyslovením pouze relativně pozitivní stránky zprávy.

4.7. Eufemismy s ironickým významem

Tato skupina eufemismů se výrazně liší od výše popsaných. Hlavním cílem ironických eufemismů není skrýt nepříjemnou podstatu věci, ale vyjádřit ironický vztah k pojmenované skutečnosti. Souhlasíme s Moskvinem, který uvádí, že ironickou funkci může plnit eufemismus z libovolné tematické skupiny (např. eufemismus fyziologické pochody, vězení).¹⁹⁸ Dokonce eufemismus pro silně tabuizované skutečnosti (např. smrt) může plnit ironickou funkci, pokud se používá ve vhodném kontextu.¹⁹⁹

Ironická funkce je vlastní pouze moderním eufemismům, původní eufemismy neobsahovali ironický prvek a byly používány pouze ve své prvotní funkci substituce tabuizovaných pojmenování.²⁰⁰

Eufemismy s ironickou funkcí jsou nejčastěji tvořeny pomocí perifráze: *Эти отношения напоминают ту свежую кучу, произведенную из того места, которое не давали произносить Вовочке, которую лучше обойти и не трогать, чтобы не узнать, как она на самом деле пахнет.*; Потом сюжет показали по телевизору, и мы поняли, что именно те длинноплодные огурцы, которых мы съели уже *предостаточно*, чтобы *встретиться с Изабеллой Кастильской или Сервантесом*, и подозреваются в страшном.; Однако вам понадобится настоящая отвага, чтобы продегустировать некоторые местные сыры. Например, бруност из козьего молока: внешне он похож на шоколад, а его *аромат* заставит вспомнить о викингax-завоевателях, которые из-за боевых походов не мылись месяцами.; *Запах кушанья* вряд ли смутит того, кто уже попробовал традиционный норвежский сыр, но на всякий случай лютефиск подают с большим количеством приправ и гарнира.; Об *органах тела, которые находятся ниже живота и начинаются на известные буквы*, в народе сложено множество анекдотов, стихов и даже песен.; Зачем же показывать власти язык, а тем более *орган на букву «х»*!; Человеческий детеныш начинает ползать и вся окружающая флора - шерсть любимой кошки-собаки,

---

¹⁹⁸ Тамtéž, s. 153.

¹⁹⁹ Тамtéž, s. 155.

²⁰⁰ SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' eufemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. s. 45. ISBN 978-5-9765-0219-2.

песок и *другие представители флоры и фауны* Большого Мира оказываются во рту и далее в кишечнике.; В то время, которое они делали мебель, они гарантированно не нюхали клей, не курили и не искали себе приключения *на пятую точку*.; Не-не-не, нам порой свою *пятую точку до санузла*-то лень сопровождать, а вы тут с какими-то Валентинами...

Dalším způsobem tvoření eufemismů je použití antifráze: Если будете искать туалет в зоне отдыха «Усадьба Воронцово», то, по словам постоянных посетителей, найдёте там лишь малочисленные, но сильно *благоухающие* синие кабинки.; Про *нежную дружбу* (obchodní vztahy – pozn. aut.) Романа Абрамовича и Земфиры тоже ходят легенды.

Ironie může být vyjádřena také použitím zeugmy: Или российско-советская традиция предполагает «вынос мощей» из офиса уже после *окончания* не только конституционного, *но и земного срока пребывания*?

Přílišně použití politicky korektních eufemismů může být zdrojem ironie a komična.²⁰¹ Ведь теперь мы знаем – одно неправильно подобранное прилагательное и ты *клиент биржи труда*. Některé politicky korektní eufemismy se stávají základem vtipů:

- Ну, сдам я ЕГЭ, и дальше что?
- Дальше дадут тебе метлу и ты уже *дизайнер по ландшафту*.

Setkali jsme se s několika dalšími ironickými eufemismy: Из прилегающих территорий успешно создавать стихийную парковку для своих *недорогих и неиномарок*.; А вот для тех, у кого пол-литра единственная отрада в жизни, высокая цена – это сигнал переходить на «*альтернативные*» *источники*.; До маньяка ли? Их и в иные годы как-то *слабовато ловить получалось*, а уж сейчас...

V této podkapitole jsme krátce popsali ironické eufemismy, které se vyskytly v novinách pro širokou veřejnost. Převážná většina z nich je tvořena pomocí perifráze.

---

²⁰¹ MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Eufemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertioje. Moskva: LENAND, 2010. s. 156. ISBN 978-5-9710-0137-3.

5. Závěr

Eufemismy v současné ruštině se používají pro velmi široké spektrum jevů, které se týkají veřejného i soukromého života člověka. S eufemistickými pojmenováními se setkáváme při popisu některých aspektů partnerských a sexuálních vztahů, fyziologických pochodů, nadváhy, tíživé finanční situace, ale také při zmínce o sociálně patologických jevech, nemocech a smrti. Oblast výskytu eufemismů se stále rozšiřuje. Svědčí o tom nově vzniklé oblasti použití eufemismů, které dosud nebyly popsány v odborné literatuře.

Eufemismy plní širokou škálu funkcí od estetické, přes zdvořilostní a maskující, až po ironickou. Zaznamenali jsme tendenci, kdy různé eufemismy pro stejný tematický okruh plní shodnou funkci, např. všechny eufemismy pro oblast sexuálních vztahů mají maskující funkci. Motivace pro použití eufemistických pojmenování se liší v závislosti na funkci daného eufemismu. Maskující eufemismy se používají za účelem do jisté míry skrýt podstatu věci prostřednictvím jiného pojmenování, zdvořilostní eufemismy se používají proto, že označovaná věc se jeví mluvčímu jako nevhodná aj.

Pro účely této práce jsme shromáždili značné množství příkladů použití eufemismů. Použili jsme materiál, který nebyl v rámci dosavadních výzkumů zpracován. Ve zkoumaném materiálu jsme se setkali s tematickými okruhy použití eufemismů, které dosud nebyly v odborné literatuře popsány, nebo se jim badatelé věnují pouze okrajově. Zjistili jsme, že ačkoliv eufemismy pro homosexualitu a pornografickou a jinou produkci sexuálního průmyslu patří k poměrně frekventovaným, v odborné literatuře těmito eufemistickým pojmenováními dosud nebyla věnována pozornost. Méně často se vyskytovaly eufemismy pro autoerotiku; eufemistická pojmenování pro tuto oblast rovněž nejsou popsána v dostupných odborných publikacích. Eufemismy pro oblast peněz a finančního zabezpečení patří k málo probádaným oblastem použití eufemismů. Ačkoliv někteří badatelé se tímto tématem zabývají, domníváme se, že celkové zmapování dané oblasti není vzhledem k frekvenci výskytu eufemistických pojmenování dostatečné. Podle našeho názoru použití eufemismů pro zmíněné tematické okruhy vyžaduje důkladné prozkoumání ze strany odborné lingvistické veřejnosti.

Tematické okruhy použití eufemismů a frekvence výskytu jednotlivých typů se výrazně lišily na základě toho, zda se vyskytovaly v lifestyleových časopisech pro ženy nebo v novinách pro širokou čtenářskou základnu. Největší počet eufemismů se v lifestyleových časopisech používá pro témata spojená se sexualitou a partnerskými vztahy. Ačkoliv v AiF jsme se také

setkali s eufemismy pro sex, v tomto druhu periodik se vyskytly především eufemismy pro sociální, politickou a finanční oblast, dále pak pro smrt a určité fyziologické pochody. Nejpočetnější skupinu v novinách tvořily eufemismy pro pojmenování jevů z oblasti sociální. Domníváme se, že rozdílné zastoupení tematických okruhů v lifestylových časopisech a novinách je dáno především různým zaměřením článků v těchto rozdílných druzích periodik a s tím související potřeba pro eufemistické pojmenování jiných jevů.

Některé výrazy mohou v různých kontextech plnit jinou úlohu. Pojem *лишение свободы* může za určitých okolností vystupovat jako právní termín, za jiných může být považován za eufemismus. Určit, zda daný výraz vystupuje ve funkci eufemismu či nikoliv, je často možné pouze na základě kontextu.

Použití některých eufemismů je natolik časté, že můžeme hovořit o automatizaci. K tomu jevu dochází především u eufemismů pro tematický okruh partnerských a sexuálních vztahů, ale také pro některé další oblasti, např. propuštění z práce. Při použití automatizace často dochází ke sbližování eufemismu a přímého pojmenování a tím pádem k oslabení eufemistických vlastností výrazu. Z tohoto důvodu se při tvorbě a použití eufemismů častěji uplatňuje aktualizace.

Seznam použité literatury

AJTASOVA, S. I. a E. P. SENIČKINA. *Ob osobennostjach obrazovanija evfemizmov«tualetnoj temy»* [online]. Samara [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: http://tverlingua.ru/archive/024/3_24.pdf. Povolžskaja gosudarstvennaja socialno-gumanitarnaja akademija.

ALLAN, Keith a Kate BURRIDGE. *Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press, 1991, xii, 263 s. ISBN 0195066227.

BARINOVA, A. V. Vidy i sposoby evfemizacii v sovremennom rusском literaturnom jazyke. *Sibirskij federal'nyj universitet.: Naučnaja biblioteka* [online]. 2006, č. 6, s. 230-232 [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0112778.pdf

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1992, 467 s. ISBN 8020000208.

BEL'JAJEVA, I. V a E. G. KULIKOVA. Manipuljativnoje iskaženije: lingvističeskij smysl evfemizmov. *Sibirskaja asociacija lingvistov-ekspertov* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://siberia-expert.com/publ/satti/stati/manipuljativnoe_iskazhenie_lingvisticheskij_smysl_ehfemizmov_beljaeva_i_v_kulikova_eh_g/4-1-

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 381 s. ISBN 9788071069614.

ČLOVĚK V TÍSNI. *Interkulturní vzdělání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy* [online]. 2001-2002 [cit. 2012-07-03]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b06gayove/04.pdf>

JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 120 s. ISBN 978-80-244-2218-3.

KIPRSKAJA, E. V. *Političeskije evfemizmy kak sredstvo kamuflirovanija dejstvitel'nosti v SMI: na primere konflikta v Irake 2003-2004gg.* [online]. Iževsk, 2005 [cit. 2012-11-26]. Dostupné z: http://elibrary.udsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/583/05_10_004.pdf?sequence=2.

Avtoreferat dissertacii. Udmurtskij gosudarstvennyj universitet. Vedoucí práce prof. A. A. Zalevskaja.

KOVŠOVA, Marija L'vovna. *Semantika i pragmatika jevfemizmov: kratikij tematičeskij slovar' sovremennyh russkich jevfemizmov*. Moskva: Gnozis, 2007. 318 s. ISBN 978-5-94244-015-2.

KRYŠIN, L. P. Evfemizmy v sovremennoj russkoj reči. *Rusistika* [online]. 1994, 1-2, s. 28-49 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/krysin-94.htm>

MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. uprav. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, 598 s. ISBN 8008025298.

MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a NIKITINA, Tat'jana Gennad'jevna. *Slovar' ruskoj brani: matizmy, obscenizmy, evfemizmy*. Sankt-Peterburg: "Norint", 2003. 446 s. ISBN 5-7711-0159-1.

MOSKVIN, Vasilij Pavlovič. *Evfemizmy v leksičeskoj sisteme sovremennogo russkogo jazyka*. Izdanije četvertoje. Moskva: LENAND, 2010. 264 s. ISBN 978-5-9710-0137-3.

MYŠKINA, A. K. Požiloj vozrast.: Lečenije i profilaktika boleznej [online]. Moskva: Ravnovesije, 2006 [cit. 2012-11-25].

SACHNO, O. S. *Frazovyje evfemizmy v russkom jazyke*. Pjatigorsk: Pjatigorskij gosudarstvennyj lingvističeskij universitet, 2008. 152 s. ISBN 978-5-89966-783-1.

SANNIKOV, Vladimir Zinov'jevič. *Russkij jazyk v zerkale jazykovoj igry*. Moskva: "Jazyki ruskoj kul'tury", 1999. 541 s. Jazyk. Semiotika. Kul'tura. ISBN 5-7859-0077-7.

SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Evfemizmy russkogo jazyka: speckurs: učebnoje posobije*. Moskva: Vyssšaja škola, 2006. 148 s. ISBN 5-06-005395-4.

SENIČKINA, Jelena Pavlovna. *Slovar' evfemizmov russkogo jazyka*. Moskva: Izdatel'stvo "Flinta", 2008. 458 s. ISBN 978-5-9765-0219-2.

UŠAKOV, Dmitrij Nikolajevič, ed. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. Moskva: Sovetskaja enciklopedija, 1935-1940. 4 sv.

VAVILOVA, L. N. K voprosu ob evfemizacii sovremennoj russkoj reči. In: ANDRAMONOVA, N. A. *Russkaja i sopostavitel'naja filologija: Sistemno-funkcional'nyj aspekt*. Kazan', 2003, s. 40-44. Dostupné z: <http://old.kpfu.ru/fil/kn7/index.php?sod=11>

Elektronické zdroje

Argumenty i Fakty [online]. 1997-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.aif.ru/>

Cosmopolitan [online]. 2001-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.cosmo.ru/>

Elle [online]. 2006-2012 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.elle.ru/>

Enciklopedii i slovari [online]. 2009-2012 [cit. 2012-11-16]. Dostupné z: <http://enc-dic.com/>

Gramota.ru [online]. 2000-2012 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://gramota.ru/>

Hearst Shkulev Media [online]. 2006-2012 [cit. 2012-06-18]. Dostupné z: <http://www.intermediagroup.ru/>

LegalNeed.ru [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://www.legalneed.ru/>

Media Guide [online]. 2003 [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: <http://www.mediaguide.ru/>

Medical Journal [online]. 2012 [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://www.medicalj.ru/>

Open media news [online]. 2011 [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.omn.ru/>

Pravoteka.ru [online]. 2006-2007 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://www.pravoteka.ru/>

Sanoma Independent Media. [online]. [cit. 2012-06-16]. Dostupné z: <http://www.imedia.ru/>

T-MEDIA.group [online]. 2003-2012 [cit. 2012-11-16]. Dostupné z: <http://www.instylemedia.ru>

Vse o žizni v tjur'me [online]. 2012 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: <http://www.tyurem.net>

Zakon segodnja: Informacionnyj obrazovatel'nyj juredičeskij portal [online]. 2009-2011 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://lawtoday.ru/>

